Vol. I
No. 3

*Wednesday
24th February, 1954*

HYDERABAD LEGISLATIVE ASSEMBLY DEBATES

Official Report

PART II—PROCEEDINGS OTHER THAN QUESTIONS AND ANSWERS

CONTENTS

	PAGE
Statement re : Government's decision of derationing and de-controlling of Rice	65—68
Motion re: increase in the strength of the Committee on unemployment and underemployment	68—69
Statement re: Supplementary Demands for Grants ..	69—74
Discussion on the motion on Address by the Rajpramukh—(not concluded.)	74—130

Note :— In this part, a star (*)at the beginning of a speech denotes confirmation not received.

GOVERNMENT PRESS
HYDERABAD-DN.
1954

THE HYDERABAD LEGISLATIVE ASSEMBLY

Wednesday the 24th February, 1954.

The House met at Three of the Clock.

[MR. SPEAKER IN THE CHAIR]

QUESTIONS & ANSWERS

(*See Part I*)

Statement regarding Government's Decision of Derationing and Decontrolling of Rice

Mr. Speaker: Let us now proceed to item No. 2 on the Agenda. Dr. Chenna Reddy.

The Minister for Supply, Agriculture, Planning & Development (Dr. Chenna Reddy): Sir, I crave the indulgence of the House to make a statement regarding the final fruition of the food policy pursued by this Government.

The hon. Members will remember that when the House met last, there was considerable anxiety over the failure of jowar crops in the State and the consequent rise in jowar prices. I am happy to report to the House that since jowar has been completely decontrolled with effect from 1st January 1954, and its unrestricted inter-State movement allowed, jowar is arriving into the twin cities on an average of 4,508 bags per day, the figures of arrivals ranging from 1,650 bags to 10,508 bags per day. As a result of this, nearly 90,000 bags of jowar have arrived into the twin cities in the last few weeks. These import figures compare quite favourably with the averge off-take of jowar of 1,100 bags per day during the peak period of rationing. Due to this inundation of the jowar market by arrivals from inside and outside the State, the market prices of jowar have recorded a steady fall from Rs. 49-8-0 for White jowar, Rs. 39-0-0 for chapti jowar and Rs. 35-0-0 for Peeli jowar, in the last week of December, *i.e.*, immediately before the total decontrol to Rs. 35-0-0 for white, Rs. 33-8-0 for Chapti and Rs. 29-0-0 for Peeli jowar on 23rd February, 1954. This steady fall in the prices of jowar is expected to touch very soon the controlled price level, *i.e.*, ex-godown rates of Rs. 34-8-6, Rs. 31-6-6 and Rs. 27-0-6 respectively.

Derationing and decontrol of rice was not, however, as easy as that of jowar or wheat, in view of the unprecedented scarcity fo rice in India during and after World War II. Hence a more cautious policy of gradual relaxation of controls was pursued. The rice content of the rations supplied to the card-holders was 2 ounces only during January, 1951, 3 ounces in the beginning of 1952 and after the present Government was ushered in, it was immediately increased to 4 ounces in 1952 to 6 ounces in the beginning of 1953 and to 9 ounces by the end of 1953. Derationing in areas other than the cities in the State was effected and free movement of paddy within the district was allowed by the middle of 1952 before which time, its movement even from one village to another was prohibited. Now all restrictions on milling or free movement of paddy or rice from district to ditrict will be removed along with its derationing in the twin cities of Hyderabad and Secunderabad with effect from 25th February 1954.

The factors that contributed to the consummation of this long-awaited objective are satisfactory rain-fall, increasing adoption by the cultivators of this State of the Japanese method of rice cultivation and the distribution in ever-increasing quantities of fertilizers among the cultivators by the Agriculture Department. All praise to the cultivators of this State who on the advice of the Department, have taken to the Japanese method of rice cultivation with such readiness and enthusiasm that today the area under the Japanese method of cultivation in this State is proportionately bigger than that of any other State in India.

Simultaneously with the lifting of conrtrols, the Government have decided to allow full polish to rice and to reduce the issue prices of rice of all varieties in spite of the relatively lower out-turn of rice due to full polishing. Coarse rice will be issued at the rate of I. G. Rs. 16-8-2 per maund ex-godown or I. G. Re. 0-6-10 per seer in retail. Medium fine rice will be issued at the rate of I. G. Rs. 18-2-0 per maund ex-godown or I. G. Rs. 0-7-6 per seer in retail instead of the existing rates of I. G. Rs. 23-12-10 per maund ex-godown or I. G. Rs. 0-9-9 per seer in retail. This has been made possible by the stoppage of all rice imports from outside for the first time in the history of Hyderabad. The prices of imported rice were as high as Rs. 40 per maund for China rice and Rs. 20 to Rs. 30 per maund for other varieties of rice and this Government, in

collaboration with the Government of India, had to spend enormous amounts to the tune of Rs. 2 crores a year to subsidise food prices. In 1952, the amount of subsidy on our part was Rs. 90 lakhs and in 1953, it was about Rs. 38 lakhs and after 25th February, 1954, not a single pie will have to be spent by way of subsidy. Besides, a huge capital to the tune of Rs. 6 to 8 crores was locked up in maintaining enormous stocks of food-grains and now a capital of little over Rs. 1½ crores will be enough to maintain the buffer stocks of foodgrains and the rest of the amount can be diverted for development purposes The expenditure on the establishment was Rs. 16,29,930 before the process of decontrol started and now, after the last link in the chain of controls is broken with the derationing and decontrol of rice, a skeleton staff will have to be ultimately maintained to cope up with the day to day work of the department at an estimated annual expenditure of Rs. 3,22,024 saving thereby Rs. 13,10,106 annually. A good number of the retrenched officers and staff of the Supply Department have already been provided with alternate employment and earnest efforts are being made to absorb as many of the remaining employees and as early as possible. A very large number of godowns, both Government owned and rented, will now be diverted for housing nation building departments such as Co-operatives Agriculture etc., and this will result in a saving of about Rs. 5 lakhs annually. The reduction in the issue prices of rice will not result in any immediate loss to the Government although the utara will be considerably lowered on account of full polishing of rice now proposed to be enforced. The cumulative effect of all these measures will be the end of the age of controls in Hyderabad after nearly 12 years of rigorous controls causing untold hardships to all sections of society and the commencement of the age of free movement of and free trade in all foodgrains without any restrictions. Collection of rice directly from the cultivators under levy will cease forthwith and procurement of rice will be made from trade.

The Government wish to assure the House that enough stocks have been built up by the Government to face any eventuality. A reserve of over 45,000 tons of rice has been built up and this reserve is expected to last for 11 months as

the average off-take of rice has been 4,000 tons per mensem. Besides, the availability of rice in the open market is also expected to be sufficient to meet the public demand. The progress of procurement has been satisfactory and encouraging as the Abi target has on the whole been exceeded and the Tabi target is also expected to be exceeded as all the tanks in the State are full for the first time in the last several years. The present Ration Shops will be converted into Fair Price Shops, which, if the consumers so desire, will issue rice at the rate of 6 ounces per head per day against cards.

All the present Supply Committees will be replaced by Development Committees which will be saddled with the responsibility of aiding and advising the nation building activities of all the departments in their districts including Supply, Agriculture, Co-operative etc.

Motion Re : Increase in the Strength of the Committee on Unemployment and Underemployment

Mr. Speaker : A motion for increasing the strength of the Committee on unemployment was moved by Dr. G. S. Melkote yesterday. I want that it should be taken up for discussion now. It is just a matter of addition of one member, *i.e.*, increasing the strength, from 12 to 13.

The Minister for Public Works and Labour (Dr. G. S. Melkote :) Mr. Speaker, Sir, Yesterday, I moved the following motion :

"That leave be granted to increase the strength of the Committee on Unemployment and under employment constituted by the House on 18th July 1952, from 12 to 13 and to include Shri Vinayak Rao Vidyalankar, Minister for Finance and Statistics, as its Member".

The idea in moving this motion was this : the chairman of this Committee happens to be the Labour Minister. Since 1952 there has been a change of nearly three Labour Ministers and every time a change in portfolios took place it was felt and that correctly too—that the experience of the outgoing Minister should not be lost to the Committee. That was why the name of the first Labour Minister, who ceased to be a Minister, was included as a member of the Committee on an earlier occasion. Now I wish that Shri Vidyalankar also be included as a Member.

of the Committee so that it may benefit by his experience. This is a very simple matter. We are almost at the final Stage and the recommendations of the Committee will be placed before the House very soon. At this juncture I feel that the mature experience of the present Finance Minister should be utilised and that is why I have brought in this motion.

श्री. व्ही. डी. देशपांडे:–(अिप्पागुडा) जो मोशन हाअुसके सामने आया है अुसकी ताअीद हम अेक शर्त पर कर सकते हैं। कि यह दूसरा वक्त है कि लेबर मिनिस्टर को कमेटी का मेंबर बनाया जा रहा है। में आशा करता हूं कि अैसा तीसरा मौका नही आयेगा।

Mr. Speaker : The question is :

"That leave be granted to increase the strength of the Committee on unemployment and underemployment constituted by the House on 18th July 1952, from 12 to 13 and to include Shri Vinayak Rao Vidyalankar, Minister for Finance and Statistics, as its Member.

The Motion was adopted.

Statement on Supplementary Demands for Grants

वित्त तथा अुद्योग मंत्री (श्री. वि. के. कोरटकर :)—अध्यक्ष महोदय, सन १९५३-५४ में जो जायद अखराजात हुअे हैं अुनके बारे में सप्लीमेंटरी डिमांडज् (Supplementary Demands) का तख्ता और अुसीका स्टेटमेंट (Statement) कल टेबल पर रख दिया गया है। जिस वक्त स्टेटमेंट और तख्ता रखा गया था अुसी वक्त यह खयाल किया गया था कि किसी भाषण की खास जरूरत नहीं होगी, क्योंकि तख्ते में पूरी चीजें बिल्कुल साफ साफ तौर पर लिखी गअी हैं। अिसके सिवा सप्लीमेंटरी डिमांडज—जोकि वक्तन फवक्तन की जाती हैं अुनके लिये बिजीनेस रूल १७९ और कान्स्टीटयूशन की दफा २०५ दोनों में भाषण की कोअी खास जगह नहीं है। यह समझकर मेंने अुस वक्त कहा था कि भाषण देने की मुझे कोअी जरूरत नहीं है, क्योंकि तख्ता बिल्कुल साफ है।. लेकिन फिर भी यह आज्ञा हुअी है कि अिसके बारे में कुछ कहा जाय, तो में हाअुस के सामने यह रखना चाहता हूं कि यह जो डिमांडज् हैं वे यों तो देखने के लिये ४ करोड १२ लाख ४६ हजार के बहुत बडे डिमांडज् मालूम होते हैं। अैसा मालूम होता है कि सप्लीमेंटरी डिमांडज् में अितनी बडी रकम ४ करोड की क्यों पेश की जारही है और शायद अिसी वजह से अिस बात पर बहुत जोर दिया गया है कि फायनान्स मिनिस्टर अिस पर जरूर कुछ न कुछ कहें। में अिस बारे में साफ कह देना चाहता हूं कि डिमांड वास्तव में जितनी बडी दिखती हैं अुतनी बडी नहीं है। अिसमें तीन तरह की रकमें शामिल हैं। अेक तो कुछ अैसी रकमें जो डेड हेडज् (Dead Heads) में आती हैं और जिनके लिये फॉर्मल वोट (Formal Vote) की जरूरत नहीं रहती। दूसरी अेक बहुत बडी रकम अैसी है जो सिर्फ खाते के तबादले की वजह से यहां पर लाअी गअी है। अकाअुंटंट जनरल (Accountant General) ने बहुत सी रकमों के बारे में गवर्नमेंट को यह मशविरा दिया है कि वे अेक खाते से निकाल कर दूसरे खाते में डाली जायें। जब अेक रकम अेक खाते से

निकाल कर दूसरे खाते में डाली जाती है तो यह लाजमी हो जाता है कि अुसके लिये हाअुस की मंजूरी ली जाय। दूसरी रकमें कुछ थोडी रह जाती हैं जो सही तौर पर जायद अखराजात के तौर पर खर्च हुअी हैं। अिस डेड हेड के तहत जो रकमें हैं, जिनके लिये फॉर्मल वोट की जरुरत नहीं है, वे ४ लाख ५८ हजार ६ सौ के करीब हैं। दूसरी रकम जिसके बारे में मैंने कहा कि सिर्फ अेक खाते से निकाल कर दूसरे खाते में डालने के लिये अे. जी. का मशविरा मिला है, वह २ करोड ६५ लाख के करीब है। अिसी तरह से बाकी जो सही तौर पर जायद खर्च बतलाया गया है। जिनकी कि दूसरी रकमों के साथ मंजूरी चाही जाती है, वह सिर्फ ६२ लाख २५ हजार रह जाती है। अिस में कैपीटल अकौंट (Capital Account) की तरफ से २९ लाख १३ हजार की रकम पडी है। और जो दूसरा खर्च रह जाता है वह ३३ लाख १२ हजार का है। मैं हाअुस को बतलाना चाहता हूं कि पिछले साल में अगर कोअी जायद खर्च हुआ है, कि जिसपर आपको सही तौर पर गौर करना चाहिये, तो वह सिर्फ ३३ लाख १२ हजार का ही है। क्योंकि २९लाख १३ हजार का जो कैपीटल अकौंट में खर्च पडा है वह अेक तरह से स्टेट अॅसेटस् में (State Assets) शामिल हो जायगा। अुसके लिये आपको गौर करना चाहिये, लेकिन अुसपर तशवीस करें अैसी कोअी चीज आपके सामने नहीं है। जो रकम रह जाती है वह सिर्फ ३३ लाख १२ हजार की रह जाती है। अब अिन रकमों के बारे में थोडे से तफसीलात के साथ मैं और कुछ चीजें हाअुस के सामने रख देना मुनासिब समझता हूं। जो रकमें ट्रान्सफर आफ हेडज (Transfer of Heads) की वजह से यहां पर बताअी गअी हैं अुनमें दो बहुत बडी रकमें हैं। अेक रकम १ करोड ४ लाख की है, जो आयटम (Item) नंबर १३ में है। अिसकी मंजूरी हाअुस से पहले ही ली जा चुकी है। लेकिन जिस वक्त ये मंजूरी ली गअी थी वह सप्लाय हेड (Supply Head) के तहत ली गअी थी। सप्लाय डिपार्टमेंट का यह अेक खर्चा समझा गया था, लेकिन अब अकौंटंट जनरल ने हमको यह मशविरा दिया है कि अिसको अिस हेड से निकाल कर स्टेट ट्रेडिंग (State trading) के हेड में डाल दिया जाय। वह रकम १ करोड १६ लाख की थी। अुसमें से १ करोड ४ लाख सप्लाय हेड् में से निकाल कर स्टेट ट्रेडिंग में डाल दी जाय, और बाकी रकम रेशनिंग वगैरा का जितना खर्चा है अुतना ही सिर्फ सप्लाय हेड में बताया जाय। यह रकम अैसी नहीं है जिसके बारे में आपको दुबारा गौर करने की जरूरत हो।

तीसरी अेक बडी रकम है जोकि अिंडस्ट्रीज डिपार्टमेंट (Industries Department) की है। वह आयटम नंबर ५ है। अुसका वाक्या यह है कि ६ लाख २५ हजार के शेअर्स (Shares) अिंडस्ट्रियल फेडरेशन ऑफ कोआपरेटिव्हज (Industrial Federation of Co-operatives) के गवर्नमेंट ने खरीदे थे, और अुनका पूरा खर्चा हर वक्त अॅडव्हान्स (Advance) में ही बताया जाता था। यह रकम अिंडस्ट्रियल कोऑपरेटिव्हज् की तरफ अॅडवान्स में ही है। अे. जी. ने मशविरा दिया है कि हर वक्त आप अिस रकम को अिस तरह से नहीं बता सकते। आपकी यह रकम अब अैसी हो गअी है जोकि कॅपीटल के तौर पर अेक जगह लग गअी है। अिसलिये अुसको वहां से निकाल कर दूसरे मद में डाला जाय। यह भी अेक चेंज ऑफ अकौंट (Change of Account) की रकम है। आयटम नंबर ६ में ५१ लाख ८९ हजार की रकम है। अिसके

बारे में स्टेटमेंट में बतलाया गया है, और मैं भी यह तफसील से अर्ज कर दूंगा कि अिसके पहले अिलेक्ट्रिसिटी डिपार्टमेंट का जो खर्च होता था असुके लिये तरीका यही रखा गया था कि अिलेक्ट्रिसिटी डिपार्टमेंट अपनी आमदनी में से खर्च कर सकता था, और असुके बाद बैलन्स शीट (Balance Sheet) में नफा-नुकसान निकालने के बाद जो कुछ नफा हो जाता वह गवर्नमेंट के खजाने में रेवीन्यू के तौर पर जमा होता था। पिछले साल अक्तूबर के महीने में हमको यह मशविरा दिया गया कि यह तरीका सही नहीं है, बल्कि अैसा तरीका अेख्तियार किया जाना चाहिये कि जो जो अिलेक्ट्रिसिटी डिपार्टमेंट से जमा होता है वह पूरे स्टेट रेवीन्यूज (State Revenues) में जमा किया जाय, और जो खर्च होता है वह स्टेट रेवीन्यू से निकाल कर खर्च किया जाय। गुजिश्ता ६ महीनों में यह तरीका अेख्तियार कर लिया गया है, और असुीकी-वजह से यह ५१ लाख ८९ हजार अिलेक्ट्रिसिटी डिपार्टमेंट को खर्च करने के लिये दिया गया है। यह रकम अैसी है जो अिस डिपार्टमेंट से आती थी, और चूंकि बजेटरी सिस्टम (Budgetary System) का तरीका बदल गया है, और अिस साल असुको पहले रेवीन्यूज जमा कर के फिर वहां से लिया गया है, अिसलिये अिसको हाअुस की मंजूरी के लिये रखा गया है।

अिसी तरह से आयटम नंबर ९ है। यह मेजर हेड ५५ पेन्शन में बताया गया था, लेकिन अब अे. जी. से मशविरा दिया गया है कि चूंकि यह कम्यूटेशन (Commutation) के लिये खर्च किया जाता है अिसलिये अिसको निकाल कर मेजर हेड ५५ अे-में डाला जाय। ये बडे बडे खर्च सिर्फ खाते तबदील होने की वजह से हुअे हैं यह मैंने आपको बतलाया।

अिसके बाद अेक खर्च अेक करोड रुपये का है, जो आयटम नंबर १४ में है। वह अेक टेकनीकल गलती की वजह से हमको रखना पडा। आपको याद होगा कि पिछले साल जब अेप्रोप्रिअेशन बिल (Appropriation Bill) यहां पर पास हुआ था तो यहां पर करीब करीब अेक घंटे तक हाअुस का काम बंद रखना पडा था। कुछ गडबडी भी हुअी थी, और बहुत से आदमी यहां पर आ गये थे, और थोडी देर तक हाअुस का काम नहीं चला, और हाअुस आखिर कार रात को ९ बजे खतम हुआ। और असुके बाद जब यह बिल, असुके लिखने वगैरा का काम कर के, आला हजरत के पास दस्तखत करने के लिये भेजा गया, तो रात के बारा बज चुके थे। और बारा बजने के बाद आला हजरत के दस्तखत हुअे,————

श्री. व्ही. डी. देशपांडे :—ये आला हजरत कौन हैं ?

श्री. वि. के. कोरटकर :—राजप्रमुख का अुर्दू में तर्जुमा आला हजरत होता है। अगर मुझे याद नहीं रहता तो कम से कम आपको तो जरूर याद रहना चाहिये था।

रातके बारा बजने के बाद आला हजरत के दस्तखत होने से अे. जी. ने अेतराज अुठाया कि यह लीगली (Legally) या टेकनीकली (Technically) सही नहीं है। लेकिन कॉमनसेन्स से मैं समझता हूं कि दस्तखत सुबह हो जाने से कोअी फर्क नहीं पडता, क्योंकि हाअुस ने अिस रकम को पास कर दिया था। लेकिन यह अेक कानूनी चीज कही जाती है कि गवर्नमेंट में राजप्रमुख, हाअुस और मिनिस्टर्स सब मिलकर अेक होते हैं। तो सब के यहां अिसका तसफिया बारा बजने के पहले ही जाना

चाहिये था। लेकिन बज गये बारा। अिसका नतीजा यह हुआ कि यह रकम गडबड में आ गअी। अिसकी भी मंजूरी हाअुस ने पहले से देकर रखी है। यह कोअी नअी चीज नहीं है। टेकनीकल गलती की वजह से अब हाअुस के सामने मंजूरी के लिये आअी है, और मुझे आशा है कि अिसको मंजूरी दी जायगी।

अिसके बाद कुछ रकमें अैसी हैं जिनके बारे में मैं ने बतलाया कि वे डेड हेड की हैं, और अुनको हाअुस के सामने रखना लाजमी है, लेकिन फॉर्मल वोट की जरूरत नहीं होती। अुसमें आयटम नंबर १ है जो सूद वगैरा का है। वह २२ लाख का है। और दूसरा आयटम नंबर २ है, जो कर्जे के बारे में अदा की जाने वाली रकम के संबंधमें है। अिनको अिसलिये हाअुस के सामने लाना पडा कि पहली रकम में सन १९५२-५३ में जो कुछ सूद वगैरा देना चाहिये था, वह वक्त पर नहीं दिया गया। अुसी तरह से जो पब्लिक लोन (Public Loan) हमने पिछले वर्ष लिया था अुसका डिसकाअुंट (Discount) भी देना था अुसके लिये कुछ रकम दी जानी चाहिये। वह सब रकम अिसमें जमा है। दूसरा जो आयटम है वह जनरल हेडस् (General Heads) के तौर पर है। अब-तक यह किया जाता था कि हर साल जो रकम जमा हो जाती थी वह सिंकिंग फंड (Sinking fund) में जाती थी, और जिस वक्त कर्जेकी अदाअी होती थी अुस वक्त वह रास्त दी जाती थी। अब अे. जी. ने कहा है कि अैसा नहीं होना चाहिये, बल्कि सिंकिंग फंड पहले जमा करना चाहिये, फिर अुसको कर्जे में डालना चाहिये, और फिर अदाअी में डालना चाहिये अेक वक्त रेवीन्यू में जमा करने के बाद फिर खर्च करते हैं, तो अुसको किसी तरह से हमको पूरा करना पडेगा। अिसमें अेक रकम वह भी जमा है। जैसे कि हमारे पास बहुत से फंडस् रहते हैं, जैसे प्रॉविडंट फंड (Provident fund) है, अेग्रीकल्चरल मार्केटिंग फंड (Agricultural marketing fund) है, ये फंड घटते या बढते रहते हैं, और अुनका सूद भी कम ज्यादा होता रहता है। अिसके बारे में १ लाख ४४ हजार की रकम यहां पर दी गअी है। अिस तरह से यह सब मिलाकर दो बडे बडे आयटम्स यहां हैं। अेक २२ लाख ६४ हजार का, और दूसरा ४८ लाख ७ हजार का है।

अेक आखरी आयटम है। जो पब्लिक डेट (Public debt) की रकम १९५२-५३ में अदा होनी चाहिये थी वह वक्त पर हिसाब किताब न होने की वजह से १९५३-५४ में अदा की गअी है। कुछ वह भी रकम यहां पर दी गअी है। यह सब बताने के बाद जैसा कि मैंने कहा असली खर्चा सिर्फ ३३ लाख का हुआ है। अुसमें दो चार रकमें हैं जिनकी तरफ में हाअुस को तवज्जेह दिलाना चाहता हूं। अेक रकम पुलिस डिपार्टमेंट के बारेमें ६ लाख १२ हजार की है। यह रकम अैसी नहीं है कि पुलिस डिपार्टमेंट का नाम आते ही अुसके बारे में तशवीस हो। वाकिया यह है कि जिसके बारे में अेक झगडा चल रहा था, और अुसको हिसाब किताब में दुरुस्त कर लिया गया है। रेल्वे में हमारी रिजर्व पुलिस थी। अुसके बारे में रेल्वे में और हममें अेक झगडा चल रहा था कि अिसके खर्च को कौन करे। यह झगडा सेंट्रल गवर्नमेंट के पास था, और सेंट्रल मिनिस्ट्री से हमने तसफिया पाया कि रेल्वे की हद तक पीस अेंड ऑर्डर (Peace and Order)

रखने का जहां तक सवाल है फिर चाहे वह जंगल में हो, शहर में हो या और कहीं भी हो, अुसके लिये स्टेट गवर्नमेंट जिम्मेदार रहेगी। अिसलिये यह खर्चा स्टेट गवर्नमेंट को देना चाहिये। अिसलिये अिस मद में जितना खर्च हुआ था वह हमको डालकर सिर्फ जमाखर्च करना है। अिसमें आर. टी. डी. स्ट्राअिक (R. T. D. Strike) के वक्त भी कुछ थोडा खर्च हुआ था। वह पकड कर यह रकम ६ लाख १२ हजार के करीब होती है। जब यह तसफिया हुआ कि अिसका खर्च स्टेट गवर्नमेंट को करना चाहिये तो हमने भी तसफिया कर लिया है कि अब हम अपनी रिजर्व पुलिस रेल्वे में नहीं रखेंगे। रेल्वे अपनी जिम्मेदारी पर जो चाहे सो अितजाम कर सकती है। दूसरा खर्च जनरल अेडमिनिस्ट्रेशन (General Administration) का है। अुसमें अेक बडा आयटम यह है कि लेजिस्लेटिव्ह असेंब्ली का प्रिंटिंग (Printing) का खर्च बहुत बढ गया है। हमने अितना अंदाजा नहीं किया था, और यह खर्च अंदाज से बाहर हो गया है। अिसलिये अुसके अूपर भी ज्यादा खर्च करना पडा। अिस तरह से अिसमें दूसरी लंबी लिस्ट है, लेकिन अुसमें कोअी खास बडी चीज मैं नहीं पाता। कहीं टाअिपरायटर बढ गये हैं, और कहीं आदमी बढ गये हैं। अिलेक्शन के बारे में हमको छपाअी का खर्च करना पडा है और अुसके लिये २ लाख ३६ हजार का खर्च हुआ है। यह जनरल अेडमिनिस्ट्रेशन का खर्च मैंने आपके सामने रख दिया है।

अिसके बाद आयटम नंबर ६ का खर्चा है। आप जानते हैं कि पिछले वर्ष में कुछ जगहों पर स्केअरसिटी कंडीशंन्स (Scarcity Conditions) पैदा हुअे, और अुनके लिये जहां कहीं हमको खर्च करना पडा वहां फॅमिन रिलीफ फंड (Famine Relief fund) के लिये रेवीन्यू अकौंट (Revenue Account) से पैसा लेकर खर्च किया गया। अिसके लिये ७ लाख ३ हजार का खर्च हुआ है। अिसके लिये आपको मंजूरी देनी चाहिये। दूसरा आयटम १ लाख ७४ हजार का है। अिसका वाक्या यह है कि गवर्नमेंट ने अेक ४५ लाख का फॅमिन रिलीफ फंड कायम किया है। वक्तन फवक्तन जब स्केअरसिटी कंडीशन्स पैदा होते हैं तो अिस फंड से रकम निकाली जाती है। वह खर्च की जाती है और फिर जनरल रेवीन्यू से रकम डालकर जहां तक हो सके ४५ लाख की रकम को पुर किया जाता है। अिस वर्ष ७ लाख ३ हजार की रकम खर्च हुअी है। अिसमें १ लाख ७४ हजार की जो कमी हुअी है अुसको पूरा करने के लिये अिस साल की रकम में से आपसे मंजूरी चाही जाती है।

नंबर ७ का जो आयटम है वह अजीब व गरीब तरीके से हमारे सर पर आ पडा है। पिछले वर्ष हमने समझा था कि मनसब अबॉलिशन बिल (Mansab Abolition Bill) हम बहुत जल्दी पास कर लेंगे और अुसके बाद हमको करीब १० लाख रुपये की बचत होगी। अुस बचत को हमने अपने सामने रखते हुअे बजट में प्रोवीजन (Provision) कम रखा था। लेकिन जैसा कि आपको मालूम होगा अिसके तसफिये में जरा देरी होने लगी क्यों कि कानूनी पेचीदगियां आगअीं, और मनसबदारों ने भी रिट अेप्लीकेशन (Writ Application) दाखिल कर दिया था। तो यह सोचा गया कि हम पहले कानून पास कर दें, और अुसके बाद अगर रिट में हमारे खिलाफ तसफिया हो जाय तो फिर अुसके लिये कुछ तजवीज सोचनी पडेगी, या कानून में तबदीली करनी पडेगी। अिसके बजाय अिसका फैसला ही पहले क्यों न होने दिया जाय? यह समझकर हमने अितजार किया नतीजा यह हुआ कि यहां न कानून पास हुआ और न रिट का फैसला

हुआ। और मामला जहां के वहां रह गया। और अिसी बीच में कानूनी तरीके से रकमें देना लाजमी था अिसलिये वह रकम जिसके बारे में सोंचा गया था कि बचत होगी, वह बचायी न जासकी, और वह रकम हमको देनी पडी। अिस लिये १२ लाख ७१ हजार का जायद खर्च हुआ है। यह खर्च आपको मंजूर करना होगा।

कम्यूटेशन ऑफ पेन्शन्स (Commutation of Pensions) के बारे में मैंने अर्ज किया है। वह भी सिर्फ अेक खाते की तबदीली है।

अिसके बाद जो रह जाता है वह कैपीटल अकौंटस् का खर्चा है। हमारे यहां जो बहुत से प्रोजेक्टस (Projects) चल रहे हैं अुनकी फेहरिस्त यहां दी गअी है। अुनके अूपर यह जायद खर्च हुआ है। दूसरी जगहों से हमारी बचत ३४ लाख की हुअी है। लेकिन अिसमें जो १८ लाख ६ हजार का ज्यादा खर्च हुआ है सिर्फ वह आपसे मांगा जा रहा है। अिलेक्ट्रिसिटी की जो दो स्कीमें हैं, जिनपर जायद खर्च हुआ है, वह १ लाख ८९ हजार, और २ लाख १८ हजार की हैं। ये दोनों खर्च आपसे मांगे जा रहे हैं। अिस तरह से जो भी खर्च पिछले साल के बजट के अलावा हुआ है अुसको तफसील से मैंने आपके सामने रखा है, और आपने भी अिसको बहुत अच्छी तरह से पढ लिया हैं कि बहुत सा खर्च तो अैसा है जिसके अूपर पहले ही वोट (Vote) दिया जा चुका हैं। अुसका सिर्फ खाता-बदल हुआ, अिसलिये अिस वक्त फिर से वोट मांगा जा रहा हैं। और कुछ खर्च अैसा है जिसके बारे में फॉर्मल वोट (Formal Vote) की जरुरत नहीं हैं। जब मैंने अिसको अितने तफसील से हाअुस के सामने बयान कर दिया है, तो मैं बैठने से पहले आपसे आशा करूंगा कि अब अिसके बारे में ज्यादा कटमोशन्स आने की जरूरत नहीं हैं। यह सप्लीमेंटरी डिमांडज् हैं जो अगर जल्दी से पास हो जायेंगी तो बजट पर पूरे शहद्दोमद के साथ बहस करने का आपको मौका मिल जायगा। अिन चंद अल्फाज के साथ में अिसको पेश करता हूं।

Discussion on Motion on Address by the Rajpramukh

Mr. Speaker : We shall now take up amendments to the Motion of Thanks to Rajpramukh.

Shri Ankushrao Ghare (Partur) : I beg to move :

"That at the end of the motion, the following be added, namely—

'Having regard to the hardships caused to pleaders and the personnel employed in courts whose mother tongue is Urdu, regret to note the party policy of the Government in introducing regional languages in the courts.'"

Mr. Speaker: Amendment moved.

Shri Ankush Rao Ghare: I beg to move:

"That at the end of the motion, the following be added, namely—

'But regret to note that the Government has failed to start co-operative marketing in the State for the benefit of the agriculturists'."

Mr. Speaker: Amendment moved.

Shri Ankush Rao Ghare: I beg to move:

"That at the end of the motion, the following be added, namely—

'But regret to note that the Education Department is not functioning efficiently and that the scheme of voluntary aided schools sponsored by the Government is not progressing properly.' "

Mr. Speaker: Amendment moved:

Shri Bhagwanrao Boralkar (Basmat-General): I beg to move:

"That at the end of the Motion, the following be added, namely—

"But regret to note that the Government have failed to enlist adequate public support and infuse necessary enthusiasm and to secure co-operation from all the political parties in the State for the implementation of the various development schemes'."

Mr. Speaker: Amendment moved.

Shri Bhagwanrao Boralkar: I beg to move:

"That at the end of the Motion the following be added, namely—

'But regret to note that the Government has been slow to check growing corruption in the State and implement at the earliest the recommendations of the Committee constituted to study the extent of corruption in the State'."

Mr. Speaker: Amendment moved.

Shri Rajamallu (Luxettipet-Reserved): I beg to move:

"That at the end of the motion, the following be added, namely—

'But regret to note that adequate legislation has not been enacted to eradicate poverty and illiteracy prevailing among the Harijans and Backward Classes in the State'."

Mr. Speaker: Amendment moved.

Shri M. Buchiah (Sirpur): I beg to move:

"That at the end of the Motion, the following be added, namely—

'But regret that the address does not lay down any policy regarding the working classes and suggest any plan for solving the growing unemployment in the State, which has been a source of great anxiety to the public'."

Mr. Speaker: Amendment moved.

Shri M. Buchiah: I beg to move:

"That at the end of the Motion, the following be added, namely—

'But regret to note that the Address does not contain any measures to be taken by the Government to stop the distribution of the land among the members of the landlords' families going on for the last two years which eventually may sabotage the intention of the Land Reforms Act enacted during 1953.'"

Mr. Speaker: Amendment moved.

Shri M. Buchiah: I beg to move:

"That at the end of the Motion, the following be added, namely—

'But regret to note that the Address is silent over the growing miseries of the Toddy Tappers and the Excise Professionalists without envisaging any measures for their social and economic betterment'."

Mr. Speaker: Amendment moved.

Shri Shiva Basan Gowda (Sindhanoor): I beg to move:

" That at the end of the Motion, the following be added, namely—

' But regret to note that the Government are losing faith of the agriculturist class especially of the scarcity areas by collecting arrears of land cess in spite of poor ' Kharif ' and ' Rabi ' yields in Sindhanoor, Manvi and Lingsgur of Raichur district, and also due to slow progress in the rural development works and the construction work of Thungabhadra Canal '."

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri G. Sreeramulu (Manthani) : I beg to move:

" That at the end of the Motion, the following be added, namely—

' But regret to note that the failure of the Government to solve major problems of the peasantry, labour and the administrative machinery of the State and by amending the Tenancy Act have adversely affected the position of the tenants and have failed to root out stagnation and corruption prevailing in the administrative machinery of the Government '."

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri G. Waghmare (Deglur–Reserved): I beg to move:

" That at the end of the Motion, the following be added, namely—

' But regret to note the failure on the part of the Social Service Department to ameliorate the condition of the Scheduled Castes, Tribes and Backward Classes '."

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri R. P. Deshmukh (Gangakhed): I beg to move:

" That at the end of the motion, the following be added, namely—

' But regret to note the hardships and plight of the agriculturists of the State in general and of Marathwada in particular due to failure of the Government to fulfil its promise to bring down the land revenue of ex-Jagir villages on par with Diwani areas '."

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri R. P. Deshmukh : I beg to move :

" That at the end of the Motion, the following be added, namely—

' But regret to note the failure of the Government to extend the R. T. D. services throughout the State resulting in the inconvenience to the people and loss of revenue to the State '."

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri Annajirao Gavane (Parbhani): I beg to move :

" That at the end of the Motion, the following be added, namely—

' But regret to note that the belated implementation of the Tenancy Act, the failure to pursue the policy of land to the tiller, failure to check fragmentation of lands by stopping resumption thereof, causing thereby great disturbance to the agrarian economy of the State, and resulting in eviction of a great number of tenants. ' "

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri Annajirao Gavane : I beg to move :

" That at the end of the motion, the following be added, namely—

' But regret to note the failure of the Government to start major or medium irrigation works in scarcity affected Marathwada area of the State thus neglecting the development of the agricultural lands in that area '."

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri Annajirao Gavane : I beg to move :

" That at the end of the Motion, the following be added, namely—

' But regret to note that the Government have failed to ascertain the extent of unemployment in the State and to take steps to meet the situation arising thereby'."

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri K. Annanth Reddy (Balkonda): I beg to move :

" That at the end of the Motion, the following be added, namely—

'But regret to note that the Address is silent on the failure of the State Government to urge upon the Government of India to locate the Steel Factory, one of the major national industries, in the State and has thus neglected the interests of the people of the State in general and the labourers in particular.' "

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri K. Ananth Reddy : I beg to move :

" That at the end of the motion, the following be added, namely—

'are deeply disappointed for not finding any mention in the Address about the urgent problem of unemployment in the State and substantive steps to be taken by the Government to avert the serious situation caused therby. ' "

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri K. Ananth Reddy : I beg to move :

" That at the end of the Motion, the following be added, namely—

'and nothing that the entire Government machinery has failed to assess fully the spirit underlying the system of of village panchayats, regret to point out that the Government has not only failed to enthuse the right spirit in the villagers but on the contrary have tried to put the wheels back by discouraging the proper functioning of the panchayats.'. "

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri M. Kondal Reddy (Kurtaram) : I beg to move :

" That at the end of the Motion, the following be added, namely—

'But regret to note that the Government have miserably failed to minimise and root out the growing corruption, malpractices and stagnation in public services,' "

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri J. Anand Rao (Sirsilla-General) : I beg to move:

" That at the end of the Motion the following be added, namely—

'But regret to note the failure of the Government to meet the growing needs of Colleges in the districts in spite of the assurance to that effcet'."

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri L. N. Reddy (Wardhanapet) : I beg to move :

" That at the end of the Motion, the following be added, namely—

'But regret to note that inspite of normalcy prevailing in the State, the Address is silent on the general demand regarding the release of political prisoners and withdrawal of cases against them'."

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri B. D. Deshmukh (Bokhardan-General) : I beg to move :

" That at the end of the Motion, the following be added, namely—

' But regret to note the slow and unsatisfactory progress of repair and construction of minor projects in Telengana in general and Marathwada in particular'."

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri B. D. Deshmukh : I beg to move :

" That at the end of the Motion, the following be added, namely—

'But regret to note the failure of the Government to arrest the growth of unemployment in the State'."

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri B. D. Deshmukh : I beg to move :

" That at the end of the Motion, the following be added, namely—

'But regret to note that no concrete steps are being contemplated to arrest the growing unemployment in the State and to provide work or relief to those who are already unemployed'."

Mr. Speaker: Amendment moved.

Shri B. D. Deshmukh: I be to move:

" That at the end of the Motion, the following be added, namely—

'But regret to note that the amount sanctioned by Government for relief works in some parts of the State in general and Marathwada in particular is inadequate and too meagre when compared to the gravity of the situation'."

Mr. Speaker: Amendment moved.

Shri Uppula Malchur (Suryapet-Reserved): I beg to move:

' That at the end of the Motion, the following be added, namely—

"But regret to note the failure of the Government to mitigate the growing miseries of the Scheduled Tribes and for not envisaging measures for thier social and economic betterment'."

Mr. Speaker: Amendment moved.

Shri S. Ramanatham (Hanamkonda): I beg to move:

" That at the end of the Motion, the following be added, namely—

' But regret that the Address does not make any mention of the policy regarding the working class or suggest any plan as to fixing up of basic wage, linking up of Dearness allowance with index number providing bonus fund, the other social security measures, recognition of unions and adequate housing, and in general, provisions to meet unemployment consequent to schemes of rationalisation and closure of factories'."

Mr. Speaker: Amendment moved.

Shri K. Venkatrama Rao (Chinnakondur) : I beg to move :

" That at the end of the Motion, the following be added, namely—

'But regret to note the failure of the Government to urge upon the Government of India to amend the Constitution suitably for aboilishing the Institution of Rajpramukhs'."

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri K. Venkatrama Rao : I beg to move :

" That at the end of the Motion, the following be added, namely—

'But regret to note that in spite of the opposition to the principle of nomination to the elected Local Bodies, neither the Government have shown any change of policy in this direction nor have they given adequate powers of administration, expenditure and control over services, nor the Village Panchayats entrusted with the work of local affairs have been given 15% of the local land revenue collection as financial help'."

Mr. Speaker : Amendment moved.

†*Shri B. D. Deshmukh :* I beg to move :

" That at the end of the Motion, the following be added, namely—

'But regret to note, that in spite of the present heavy burden of taxation on the people in the State, the prospect of further taxes as mentioned in the address'."

Mr. Speaker : Amendment moved.

†*Shri B. D. Deshmukh :* I beg to move :

" That at the end of the motion, the following be added, namely—

---

†This amendment originally stood in the name of Shri A. Rajreddy, but, it was moved by Shri B. D. Deshmukh on authorisation.

'But regret to note the failure of the Government to urge upon the Government of India to stop the privy purse to the Nizam of Hyderabad'."

Mr. Speaker: Amendment moved.

**Shri B. D. Deshmukh:* I beg to move.

"That at the end of the Motion, the following be added, namely—

'But regret to note that inspite of continuous agitation and financial stringency nothing is mentioned and no steps are being proposed to stop the compensation to Sarf-e-khas and ex-Jagirdars'."

Mr. Speaker: Amendment moved.

Shri Ch. Venkatrama Rao (Karimnagar): I beg to move:

"That at the end of the Motion, the following be added, namely—

'But regret to note that inspite of the unprecedented toll due to Cholera epidemic which is still continuing to play havoc in the State, no effective measures are proposed to be taken'."

Mr. Speaker: Amendment moved.

Shri V. D. Deshpande: I beg to move:

"That at the end of the Motion, the following be added, namely—

'But regret to note that the Address is silent on the policy regarding the disintegration of the State inspite of the establishment of the State Reorganisation Commission and public demand'.

Mr. Speaker: Amendment moved.

†*Shri V. D. Deshpande:* I beg to move:

"That at the end of the Motion, the following be added, namely—

'But regret to note that there is no mention of any proposal for the abolition of the 'Wathandary' system'."

*This amendment originally stood in the name of Shri A. Raj Reddy, but it was moved by Shri B. D. Deshmukh on authorisation.

†This amendment originally Stood in the name of Shri G. Hanmanth Rao, but it was moved by Shri V. D. Deshpande on authorisation.

Mr. Speaker: Amendment moved.

Shri Abdur Rahman (Malakpet): I beg to move:

"That at the end of the Motion, the following be added, namely—

'But regret to note the inadequacy of the amount sanctioned for the rehabilitation of the displaced persons and its improper use'."

Mr. Speaker: Amendment moved.

Shri Syed Akhtar Hussain (Jangaon): I beg to move:

"That at the end of the Motion, the following be added, namely—

'But regret to note the failure of the Government to take adequate steps towards the cultural and social development of people in the State'. "

Mr. Speaker: Amendment moved.

Shri Gopidi Ganga Reddy (Nirmal-General): I beg to move:

"That at the end of the Motion, the following be added, namely—

' But regret to note the absence of any reference in the Address about the abolition of the 'Watandari' system of Patels and Patwaries'."

Mr. Speaker: Amendment moved.

Shri Gopidi Ganga Reddy: I beg to move:

"That at the end of the Motion, the following be added, namely—

'But regret to note the absence of any reference in the Address about the extension of free and compulsory education to all parts of the State, and making available necessary amenities to places where it is in force'."

Mr. Speaker: Amendment moved.

Shri Gopidi Ganga Reddy: I beg to move:

"That at the end of the Motion, the following be added, namely—

'But regret to note the failure of the Government to arrest the growing corruption in the State and to publish the report of the Corruption Enquiry Committee'."

Mr. Speaker: Amendment moved.

Shri Gopidi Ganga Reddy: I beg to move:

"That at the end of the Motion, the following be added, namely—

'But regret to note that the Address is silent about the prevention of slaughter of cows and other useful animals'."

Mr. Speaker: Amendment moved.

Shri G. Sreeramulu: Mr. Speaker, Sir, I find that the wording of the amendments to the Motion of Thanks given notice of have been considerably changed, and the altered wording does not exactly convey the sentiments which we wished to express. I want to know how far the Secretary of of the Legislative Assembly is competent to modifiy our amendments.

Mr. Speaker: Changes made in the wording, might be only grammatical corrections.

Shri G. Sreeramulu: I too know something of Grammar, but I find that some sentences in the amendment have been omitted.

Mr. Speaker: To which amendment is the hon. Member referring?

Shri G. Sreeramulu: To my own amendment at page 3 of the list.

Mr. Speaker: How does the amendment tabled by the hon. Member read?

Shri G. Sreeramulu: That one is with the Secretary; I have not got a copy of it.

Mr. Speaker: Does the hon. Member think that there is material change?

Shri G. Sreeramulu: Yes, there is, and that is why I raised the matter. If there are any grammatical errors, the Secretary may correct them but he can not change the spirit of the amendments.

Mr. Speaker: I agree that only grammatical errors should be corrected, and the change in the wording should not affect the main purport of the amendment. I shall look into the matter.

**Shri Ankushrao Ghare:* Mr. Speaker, Sir, my first, amendment seeks to discuss the introduction of regional languages in the Courts. In this connection I would like to refer to the Press Note issued by the Government on the 17th February, 1954, regarding the languages to be used in Courts.

Mr. Speaker: The hon. Member may speak in Hindi as well.

श्री. अंकुशराव घारे:–मिस्टर स्पीकर सर, हमारी गव्हर्नमेंट की तरफ से १७ फरवरी, १९५४ को अेक नोट निकाला गया था। अबतक कोर्ट की लँग्वेज अंग्रजी थी और अिसके पहले अुर्दू थी। अुसको बंद करके अब कोर्ट का सब काम रीजनल लेंग्वेजेस (Regional languages) में १ मार्च से चलाया जाय, अैसा अुस नोटमें कहा गया है। जो प्रेस नोट अिशू (Issue) की गअी है अुसमें जो लेंग्वेज की पॉलिसी बुताअी गअी है कि कोर्ट का काम रिजनल लेंग्वेज में होना चाहिये, अुस पॉलिसी से तो कोअी अेखतेलाफ नहीं हो सकता है। कोर्ट का काम रीजनल लेंग्वेज में चले यह तो हम भी चाहते हैं। लेकिन अिसके बारे में जो दिक्कतें–

مسٹر اسپیکر - ظاهر هے که جو کیلنڈر آف میٹنگس (Calendar of meetings) دیا گیا هے اسکے مطابق هم یه کام ختم کرنا چاهتے هیں - اس لحاظ سے میں تقریر کو روکنا تو نہیں چاهتا لیکن اس بات پر زور دیتا هوں که وقت کی کافی احتیاط کیجائے تا که کل ۲۰ فبروری کو راج پرمکھ کے اڈریس کے بارے میں بحث ختم کردیجائے اور موشن کو ووٹ پر رکھا جائے - یه بھی واضح هے که بہت سے امنڈمنٹس آئے هیں - اگر یه توقع کیجاتی هے که امنڈ منٹس کی لسٹ کے مطابق آنریبل ممبرس کے نام پکارے جائیں تو یه ٹھیک نہیں هوگا اسلئے جو آنریبل ممبر تقریر کرنا چاهتے هیں وه اٹھکر کھڑے رهیں - اگر کوئی امنڈمنٹ پیش کرنے والے آنریبل ممبر یه سمجھتے هیں که انہیں کھڑے رهنے کے بغیر هی موقع دیا جائیگا تو ایسا نہیں هوگا کیونکه اور دوسرے آنریبل ممبرس کو بھی موقع ملنا هے -

श्री. अंकुशराव घारे:–हम यह बात तो मानते हैं कि कोर्ट का काम रीजनल लँग्वेज में ही होना चाहिये। लेकिन अिस सिलसिले में कुछ कॉशसली अप्रोच(Cautiously approach) होने की जरूरत है। हमें मालूम है की यहां पहले पूरा स्टेट लॉ अुर्दू में था। और अवाम को अपने मुकद्दमें के लिये वकीलों की जरूरत पडतीही है। वकीलों के बिना कोर्ट में कुछ काम नहीं हो सकता

हम यह भी देखते हैं कि जो मॅजिस्ट्रेट्स होते हैं वे भी अलग अलग रिजनल लॅंग्वेजेस जाननेवाले होते हैं। अगर यह कानून मराठवाडा, कर्नाटक और तेलंगाने में १ मार्च से ही चलाया जाय तो कामके करने में बडी दिक्कत होनेवाली है। हमारे देश में हिंदी लॅंग्वेज राजभाषा के तौर पर अपनाने के लिये भी १५ वर्ष की मुद्दत रखी गअी है। अिस जबान से सब लोग अॅडजस्ट (Adjust) कर सकें अिस विचार से १५ साल रखे गये हैं। हमारे यहां जो प्रेस नोट निकाला गया है कि १ मार्च से कोर्ट का सब काम रिजनल लॅंग्वेज में होना चाहिये, अुससे तो बडी दिक्कतें पेश आयेंगी। पहले यहां कोर्ट मे अुर्दू जबान थी। अुसकी जगह पर अब अंग्रेजी जबान रख दी गअी तो कितनी दिक्कतें पेश आअीं यह तो आप जानते ही हैं। आप अगर किसी अदालत का फैसला देखेंगे तो आपको मालूम होगा कि जो जजमेंट (Judgement) अंग्रेजी में लिखा जाता है अुसमें किस अजीब तरह से अंग्रेजी का अिस्तेमाल किया जाता है, क्योंकि जो लोग फैसले लिखते है वे अंग्रजी के अच्छे जानकार नहीं होते हैं। अिस लिये मेरी यह गुजारिश है कि रिजनल लॅंग्वेज में ही कोर्ट का काम होना तो जरूरी है और वह होगा भी लेकिन अुसको अमल में लाने के लिये थोडी धीमी रफतार की जरूरत है और जल्दबाजी से यह काम ठीक तरह से नहीं होगा। आज जो प्रेस नोट गव्हर्नमेंट ने निकाली है अुसमें दूसरे कॉम्प्लिकेशन्स (Complications) होने के अिमकानात हैं।

आज यहां पर जो मुस्लिम वकील आदि हैं जिनकी मादरी जबान अुर्दू है अुनके लिये तो अिस तरह के प्रेस नोट से बहुत तकलीफ होनेवाली है। आज तक अुन्होने अपना सब काम अुर्दू में चलाया अब रिजनल लॅंग्वेज में अेकदम से काम करना तो अुनके लिये बडा मुशकिल होगा। अिस कारण से अुनको तो अिससे बेकार होना पडेगा। अिस लिये रिजनल लॅंग्वेज तो कोर्ट की जबान होनी चाहिये लेकिन अुसकी रफतार थोडी धीमी होनी चाहिये ताकि अुसमें दिक्कतें न आयें।

दूसरी जो अमेंडमेंट है वह कोऑपरेटिव्ह मार्केटिंग (Co-operative Marketing) के सिलसिलेमें है। गवर्नमेंट को कोऑपरेटिव्ह मार्केटिंग की तरफ जितना ध्यान देना चाहिये अुतना वह नहीं देरही है। गये दो साल में कोऑपरेटिव्ह मार्केटिंग की तरफ कोअी ठोस कदम नही अुठाया गया लातूर, जालना, और गुलबर्गा, वरंगल में कोऑपरेटिव्ह मार्केटिंग तो शुरू की गअी है, लेकिन जिस तरह काम होना चाहिये वैसा नहीं हो रहा है। हम यह देखते हैं कि जो गवर्नमेंट का कोऑपरेटिव्ह मार्केटिंग डिपार्टमेंट है और अुसमें जो लोग काम करते हैं अुन्हें अुस काम से कोअी खास दिलचस्पी नहीं है। वहां सिर्फ क्लरिकल (Clerical) काम होता है। जिस ढंगसे काम होना चाहिये वैसा नहीं हो रहा है। जो लोग कोऑपरेटिव्ह मार्केटिंग से फायदा अुठाना चाहते हैं अुनको अडव्हान्सेस (Advanees) आदि नहीं दिये जाते हैं। अॅग्रिकल्चरिस्ट (Agriculturist) को फायदा पहुंचाने के काम कोऑपरेटिव्ह मार्केटिंग डिपार्टमेंट को करना चाहिये। यदि किसानों को खेती में नुकसान आता है तो अुनको अॅडव्हान्सेस देकर मदद देनी चाहिये। बॉम्बे स्टेट में कोऑपरेटिव्ह मार्केटिंग का काम ज्यादा अच्छे ढंग से किया जा रहा है। वहां अग्रिकल्चरिस्ट का माल अच्छे दामों में बेचने की कोशिश की जाती है। अुनका गल्ला स्टोअर्स में रखने की भी व्यवस्था की जाती है। गल्ले की सिक्युरिटी पर अुन्हें लोन भी दिया जाता है और सब तरह की अिमदाद भी की जाती है। अिस तरह से यदि हमारे यहां कोऑपरेटिव्ह मार्केटिंग की स्कीम बनाअी जाय तो अग्रिकल्चरिस्ट को बहुत फायदा मिल सकता है। लेकिन राजप्रमुख के अॅड्रेस

में तो अिसका कोअी जिक्र नहीं आया है। यह बात गव्हर्नमेंट की नजर में लाने के लिये ही मैंने यह अमेंडमेंट लाअी है।

दूसरी बात मुझे अेज्युकेशन के सिलसिले में कहनी है। यह कहा गया कि गत दो साल में स्कूलों की संख्या में बहुत अिजाफा हुआ। १३०० मदरसे खोले गये और गये दो साल में ४ लाख मास्टर्स को रिक्रूट (Recruit) किया गया। लेकिन यह तो अेज्युकेशन (Education) का अेक्सप्यानशन (Expansion) हुआ। अेज्युकेशन का जो कनसॉलिडेशन Consolidation) होना चाहिये था वह तो अबतक नहीं हुआ है। व्हॉलंटरी अेडेड स्कूल की जो स्कीम है वह तो बिलकुल स्क्रॅप (Scrap) करने के काबिल है। व्हॉलंटरी अेडेड स्कूल्स में काम करनेवालों को आप ३५ रुपये स्टिपेंड (Stipend) देते हैं। व्हालंटरी अेडेड स्कूल का सवाल हमारे सामने है। मेरा तो कहना है कि व्हालंटरी अेडेड स्कूल्स को प्रायमरी स्कूल की तरह पैसा मिलना जरूरी है। व्हॉलंटरी अेडेड स्कूल्स में जो टीचर्स अपॉअिंट किये गये हैं वे ज्यादा तर सात आठ क्लॉस तक पढे हुअे लोग हैं। अितने कम पढेलिखे लोग वहां के तुलबाओं को क्या पढायेंगे ? अिस लिये अिस स्कीम पर जो पैसा खर्च किया जा रहा है अुससे कुछ काम होता नजर नहीं आता। अिस लिये मैं यह चाहता हूं कि जो व्हॉलंटरी अेडेड स्कूल्स हैं अुन्हें बंद करके परमनेंट प्रायमरी स्कूल्स में तबदील किये जायें। ये जो व्हॉलंटरी अेडेड स्कूल्स हैं अुनका अिन्स्पेक्शन (Inspe tion भी अच्छी तरह नहीं होता है। अैसे जो स्कूल्स खोले गये हैं और अुनमे जो अेज्युकेशन मिलता है वह अच्छा अेज्युकेशन नहीं कहा जा सकता है। आज के आपके स्कूल्स केवल क्लर्कस तयार करने के फॅक्टरीज होगये हैं। अिस लिये ज्यादा स्कूल खोल कर अेज्युकेशन का अेक्सपॅन-शन करने की बजाय कनसॉलिडेशन करना ज्यादा जरूरी होगया है। आज जो पढाअी होती है अुसमें विद्यार्थियों का जनरल नॉलेज (General Knowledges) का स्टॅंडर्ड तो बहुत गिराहुवा है। विलेजेस में जो टीचर्स रहते हैं वे ज्यादा जनरल नॉलेज भी लडकों को नहीं दे सकते हैं। लडको को हायजिनिक प्रिन्सिपल्स (Hygienic Principle) भी स्कूल में नही समझायें जाते हैं। अिस लिये जो अेज्युकेशन आप बढाना चाहते हैं वह नाकामियाब बन रहा है। और आपका पैसा बेकार खर्च हो रहा है। बजट में तो बडी रकम दिखती है और लोग कहते हैं कि गव्हर्नमेंट अेज्युकेशन पर बहुत रुपया खर्च कर रही है। लेकिन जो रुपया खर्च किया जा रहा है अुसका जो फायदा होना चाहिये वह कुछ नहीं हो रहा है।

दूसरी बात मैं सेकेंड्री स्कूल्स के बारे में कहना चाहता हूं। हमारे गव्हर्नमेंट की यह पॉलिसी है की सेकंड्री अेज्युकेशन पब्लिक के हाथ में देना चाहिये और पब्लिक के पैसे से यह अेज्युकेशन चलना चाहिये। लेकिन आज गव्हर्नमेंट की तरफ से जो लोग अिस तरह के स्कूल्स चला रहे हैं, अुनको जो मदद दी जा रही है वह बहुत ही कम है। प्रायव्हेट स्कूल्स को जितना पैसा मिलना चाहिये अुतना पैसा पब्लिक से नहीं मिलता है। दूसरे स्टेटस् में प्रायव्हेट स्कूल्स तो काफी हैं और अुन्हें पैसा भी मिलता है लेकिन हमारी यह स्कीम अभी अभी शुरू की गअी है। अिस लिये पब्लिक से ज्यादा पैसा नहीं मिलता है। और गव्हर्नमेंट की जो अेड है वह भी बहुत कम है। दूसरी चीज मुझे यह अर्ज करनी है कि जिन स्कूलों में बच्चों की फिजिकल फिटनेस (Physical fitness) की तरफ बराबर ध्यान नहीं दिया जाता। अुसकी तरफ ज्यादा ध्यान देने की जरूरत है। मैंने अेक रेजोल्यूशन अिस असेंब्ली के सामने लाया था कि हायस्कूल्स और

कॉलेजेस में मिलिट्री ट्रेनिंग नहीं तो कम से कम फिजीकल ट्रेनिंग तो लाजमी कर देना चाहिये । लेकिन आज तक अुसके बारेमें कुछ नहीं किया जा रहा है ।

[MR. DEPUTY SPEAKER IN THE CHAIR]

شری کے - وی رام راؤ - مسٹر اسپیکر سر - یہ جو راج پرمکھ کا اڈریس ہے اس کو ہم " اسپیچ فرام دی تھرون " (Speech from the throne) کا درجہ دے سکتے ہیں - گو ٹریزری بنچس اور چیف منسٹر کی جانب سے اس کی تردید کرنے کی کوشش کیجاتی رہی کہ راج پرمکھ کے اڈریس میں نئی پالیسیز کے اظہار کرنے کی ضرورت نہیں ہے - یعنی اوسکو تختہ کارگزاری کے طور پر پیش کرنا کافی ہے - اس طریقہ سے شد و مد کے ساتھ تردید کیجاتی رہی ہے - لیکن یہ صحیح نہیں ہے - دستور میں ہر سال کے شروع میں راج پرمکھ یا گورنر کا اڈریس ہونے کے لئے جو پرووپزن رکھا گیا ہے وہ مبنی ہے انگلش کانسٹی ٹیوشنل لا (English Constitutional Law) کے پرنسپل (Principle) پر - جب ہم اوس کو اڈاپٹ (Adopt) کرتے ہیں تو پھر اس چیز کو ترک کرنے کی کوشش کیوں کیجاتی ہے کہ نئی پالیسیز کے اظہار کرنے کی ضرورت نہیں - یہ کسی طرح سے ٹھیک نہیں ہوسکتا - اس سلسلہ میں تختہ کارگزاری کے طور پر جو راج پرمکھ کا اڈریس پیش کیا گیا ہے وہ غلط ہے - میں یہ نہیں کہتا کہ تختہ کارگزاری کے طور پر راج پرمکھ کے منہ سے وہ الفاظ نہ کہلوائے جائیں - لیکن آئندہ ایک سال میں آپ کیا کیا کرنے والے ہیں - کیا ٹارگٹ (Target) مقرر کرنے والے ہیں کسانوں - مزدوروں - متوسط طبقہ کے لوگوں وغیرہ کی مختلف ضروریات کی تکمیل کے سلسلہ میں آپ کیا پالیسی اڈاپٹ کرنے والے ہیں - کیا رعایتیں آپ اون لوگوں کو دینے والے ہیں ان تمام چیزوں کے بارے میں نہیں تو کم از کم بعض چیزوں کا اظہار تو مشکل کام نہیں ہے - میں یہ بھی نہیں کہتا کہ یہ تمام ڈیٹیلس (Details) راج پرمکھ کے اڈریس میں بھردیے جائیں - لیکن کم از کم آپ کس منزل پر پہنچنا چاہتے ہیں آپ کا سفر کسطرف ہے اس کا اظہار تو کیا جاسکتا تھا - آج ہم جب راج پرمکھ کے اڈریس کی جانب اس نقطہ نظر سے غور کرتے ہیں تو ہمیں مایوسی ہوتی ہے - آج باہر کی دنیا میں جو حالات پیدا اور جو اہم چیزیں وقوع پذیر ہورہی ہیں اور عوام کے سامنے آرہی ہیں اس سلسلہ میں ہماری حکومت کیا پالیسی اختیار کریگی لوگ جاننا چاہتے ہیں - نئے سال کے شروع میں (راج پرمکھ کے کہنے کا مطلب حکومت کیا کہنا چاہتی ہے) حکومت کی کیا پالیسی ہے معلوم ہونا چاہئے - آج باہر کی دنیا میں کیا ہورہا ہے اس کی راج پرمکھ کو خبر نہیں ہے - مثال کے طور پر میں کہونگا کہ ہائی پاور کمیشن (High Power Commission) ری آرگنائزیشن آف اسٹیٹس (Reorganisation of States) کے لئے قائم ہوا ہے - اس سلسلہ میں خصوصاً آج جو حالات حیدر آباد میں ہیں اور بھاشا واری ریاستوں کے قیام کا مسئلہ جو سدرن انڈیا (Southern India) کا مسئلہ بنا ہوا ہے اوس کے متعلق ہماری حکومت کیا کرنا چاہتی ہے - آج حیدرآباد تین قوموں مہاراشٹرا - آندھرا اور کرناٹک کا قید خانہ بنا ہوا ہے - اوس پر داروغہ جی کی حیثیت سے حضور نظام بیٹھے ہوئے

ہیں ۔ اس سلسلہ میں حکومت کی کیا پالیسی ہے ۔ حکومت کیا سوچ رہی ہے ۔ ہم جاننا چاہتے ہیں ۔ ہم ہی نہیں بلکہ باہر کی دنیا بھی جاننا چاہتی ہے ۔

اپوزیشن سے تعلق رکھنے کے ناتے عوام کی جو خواہشات ہیں اور انکی جو ضروریات ہیں انکو ایوان کے سامنے لانے کا ہمارا جو حق ہے اوسکے پیش نظر ہم یہ پوچھنا چاہتے ہیں کہ آخر وہ کونسی مجبوری تھی جسکی وجہ سے آپ نے ان امور کی وضاحت نہیں کی ۔ ان امور کی وضاحت کرنے سے آخر راج پرمکھ کیوں ہچکچاتے ہیں ۔ اسکے سوائے کوئی جواب نہیں ہوسکتا کہ حکومت کی پالیسی ڈل مل ہے کم سے کم اتنا کہا جاسکتا تھا کہ اسٹیٹس کے ری آرگنائیزیشن کیلئے ہائی پاور کمیشن (High Power Commission) قائم کیا گیا ہے ۔ ہم اسطرح کی تیاریاں کررہے ہیں ۔ بمبئی اور آندھرا اسٹیٹ میں اس قسم کی تیاریاں ہورہی ہیں ۔ لیکن حیدرآباد کی حکومت اور راج پرمکھ صاحب کو یہ بھی معلوم نہیں ہے کہ کوئی کمیشن قائم ہوا ہے اور حکومت کو کیا کام کرنا ہے ۔ اسکے ساتھ ساتھ ایک اور بھی مسئلہ ہے ۔ لوگ یہ بھی جاننا چاہتے ہیں کہ ہر چیز کے سلسلہ میں پانچ سالہ منصوبہ کا ذکر کیا جاتا ہے ۔ ہر مرض کی دوا کے طور پر اسکو پیش کیا جاتا ہے ۔ میرے بعض دوست اسکو زندہ طلسمات کہتے ہیں جو ہر مرض کی دوا ہے ۔ مگرہم یہ معلوم کرنا چاہتے ہیں کہ اس منصوبہ کو آگے بڑھانے کیلئے آپکی فینانشیل پالیسی (Financial Policy) کیا ہے ۔ دوسرے جتنے محکمے ہیں نیشن بلڈنگ (Nation building) اور نان نیشن بلڈنگ (Non-Nation-building) کے انکے بارے میں حکومت کی پالیسی کیا ہے یہ چیزیں بھی سامنے آنی چاہئیں ۔ ہمیں گزشتہ سال کا تجربہ ہے کہ فائیو ایر پلان کے سلسلہ میں آپکی فینانشیل پالیسی جو ہے وہ اس منصوبہ کو آگے بڑھانے کی نہیں ہے ۔ ریوینیو میں سے بچا کر نیشن بلڈنگ پر خرچ کیا جانا چاہئے ۔ ہمارے حالات کیا ہیں ؟ ریوینیو میں کچھ بچت نہیں ہوتی ہے ۔ ایسی صورت میں صرف یہ ہوسکتا ہے کہ یا تو نیا قرضہ لیں یا سنٹرل گورنمنٹ کی طرف ہاتھ پھیلائیں یا بھودان شرمدان سمپتی دان وغیرہ اس قسم کی چیزوں کی طرف جائیں ۔ میں کہونگا کہ آپکا اس قسم کا اپروچ (Approach) ٹھیک نہیں ہے ۔ اریگیشن (Irrigation) کا چھوٹاموٹا پروگرام جو دیا گیا ہے وہ قابل خوشی آمدید ہے ۔ لیکن تنگبھدرا پراجکٹ جو نظام کے زمانے میں شروع ہوا تھا آپ اوسی کو چلارہے ہیں اوسی کو اب تک پورا نہیں کرسکے ہیں ۔ تین سال ختم ہوگئے ہیں اب تک تنگبھدرا پراجکٹ کا کام پورا نہیں ہوا ہے ۔ معلوم نہیں کہ یہ کام کب ختم ہوگا ۔ خدا جانے ہم ٹارگٹ تک پہنچ سکتے ہیں یا نہیں ۔ اسکا پتہ نہیں ہے ۔ معلوم تو ایسا ہوتا ہے کہ پانچ سال کے ختم پر بھی تنگبھدرا پراجکٹ کا کام ختم نہیں ہوگا ۔ اور وہ ہائیڈروالکٹرک اسکیم بھی پانچ سال میں مکمل ہوگی یا نہیں بتایا نہیں جا سکتا ۔ ان تمام حالات سے ہمارے دل میں جو شبہات پیدا ہوتے ہیں وہ حق بجانب ہیں یا نہیں ۔ آپ خود سوچئے کہ یہ بنڈی اسطرح جو چل رہی ہے اس سست رفتار کے ساتھ تو ہم منزل پر کب پہنچینگے ۔ فائیو ایر پلان میں نندی کنڈہ پراجکٹ شامل نہیں ہے

لیکن آندھرا اور اس ریاست کے درمیان ایک اھم مسئلہ بنا ہوا ہے ۔ اس سلسلہ میں حکومت کیا کرنے والی ہے وہ بھی نہیں بتایا گیا ۔ البتہ اس سلسلہ میں اخبارات میں کچھ خبریں آئی ہیں کہ آندھرا اور حیدرآباد اسٹیٹ کے درمیان خط و کتابت چل رہی ہے لیکن اس سلسلہ میں کیا کرنے والے ہیں اپنے اڈریس میں راج پرمکھ نے کچھ نہیں بتایا ۔ کہا جاسکتا تھا کہ نندی کنڈہ پراجکٹ کے سلسلہ میں ہم اسقدر آگے بڑھے ہیں ۔ ہمیں معلوم ہونا چاہئے تھا کہ آخر کس حد تک آپکے قدم آگے بڑھے ہیں ۔ لوگ جاننا چاہتے ہیں ۔ فینانشیل نقطہ نظر سے بھی یہ چیز غور طلب ہے ۔ جہاں تک جاگیرداروں کے معاوضہ کا سوال ہے معلوم ہوا کہ ۲۵ لاکھ کی حد تک نظام صاحب فورگو (Forego) کرنے کیلئے تیار ہیں ۔ اگر ایسا ہے تو اس چیز کے اظہار میں کونسا امر مانع تھا ۔ اسطرح سے فیوڈل برڈن (Feudal burden) جو ہے اسکو کیوں دور نہیں کیا جاتا ؟ اس کے علاوہ لوگ یہ بھی جاننا چاہتے ہیں کہ نئے سال کے تعلق سے کیا کیا منصوبے ہیں جنکو حکومت روبہ عمل لانا چاہتی ہے ۔ یہ بتایا گیا کہ نئے ٹکسس عائد کرنا چاہتے ہیں ۔ ہم اپنی پالیسی کے لحاظ سے کہہ سکتے ہیں کہ ٹکسس کے ہم خلاف نہیں ہیں لیکن ہمارا مطالبہ یہ ہے کہ جن لوگوں پر ٹکسس عائد کئے جاتے ہیں انکو سہولتیں بھی فراہم کرنا چاہئے ۔ ہم دیکھ رہے ہیں کہ حکومت کا بہت سا پیسہ ناجائز کاموں اور غیرضروری مصارف پر خرچ کیا جاتا ہے ۔ قومی تعمیری کاموں کے سلسلہ میں بہت کم پیسہ خرچ کیا جاتا ہے ۔ اسکے برخلاف غیرقومی تعمیر پر زیادہ روپیہ خرچ کیا جاتا ہے ۔ آپ ان امور کے متعلق کیوں وضاحت نہیں کرتے ۔ ٹاپ ہیوی اڈمنسٹریشن (Top heavy administration) اب تک باقی ہے ۔ تنخواہوں کے نام سے کروڑوں روپیہ خرچ کیا جاتا ہے ۔ ان تمام اخراجات کو جو فضول ہیں باقی رکھتے ہوئے آپ لوگوں پر ٹکس کا بار عائد کرنا چاہتے ہیں ۔ اسکے لئے عوام کیسے تیار ہونگے ۔ ان تمام امور کے بارے میں اڈریس میں کوئی وضاحت نہیں کیگئی ۔ میں سمجھتا ہوں کہ ان باتوں سے راج پرمکھ واقف ھی نہیں ہیں ۔ تختہ جات پیش کئے گئے ہیں لیکن صرف اپنی کارگزاری کے تختہ جات پیش کئے گئے ہیں ۔ کہا گیا ہے کہ جاگیری مواضعات کا اسسمنٹ دیوانی کے مماثل کیا جارہا ہے ۔ اب تک صرف ۳۱ سو مواضعات میں کام کیا گیا ہے وہ بھی پورا نہیں کیا گیا ۔ صرف ۲۰ فیصدی دھارہ جات کو کم کیا گیا ہے اور وہ بھی چھٹویں حصہ کا نہیں ہوا ۔ یہ کام تین سال میں آپ نے کیا ہے ۔ کتنی سست رفتار سے کام ہورہا ہے ۔ بہت سی جگہ حد سے زیادہ دھارہ ہے ۔ لوگ سمجھتے ہیں کہ آزادی مل چکی ہے، جاگیرداری نظام ختم ہوچکا ہے لیکن اون پر جو بوجھ جاگیرداری نظام کے زمانے سے چلا آرہا ہے وہ اب تک باقی ہے ۔ وہ سنگین دھارے اب تک باقی ہیں ۔ بعض جگہ بندوبست ہوا ہے لیکن سناؤنی اب تک نہیں ہوئی ہے ۔ سناؤنی کے لئے آرڈر دیا جاتا تو اب تک ہوسکتا تھا لیکن افسوس کہ معمولی چیزوں کی عمل آوری نہیں ہورہی ہے ۔ رڈٹیپزم (Red tapism) کا بھوت سوار ہے ۔ یہ تمام چیزیں نہایت غیر تشفی بخش ہیں ۔ پولس کے بارے میں حکومت سے کہتے ہیں تو وہ کہتی ہے کہ ہمیشہ پولس کے بارے میں ہم اعتراضات کرتے ہیں لیکن دوسرے اسٹیٹس کا

بمقابلہ حیدرآباد سے کریں تو معلوم ہوجائیگا کہ قومی تعمیری کاموں پر کتنا خرچ دوسرے اسٹیٹس میں ہوتا ہے اور کتنا حیدرآباد اسٹیٹ میں۔ یہاں حالت یہ ہے کہ ہردو میل پر ایک پولس کا نسٹبل ہے ۔ یہاں کے ۸۲ ہزار مربع میل رقبہ کو تقسیم کریں تو معلوم ہوگا کہ ہر دو میل پر ایک پولس کا نسٹیبل ہے ۔ ہمارا مطالبہ حکومت سے نہایت واجبی ہے کہ ہردو میل پر ایک کانسٹیبل کی بجائے ایک مدرس کو رکھا جائے ۔ یہ کیوں نہیں کیا جاتا ؟ کہا جاتا ہے کہ پیسہ نہیں ہے لیکن پولس کے لئے پیسہ ہے۔ جب ہم ایسا سوال کرتے ہیں تو آپ کو برا معلوم ہوتا ہے ۔ یہ بھی کہا گیا کہ پولس میں ری آرگنا ئیزیشن (Reorganisation) کررہے ہیں ۔ لیکن کیا ری آرگنائیزیشن کررہے ہیں وہ ظاہر نہیں کیا گیا ۔ کیا پولس میں کمی کررہے ہیں ؟ آج ہی آنریبل ہوم منسٹر صاحب نے کہا کہ تین بٹالین جوں کے توں رکھے جارہے ہیں ۔ یہ جو پولس ایکشن سے پہلے کی لمٹ ہے اعلحضرت بندگان عالی کے زمانے کی جولمٹ ہے اوس سے بڑھکر جانے کے لئے پاپولر گورنمنٹ کو کیا حق ہے اور اس سلسلہ میں کونسا امر مانع ہے ؟

دستی صنعتوں کے سلسلے میں یہ سمجھا جارہا ہے کہ ایک کمیٹی بٹھائی جاکر حکومت اپنی ذمہ داری سے ہاتھ دھوچکی ہے۔ جب کبھی عوام کوئی مطالبہ کرتے ہیں تو حکومت ایک کمیٹی بٹھا دیتی ہے ۔ یہ پبلک آرگنائیزیشن کا طریقہ رہا ہے ۔ ایک سب کمیٹی مقرر کردی جاتی ہے ۔ وہ سال چھ مہینے کام کرتی ہے ۔ ہینڈی کرافٹ بورڈ (Handicraft Board) بٹھایا گیا ۔ اس نے کیا کام کیا ہے ؟ کتنی مدد دی گئی ؟ میں مانتا ہوں کہ کچھ بنکروں کی مدد کی گئی ۔ لیکن بہت سے لوگ ہیں۔ کمہار ہیں۔ کمبل بننے والے ہیں۔ میری کانسٹی ٹیونسی میں اگر میں اپنے الکٹوریٹس (Electorates) کے پاس جاؤں تو وہ لوگ وہاں نظر نہیں آتے ۔ وہ انتہائی ابترحالت میں ہیں۔ کئی یہاں حیدرآباد میں آکر رکشا چلارہے ہیں۔ دستی صنعتوں کے مزدوروں کی حالت نہایت ابتر ہے۔ اس سے معلوم ہوتا ہے کہ راج پرمکھ کا خطبہ کس قدر غیر حقیقت پسندانہ ہے۔ حکومت ہمیں ہمیشہ نصیحت کرتی ہے کہ ریلسٹک (Realistic) ہونا چاہیئے لیکن یہ خود کس قدر غیرحقیقت پسندانہ بیان ہے۔ لوگ مررہے ہیں۔ کئی لوگ گاؤں چھوڑ کر چلے گئے ہیں۔ لیکن اس کے بارے میں اڈریس میں ایک لفظ بھی نہیں ہے ۔ کم از کم سمپتی (Sympathy) کا ایک لفظ تو اس میں ہوتا ۔ وہ بھی نہیں ہے۔ اڈریس ایک طرح سے تختہ کارگزاری ہوتا ہے۔ اس میں بھوشیہ (भविष्य) یعنی مستقبل کے بارے میں بھی پالسی کا اظہار کیا جاتا ہے۔ کیونکہ مستقبل کافی اہمیت رکھتا ہے لیکن راج پرمکھ کے خطبہ میں مستقبل کے بارےمیں کچھ بھی نہیں۔ اس لحاظ سے یہ رلکٹنٹ (Reluctant) ہے۔ گذشتہ سال بسٹ فوٹ فارورڈ (Best Foot Forward) ایک کتاب دیگئی تھی ۔ لیکن اس وقت وہ کتاب بھی نہیں ہے۔ اس سال ورسٹ فوٹ فارورڈ (Worst Foot Forward) کی شکل میں یہ خطبہ ہمارے ہاتھ میں دیا گیا ہے۔ عوام اس ورسٹ فوٹ فارورڈ کے لئے تیار نہیں ہیں ۔ راج پرمکھ کا اڈریس ڈائرکٹیو

(Directive)سے بھرا ہونا چاہیئے - اس میں عوام کے مسائل آنے چاہئیں - یہ بتلانا چاہئیے کہ حکومت عوام کے مسائل سے کس طرح نمٹنا چاہتی ہے-لیکن اس خطبہ میں عوامی مسائل کو حل کرنے کی کوئی صورت نہیں بتلائی گئی- اگر حکومت مسائل حل نہ کرے تو مسائل خود حکومت کو حل کردیں گے -

میں اپنے یہ خیالات ایوان کے سامنے رکھتے ہوئے عرض کروں گا کہ راج پرمکھ کا اڈریس مایوس کن ہے- اس میں نہ راج پرمکھ کا مستقبل ہے، نہ حکومت کا مستقبل ہے اور نہ عوام کے مستقبل کیلئے اسمین کوئی چیز پاتے ہین -

श्री. भगवानराव बोरलकर (वसमत जनरल) :—अध्यक्ष महाराज, काल या ठिकाणीं राजप्रमुखांचे भाषण झाले. या वर्षीच्या त्यांच्या भाषणामध्यें आणि दोन वर्षापूर्वीच्या भाषणामध्यें अत्यंत फरक आहे असे वाटते. दोन वर्षापूर्वी जे आमचे प्रगतीचे अंदाज होते त्या दृष्टीनें या भाषणाकडे पाहिले तर हे भाषण निराशाजनकच आहे. आज आम्ही जिकडे तिकडे पंचवार्षिक योजनांचा विकास होत असतांना पाहतो, आणि आमच्या हैदराबाद संस्थानाकडे तुलनात्मक दृष्टीने पाहिले तर येथील प्रगती निराशाजनक आहे असे माझे मत आहे.

राज्यांमध्यें, राज्यांतील सामान्य जनतेमध्यें, आणि सरकारच्या अॅडमिनिस्ट्रेशन मध्यें जे सहकार्य पाहिजे ते दिसत नाहीं. सरकार अेकीकडे आहे, आणि जनता अकीकडे आहे; आणि म्हणूनच आमच्या राज्यांत जनतेच्या सहकार्याच्या अभावीं पंचवार्षिक योजना प्रगती करीत नाहीं. मला सांगावयाचे आहे कीं तुमचे अधिकारी ज्या पद्धतीने काम करतात, त्यांचा जनतेशीं वागण्याचा जो दृष्टीकोण आहे, त्यावरून ते लोकशाही राज्यांतील अधिकारी आहेत असे वाटत नाहीं. त्यामुळे लोकशाहीचा विकास होअील असे वाटत नाहीं. तसेच दुसरी गोष्ट अशी आहे कीं कॉंग्रेस पार्टी किंवा सरकारी अधिकारी विरोधी पक्षाच्या लोकांचे सहकार्य घ्यावयास तयार नसतात. कोणत्याहि राष्ट्रांत सर्व जनतेचे सहकार्य सरकार घेत असते, आणि त्या शिवाय लोकशाही सरकार प्रगतीहि करूं शकत नाहीं. पण आमच्या येथे तसा प्रकार नाहीं. लोकांचे सहकार्य न घेता तुमचे अधिकारी आपले काम करतात, आणि म्हणून ती कामें अेकांगीपणें होतात असे दुःखाने म्हणावे लागते. जे सार्वजनिक कार्य आहे, ज्यामुळे सर्व राज्याचा विकास होत असेल त्या ठिकाणी आम्ही जरूर सहकार्य देअूं. पण तरी सुद्धां कॉंग्रेसचे लोक आपले काम अेकांगीपणाने करतात.

आमचे अधिकारी ज्या रीतीने काम करतात त्यावरून ते लोकशाही सरकारचे अधिकारी आहेत अशी कल्पना होत नाहीं. सध्या लोकामध्यें आणि सरकार मध्यें भेद पडत आहे, आणि माझे असे मत आहे कीं त्यामुळे विकास केंद्रें सफल होणार नाहींत. जेथे जेथे आमच्या कडून कांहीं गोष्टी करा म्हणून सांगण्यांत येते, त्या योग्य असल्यातरी सरकारी अधिकारी त्या करीत नाहींत. त्यांना जे कांहीं करावयाचे असते ते फक्त कॉंग्रेसच्या लोकांच्या सांगण्यावरून करतात. आतांचेच अुदाहरण आहे, परभणी जिल्हयांत अेक दोन शाळा सूरूं करण्यांत आल्या त्यावेळीं फक्त कॉंग्रेसच्या लोकांचेच सहकार्य घेतले गेले. आम्ही आमचे सहकार्य घ्या म्हणून सांगतो तरी घेतले जात नाहीं. म्हणून माझें सांगणे आहे कीं तुम्हाला जर हैदराबाद राज्याचा विकास करावयाचा असेल, आमच्या

राज्याने प्रगति करावी अशी तुमची अिच्छा असेल आणि खरोखर लोकशाही चालवावयाची असेल तर तुम्हाला सर्व पक्षांचे सहकार्य घेणे आवश्यक आहे.

ज्या निरनिराळ्या विकास योजना हैदराबाद राज्यांत होत आहेत त्यांचे दोन तीन गट आहेत- मराठवाडा, तेलंगण, आणि कर्नाटक, या पैकीं मराठवाडा फारच दुर्लक्षिला गेला आहे. त्यांतल्या त्यांत परभणी जिल्ह्याकडे फारच कमी लक्ष दिले गेले आहे. त्यांत अेकच अेक पूर्णा धरण योजना असून तीहि अजून निश्चित स्वरूपांत नाहीं. मुख्य मंत्र्यांनी सांगितले होते कीं ती योजना मध्य-सरकार कडे मंजूरी करिता पाठविली आहे. परंतु तिचे काय होणार आहे कांहीं सांगता येत नाहीं. अेका जिल्ह्याला कमी वांटा आणि अेका जिल्ह्याला जास्त वांटा हे कसे न्याय्य आहे ? शिक्षणा-विषयीं सुद्धां तीच गत आहे. मराठवाड्यामध्यें शिक्षणाकडेहि दुर्लक्ष केले गेले आहे. जेथे काँग्रेसच्या लोकांनी सिफारस केली तेथे शाळा सुरूं होतात. मी स्वत: किती तरी अप्लीकेशन्स (Applications) दिल्या आहेत पण त्यांना मंजूरी मिळाली नाहीं. असा अेकांगी दृष्टीकोण सरकारने ठेवणे योग्य नाहीं. शाळे करिता अप्लीकेशन कोणीहि देवो तो कोणत्याहि पार्टीचा असो योग्य वाटल्यास तेथे शाळा काढलीच पाहिजे. त्याच प्रमाणें वद्यकीय किंवा मेडीकल बाबीसंबंधी आहे. राजप्रमुखांच्या भाषणामध्यें वैद्यकीच्या बाबतींत चांगल्या योजना दिसत नाहींत. आम्हा-ला अशी आशा होती कीं अेखादि भरीव योजना मराठवाड्या करिता असेल. पण या बाबतींत आमची निराशाच झाली. कोठे १०, १५ बेडस् वाढविणे कोठे अखादा डॉक्टर वाढविणे अशा मलमपट्टीने प्रगति होत नसते. तुम्ही फाटक्या गादीवर तखादी चादर टाकण्याचा प्रयत्न करीत आहांत याचा अर्थ आपण विकास केला व राष्ट्राची प्रगति केली असा होत नाहीं. हे सरकार आणि जबाबदार नेत्यांनी लक्षांत ठेवावे. आपण किती प्रगति केली, जनतेच्या आमच्या बद्दलच्या काय भावना आहेत, याचा सरकारने विचार केला पाहिजे. आज जनतेला असे वाटत आहे कीं हे आमचे राज्य नसून पोलीसांच्या जोरावर चालणारे राज्य आहे. जनतेच्या प्रतिनिधींना मोकळे पणाने कार्य करू द्या, आणि त्यांना सरकार कडून सहकार्य द्या. नांदेड जिल्ह्यांत तुम्हीं विकास केंद्र काढले अितर जिल्ह्यांत जपानी भात शेतीचा प्रयोग केला. पण परभणी जिल्ह्यांत काहींहि केले नाहीं. ह्या बद्दल मला फार दु:ख होत आहे.

सर्वांत महत्वाची गोष्ट म्हणजे सध्यां लाचलुचपत फार बोकाळली आहे. पंडित नेहरूंनी सांगितले कीं करप्शन बंद केले पाहिजे. पण येथे अुलट प्रकार आहे. कांहीं तक्रार करावयास गेलो तर वरचे अधिकारी घेत नाहींत. खालपासून वर पर्यंत सर्व लोकांची दोस्ती असते व अेक प्रकारची साखळी ते तयार करून ठेवतात. सब-अिन्स्पेक्टर बद्दल सर्कल अिन्स्पेक्टरला सांगावयास गेले तर तो मनावर घेत नाहीं. सर्कल अिन्स्पेक्टर बद्दल डी. अेस. पी. अैकत नाहीं. कोणी होम मिनिस्टर पर्यंत गेलाच तर आरोप खोटा आहे असा त्यावर शेरा मिळतो. असेच जर चालेल तर करप्शन कसे बंद होईल ? आपण कोणतेहि गाऱ्हाणे दाखल करून घ्यावे असें मी म्हणत नाहीं. पूर्वी पर्वनी गोष्ट आहे कंठेश्वर नांवाचे खेडे आहे. तेथे डाका पडला होता. पोलीसांनी कांहीं लोकांना पकडून आणले, व त्यांना मारले, आणि ५००, ६०० रुपये लांच घेअून सोडून दिले. मुक-द्म्याचा वगैरे कांहीं पत्ता नाहीं. तुमचे अधिकारी कांहीं गुंडांशी मिळून मिसळून गरीब जनतेला दडपून टाकतात. लोक म्हणावयाला लागले आहेत कीं पूर्वीचेच राज्य बरे होते. या वरून आपण काय तो धडा घेतला पाहिजे, आणि आपल्या दृष्टीकोणांत योग्य तो बदल केला पाहिजे.

अँटी करप्शन कमेटी (Anti corruption committee) स्थापन केली. मी स्वत: त्या कमेटी समोर साक्ष दिली होती. पण त्या कमेटीने काय शिफारसी केल्या व त्यांचे काय झाले याचा कांहींच पत्ता नाहीं. या वरून आम्ही कांहीं प्रगति करूं शकूं कीं नाहीं या बद्दल मला शंका आहे.

आम्ही आपल्या आजूबाजूंच्या प्रांतांकडे पाहिले पाहिजे. मुंबअी प्रांत आहे, मद्रास प्रांत आहे, त्यांनी जनतेच्या व अितर पक्षांच्या सहकार्याने किती प्रगति केली या कडे लक्ष दिले पाहिजे. ज्या राज्यांत न्याय्य गाऱ्हाण्याची योग्य दाद लागत नाहीं त्या सरकारला आम्ही लोकशाही सरकार कसे म्हणावे ?

लाचलुचपत बंद करावयाची असेल तर सरकारी अधिकाऱ्यांच्या कामकरण्याच्या दृष्टीकोणांत सुधारणा झाली पाहिजे, आणि त्यांचेवर निरिक्षण करण्यास अेखादी कमेटी स्थापन करावयास पाहिजे. अधिकाऱ्यांच्या गुन्ल्ह्यायाची चौकशी करावयाची असल्यास डिपार्टमेंटल अिन्क्वायरी (Departmental enquiry) करण्यांत येते त्यांत खालच्या चोराला वरचा चोर साक्षी होतो, आणि अशा चौकशीतून कांहीं निष्पन्न होत नाहीं. अशा रीतीने राज्य चालूं शकत नाहीं. मला सांगावयाचे आहे कीं या पुढें लोकशाही राज्यांत अशा गोष्टी चालणार नाहींत आणि आम्ही चालूं देणार नाहींत. मी जे कांहीं बोललो ते अितर कोणत्याहि भावनेने बोललो नाहीं तर आपल्या राज्यांत सुधारणा झाली पाहिजे, व जनतेला वाटले पाहिजे कीं हे आमचे सरकार आहे, अशा भावनेने बोललो. आमच्या अधिकाऱ्याबद्दल जनतेला प्रेम वाटले पाहिजे. हे सर्व करावयाचे असेल तर सरकारने सर्व जनतेचे व सर्व पक्षांचे सहकार्य घेतले पाहिजे. आम्ही तुमच्याशीं सहकार्य करण्यास तयार आहो. ह्या गोष्टी केल्या तरच हैदराबादची प्रगति होअील.

शेवटीं मी केलेल्या सर्व सूचनांचा सरकार विचार करील व त्याकडे योग्य ते लक्ष देअील अशी आशा व्यक्त करून मी आपली रजा घेतो.

* شری رنگ راؤ دیشمکھ - مسٹر اسپیکر سر - آج ھاؤز کے سامنے راج پرمکھ کے اڈریس کے بارے میں جو امنڈمنٹس آئے ھیں ان پر بحث ھورھی ہے۔ آزادی ملکر تقریباً چھہ سا ت سا ل کا عرصہ ھورھا ہے اور یہاں پاپولر منسٹری قائم ھو کر دو ڈھائی سال کا عرصہ ھوا لیکن اس عرصہ میں حکومت نے عوام سے جو وعدے کئے تھے کہ جا گیری علاقوں میں جہاں دیوانی علاقوں کے مقابلہ میں تین چار گونہ مالگزاری وصول کی جارھی ہے اس کو دیوانی علاقوں کے مماثل لایا جائیگا لیکن اب تک ان وعدوں کو پورا نہیں کیا گیا ہے۔ صرف باتیں ھی باتیں کی جارھی ھیں۔ حالانکہ یہ وعدہ دو سال پہلے کیا گیا تھا کہ جا گیری علاقوں کی مالگزاری دیوانی علاقے کے مماثل کی جائیگی یا کم از کم ۳۰ فیصدی مالگزاری میں ریلیف (Relief) دیں گے۔ لیکن مالگزاری کم کی گئی اور نہ کسی قسم کی ریلیف دی گئی۔ اب تک جا گیری مواضعات میں مالگزاری اوسی پرانے ڈھنگ سے لی جارھی ہے۔ ان حالات میں ھم کیوں نہ کہیں کہ یہ حکومت جاگیرداروں کے مفادات کی حفاظت کرتی ہے اور جاگیرداروں کو سپورٹ (Support) دے رھی ہے۔ آج جو حکومت پاپولر گورنمنٹ کہلاتی

ھےاوس نے جووعدہ کیا تھا وہ کہاں گیا ۔ راج پرمکھ نے اپنے اڈریس میں کہا ھے کہ جاگیری سواضعات میں مالگزاری کی شرح کو دیوانی مواضعات کی شرح کے ساتھہ برابری پر لانے کا کام جاری ھے۔ ایسے مواضعات کی تعداد جہاں مالگزاری کی شرح کو گھٹا کر دیوانی کی سطح پر لایا گیا ھے (۶۳۰) ھے لیکن میں کہوں گا کہ اب بھی ایسے ہزاروں مواضعات ھیں جہاں زائد مالگزاری لی جارھی ھے ۔ (۶۳۰) دیہاتوں کو آپ نے ۲۰ فیصدی ریلیف دی ھے تو ایسا کونسا تیر آپ نے مارا ھے۔ میں آپ سے پوچھنا چاھتا ھوں کہ مزید جو کئی دیہات باقی ھیں اون کے بارے میں اب تک آپ نے کیوں کچھ نہیں کیا؟ مرہٹواڑی میں ایسے بہت سے مواضعات ھیں اور وھاں کی رعایا وھاں کا کسان سخت پریشان ھے اور مصیبت میں مبتلا ھے وھاں کاشت اور فصلوں کی حالت اچھی نہیں ھے، کپاس کی حالت اچھی نہیں ھے جوار کی فصل ٹھیک نہیں ھے۔میں اضلاع کا دورہ کرکے آرھا ھوں مجھے وھاں کی حالت معلوم ھے۔ ایسے زمانے میں جبکہ کسانوں کے پاس پیسہ نہیں ھے ان پر اس قسم کا زائد بار ڈالنا کسی طرح مناسب نہیں ھے۔ میں پربھنی ضلع میں خاص طور پر گنگا کھیڑ تعلقہ کا ذکر کروں گا جہاں ایک طرف جاگیری علاقہ ھے اور دوسری طرف صرفخاص کا علاقہ ۔ ان دونوں علاقوں کو سلا کر گنگا کھیڑ تعلقہ بنایا گیا ھے ۔ وھاں بھی اکثر دیہاتوں میں جو جاگیری ھیں چار پانچ گونہ محاصل لئے جارھے ھیں۔ گنگا کھیڑ کے کسان ان حالات سے سخت پریشان ھیں میں پوچھنا چاھتا ھوں کہ حکومت کیوں اس طرف توجہ نہیں دے رھی ھے۔ حکومت صرف آپسی جھگڑوں کو پیدا کرنے کی کوشش کرتی ھے۔ میں حکومت سے پوچھنا چاھتا ھوں کہ وہ عوام اور غریب کسان جن کا خون جاگیرداروں نے چوسا ھے کیا اس کے مستحق نہیں ھیں کہ ان کو اس زائد بار سے نجات دلائی جائے اور ان سے دیوانی کے مماثل مالگزاری وصول کی جائے۔ آپ کہیں گے کہ لینڈ ریوینیو کم کیا جائے تو معاشی حالات خراب ھوجائینگے لیکن ایک طرف تو آپ کہتے ھیں کہ اسٹیٹ کی معاشی حالت اچھی ھے اور دوسری طرف اس کا اندیشہ ظاھر کرتے ھیں کہ ایسا کیا جائے تو اسٹیٹ کی معاشی حالت خراب ھوجائیگی ۔ میں حکومت سے اپیل کروں گا کہ آپ نے جو وعدہ کیا تھا اس کو پورا کیجئیے ۔ پرانے نظام مالگزاری کو چھوڑ کر دیوانی کے مماثل مالگزاری جاگیری مواضعات سے بھی وصول کرنی چاھیئیے ۔ جب آپ اپنی حکومت کو پاپولر گورنمنٹ سمجھتے ھیں تو اپنے کئے ھوے وعدوں کو پورا کیجئیے۔ یہ ٹال مٹول کی پالسی چھوڑ دیجئیے میں پوچھنا چاھتا ھوں کہ آخر یہ ٹال مٹول کب تک کریں گے ؟

آر ۔ ٹی ۔ ڈی ۔ کے بارے میں بھی میرا امنڈ منٹ ھے۔ آر ۔ ٹی ۔ ڈی ۔ کو جس طرح چلایا جانا چاھیئیے نہیں چلایا جارھا ھے۔ آر ۔ ٹی ۔ ڈی ۔ کی انکم جس قدر ھونی چاھیئیے نہیں ھورھی ھے۔ حالت یہ ھے کہ ایک کسان جب ناندیڑ سے پربھنی تک سفر کرتا ھے تو وہ تو برابر پیسہ ادا کرتا ھے۔ ٹکٹ خریدتا ھے اور اس کے چارجس (Charges) ادا کرتا ھے لیکن کام کرنے والے لوگ پیسہ کھا جاتے ھیں۔ آر ۔ ٹی ۔ ڈی ۔ کی انکم ٹھیک طور پر وصول نہیں کی جارھی ھے ۔ میں نے پربھنی کے بارے میں خاص طور پر حکومت کو وھاں کے

آر۔ ٹی۔ ڈی۔ سے متعلق کئی مرتبہ آگاہ کیا کہ وہاں کے مناپلسٹس (Monopolists) جو ہیں انہیں کوگتہ دیا جارہا ہے۔ نہ معلوم کتنے زمانے سے وہ لوگ بسس (Buses) چلا رہے ہیں اور برسوں سے روپیہ کمارہے ہیں۔ میں نے حکومت کو اس بارے کیا میں کئی بار آگاہ۔ لیکن حکومت نے کوئی ایکشن (Action) نہیں لیا۔ وہاں کے پولس آفیسران سے ملے ہوئے ہیں۔ حکومت سے پرمٹ (Permit) تو لیتے ہیں لیکن ٹیکس بھی برابر ادا نہیں کرتے۔ پربھنی میں آر۔ ٹی۔ ڈی۔ کی بسس کا انتظام اب تک شروع نہیں کیا گیا ہے۔ میں نے حکومت سے اس کا مطالبہ کیا تھا تو عوام کو بتلانے کے لئیے صرف دو بسس کی سروس وہاں شروع کی گئی ہے۔ وہاں کے مناپلسٹ عوام کی اس مانگ کو کامیاب ہونے نہیں دیتے۔ وہ سرکاری بسوں پر جو کام کرنے والے ہوتے ہیں انہیں پیسے دیکر یہ رپورٹ پیش کروادیتے ہیں کہ ان سڑکوں پر آر۔ ٹی۔ ڈی۔ کی بسس نہیں چل سکتیں۔ لیکن اس کے باوجود وہاں مناپلسٹوں کی (۱۸) بسس چلرہی ہیں۔ میں پوچھتا ہوں کہ یہ ۱۸ بسس حکومت کیوں نہیں چلاتی۔ وہاں آر۔ ٹی۔ ڈی۔ کی روڈس ہیں۔ نئی روڈس بنی ہیں۔ ان پر مناپلسٹوں کو بسس چلانے کی اجازت دیجاتی ہے۔ اونڈھاتو ہنگولی سروس (Oundha to Hingoli) حال ہی میں کھلی ہے۔ وہاں گورنمنٹ اپنی طرف سے بس چلانا نہیں چاہتی تو پرائیویٹ لوگوں کو کس طرح اسکی اجازت دیجاتی ہے۔ کسانوں کا پیسہ خرچ کرکے وہاں روڈس تو بنائی جاتی ہیں لیکن فائدہ اجارہ داروں کو پہنچایا جاتا ہے۔

میں آخر میں حکومت سے اپیل کروں گا کہ حکومت ان علاقوں میں جہاں کی مالگزاری ابھی تک دیوانی ایریاز (Areas) کے برابر نہیں کی گئی ہے فی الوقت وہاں ۲۰ فیصد مالگزاری کا ریلیف دے۔ اور پربھنی میں آر۔ ٹی۔ ڈی کی جانب سے بس سروسس شروع کی جائے۔ ورنہ عوام اس سے بیزار ہوکر اگر کوئی جدوجہد کریں تو حکومت کو اس کا مقابلہ کرنا پڑیگا۔ پربھنی میں اس وقت جو صرف دو سرکاری بسس چلائی جارہی ہیں وہ قطعاً ناکافی ہیں۔ ان کی بجائے حسب ضرورت ۷-۸-۱۰-۱۲ بسس حکومت کی جانب سے چلائی جائیں۔ پرائیویٹ مناپلسٹس کو پرمٹس اس شرط کے ساتھ عطا کئیے گئیے ہیں کہ وہ پرمٹس حکومت جب چاہے کینسل (Cancel) کرسکتی ہے۔ اس لئیے اس طرح بھی انہیں کینسل کرنے میں حکومت کو ڈرنے کی کوئی وجہ نہیں ہے۔ دیگر اضلاع میں بھی جہاں بس سروسس (Bus services) پرائیویٹ مناپلسٹس کے ہاتھوں میں ہیں وہاں بھی آر۔ ٹی۔ ڈی۔ کا انتظام ہونا چاہیئے اور اس طرح عوام کی شکایت کو دور کیا جانا چاہیئے۔ حکومت اس مسئلہ کو جلد حل کرے۔

شری جے آنند راؤ۔ اسپیکر سر۔ راج پرمکھ کے اڈریس پر شکریہ ادا کرنے کے لئیے جو موشن لایا گیا ہے اس پر مختلف آنریبل ممبرس نے اپنے خیالات کا اظہار کیا۔ میں ان خیالات کو نہ دہراتے ہوئے کچھ نئی باتیں بتلاؤں گا۔

اڈریس کے پہلے ہی صفحہ پر راج پرمکھ نے یہ بتلایا ہے کہ ہمنے ایک لینڈ ریفارمس کا قانون لایا ہے۔ اور اس کی وجہ سے لینڈ ٹو دی ٹلر (Land to the tiller) کا مسئلہ حل ہوجائیگا کیونکہ سیلنگ (Ceiling) رکھکر سرپلس لینڈ لینے کی گنجائش رکھی گئی ہے ۔ ایک لینڈ کمیشن قائم ہوگا اس کے بموجب اس ایکٹ کا اسپلیمنٹیشن (Implementation) کرنے سے ایک بہت بڑا مسئلہ حل ہوجائیگا ۔ گذشتہ سشن میں اس مسئلہ پر کافی بحث ہوچکی ہے۔ میں صرف یہ بتلا دینا چاہتا ہوں کہ یہ ایکٹ اسی صورت میں کارآمد بن سکتا ہے جبکہ اپوزیشن کی جانب سے پیش کی ہوئی اہم امنڈمنٹس قبول کی جائیں ۔ جیسے یہ مانگ کی گئی تھی کہ زمینات کی جو ناجایز طریقہ پر تقسیات ہوچکی ہیں ان پر پابندی عائد کی جائے۔ اسی طرح کے کئی معقول امنڈمنٹس گذشتہ سشن میں لائے گئے تھے۔ لیکن واقعہ یہ ہے کہ اس قانون کے آنے سے پہلے ہی زمینداروں کو یہ اطمینان دلایا گیا تھا کہ ان کی زمین نہیں لی جائیگی ۔ چنانچہ انہوں نے ہزاروں ایکر زمین فروخت کرلی ۔ اور اپنے عزیزوں بال بچوں یہاں تک کہ شیرخوار بچوں کے نام پر بھی زمینات منتقل کردیں ۔ ان زمینداروں کو اس طرح کی ہدایتیں دی گئی تھیں ....

مسٹر ڈپٹی اسپیکر ۔ آپ اپنے امنڈمنٹ کے بارے میں ہی کہئیے ۔ آپ کا امنڈمنٹ تو کالیجس (Colleges) کے بارے میں ہے ۔

شری جے ۔ آنند راؤ ۔ میں اس بارے میں بھی کہوں گا ۔ اس بارے میں بھی کچھ کہتے ہوئے میں اپنے امنڈمنٹ پر آؤں گا ۔

زمیندار یہ سمجھے ہوئے تھے کہ ان کا اس قانون سے کچھ ہونے والا نہیں ہے ۔ واقعہ یہ ہے کہ جب ہم یہاں سشن ختم ہونے کے بعد اپنی اپنی کانسٹی ٹونسیز (Constituencies) گئے تو وہ لوگ یہ کہہ رہے تھے کہ ہم نے بھی آپ کے قانون سے بچنے کے لئے سب کرلیا ہے۔ اس طرح سیلنگ قائم کرنا یا سرپلس لینڈس لینے کی تجویز کا ذکر کرکے یہ کہنا کہ لینڈ کا مسئلہ حل کردیا گیا ہے بے معنی ہے ۔

راج پرمکھ نے بڑے کروفر کے ساتھ اپنے خطبہ میں اس بات کا اعتراف کیا کہ انہوں نے ۱۰ لاکھ روپیہ حیدرآباد اسکیرسٹی فنڈ (Hyderabad Scarcity Fund) میں دیا ہے ۔ یہ ایسا ہی معلوم ہوتا ہے کہ اسٹیٹ میں اور انڈیا میں بعض نٹوریس کیپیٹلسٹس (Notorious Capitalists) تھوڑا بہت دان بھگوان کے نام پر کرد یتے ہیں۔ تاکہ وہ " داتا " کہلائیں ۔ ممکن ہے انہوں نے بھی اس خیال سے ایسا کیا ہو۔ یہ بالکل انسگنیفیکنٹ فیکٹر (Insignificant factor) ہے ۔ یہ کوئی قابل ذکر بات نہیں ہے۔ قابل ذکر بات تو اس وقت ہوتی جب کہ راج پرمکھ اپنا جو ایک کروڑ روپیہ لیتے ہیں وہ بند کردیتے ۔ اخباروں میں یہ آیا ہے کہ انہوں نے پنڈت نہرو کے کہنے پر اپنی رقم میں سے ۲۰ لاکھ روپئے کی کمی کی ہے۔ لیکن اڈریس

میں راج پرمکھ نے اس بات کا تو کہیں اعتراف نہیں کیا ھے۔ اگر اس خبر میں حقیقت ھے تو انہیں اپنے اڈریس میں اس کا ذکر کرنا چاھیئے تھا ۔ شائد انہیں اس بات کا خوف تھا کہ اگر اس طرح اس سشن میں ۲۰ لاکھ روپئے کی کمی کا ذکر کیا جائے تو ممکن ھے اپوزیشن پارٹی کے پریشر (Pressure) کی وجہ سے آئندہ سشن میں بھی انہیں (۲۰) لاکھ یا ۷۰ لاکھ کی کمی کا اعلان کرنا پڑے۔ ممکن ھے اس خوف سے انہوں نے اپنے اڈریس میں اس کا تذکرہ نہ کیا ہو ۔ لیکن یہ بات مناسب نہیں ھے ۔

ٹیکزیشن (Taxation) کے بارےمیں اڈریس میں جوخیال ظاھر کیا گیا ھے اس سلسلے میں بتلایا گیا ھے کہ جمہوریت کو کامیاب بنانے اور دیش کو خوشحال بنانے کے لئے ٹیکزیشن میں اضافہ کرنا پڑرھا ھے اور اس کے لئے عوام میں سیکریفائنگ اسپرٹ (Sacrificing Spirit) پیدا ھونی چاھیئے ۔ یہ کہا جاتا ھے کہ پیسہ کم ھے۔ میں حکومت سے یہ دریافت کرنا چاھتا ھوں کہ جاگیرداروں اور راج پرمکھ کو پیسہ کیوں دیا جارھا ھے۔ پولس پر اتنی بڑی رقم کیوں خرچ کی جارھی ھے؟ میں آپ کو بتلاؤں گا کہ آپ کے اڈمنسٹریشن میں اتنی خرابی اور اس قدر کرپشن (Corruption) ھے کہ گورنمنٹ کو اس کی حقیقی آمدنی کے ایک قابل لحاظ حصے سے محروم ھونا پڑرھا ھے ۔ یہ پیسہ درمیانی لوگوں کے پاس چلاجارھا ھے ۔ آبکاری جوھماری اسٹیٹ کی آمدنی کا ایک بہت بڑا ذریعہ ھے میں بتلاؤں گا کہ اس میں غریب اور جھاڑ تراشنے والے سے تو برابر پیسہ وصول کیا جاتا ھے۔ لیکن یہ پیسہ گورنمنٹ کے پاس پہنچنے نہیں پاتا ۔ بڑے بڑے مستاجروں کے ذمہ گورنمنٹ کا ھزاروں بلکہ لاکھوں روپیہ باقی ھے جو ان سے وصول نہیں کیا جاتا . . .

مسٹر ڈپٹی اسپیکر ۔ آپ صرف اپنے امنڈمنٹ کی حدتک بحث کریں تو مناسب ھے۔ اگر اس طرح جنرل ڈسکشن ھوتو ڈسکشن ختم ھی نہ ھوسکیگا ۔ البتہ آپ اپنے امنڈمنٹ کے ساتھ ساتھ دوسرے امنڈ منٹ پر بھی کہہ سکتے ھیں۔

شری جے آنند راؤ ۔ میں ٹیکزیشن کی عام پالیسی پر بحث کررھا ھوں ۔

مسٹر ڈپٹی اسپیکر ۔ اگر اس کے متعلق امنڈمنٹ ھے تو آپ بحث کرسکتے ھیں۔

شری جے آنند راؤ ۔ ٹیکزیشن کے بارےمیں ایک امنڈ منٹ ھے۔ میں سمجھتا ھوں کہ باقی اڈریس پر بھی تنقید کا ممبرس کو حق ھے۔ اس طرح عام باتیں کہتے ھوئےمیں اپنے خاص امنڈمنٹ پر آؤں گا ۔ میں یہ بتلاؤں گا کہ مزید ٹیکس عائد کئے بغیر آمدنی میں اضافہ کس طرح کیا جاسکتا ھے ۔ مستاجرین سے پیسہ برابر وصول نہیں کیا جارھا ھے ۔ جنگلات کے مستاجرین سے بھی وصولی برابر نہیں ھوتی ۔ ریوینیو ڈپارٹمنٹ میں بھی کافی کرپشن ھے۔ کاماریڈی ۔ جگتیال ۔ کریمنگر میں گورنمنٹ کے پیسے کا غبن ھوا ھے جس کی نسبت توجہ دلائی گئی ھے ۔ ریوینیوڈپارٹمنٹ سے جتنا پیسہ حکومت کو ملنا چاھیئے وہ نہیں مل رھا ھے۔ خصوصاً تلف مال کے نام پر حکومت کو کافی نقصان پہنچایا جاتا ھے۔ وطنداری سسٹم کو حسب سابق بحال رکھنے کی وجہہ سے کئی دھندے ھوتے ھیں۔ ان کی اڑاضیات

کے لئے ''تلف،،کی منظوری ہوئی ہے۔ غریب رعایا سے پیسہ وصول کیا جاتا ہے ۔ ہزاروں روپیہ ہرضلع اور ہرتعلقہ سے اس طرح وصول کیا جاتا ہے۔ میں آپ کو تفصیل بتلاسکتا ہوں۔ کئی حلقوں میں ایسی بدعنوانیاں ہوئی ہیں ۔ اس بارے میں اڈجرنمنٹ موشن (Adjournment motion) پیش کیا گیاتو یہ کہا گیا کہ کلکٹر کے سامنے یہ باتیں لائی گئی ہیں ۔ جب تک کہ ایسی بد عنوانی کرنے والوں کو سخت سزائیں نہ دیجائیں جس سے دوسرے کارکنوں کے سامنے مثال قائم ہو یہ مسئلہ حل نہیں ہوسکتا ۔ غریبوں سے تو روپیہ وصول کیاجاتا ہےلیکن بڑے زمینداروں کی پیداوار ٹھیک طور پرہونے کے باوجود گورنمنٹ کو ان سے پیسہ وصول نہیں ہوتا ۔ اس کی وجہ موروثی وطنداری سسٹم ہے ۔ گذشتہ اور پیوستہ سشنس میں آنریبل ممبرس آف دی اپوزیشن نے اس بارے میں توجہ دلائی تھی ۔ اور یہ بتلا دیا تھا کہ اس کی وجھہ سے گورنمنٹ کو جتنی رقم وصول ہونا چاہیئے نہیں ہوتی ۔ میں دعوے کے ساتھ کہہ سکتا ہوں کہ اس طرح کرپشن کی وجہ سے حکومت کو ۱/۴ آمدنی کا نقصان ہورہا ہے ۔ اس پر تو غور نہیں کیا جاتا کہ اڈمنسٹریشن کی خرابیوں کی وجہ سے گورنمنٹ کا پیسہ ضائع ہورہا ہے بلکہ یہ سوچا جاتا ہے کہ ٹیکزیشن کس طرح کیا جانا چاہیئے ۔ یہ بڑی تکلیف دہ بات ہے کہ جن لوگوں کے پاس سے حکومت کو حقیقت میں لاکھوں روپیہ وصول ہونا چاہیئے وہ نہیں ہوتا ۔ جس کی وجہ سے عوام پر ٹیکزیشن کرنا پڑتا ہے۔ یہ غلط عمل ہے ۔

گورنمنٹ کو جمہوری بنانے کے لئے یہ ضروری ہے کہ پہلے وطنداری سسٹم کو جو موروثی سسٹم ہے ابالش (Abolish) کیا جائے۔ یہاں تعلیم یافتہ لوگوں کو کم سے کم میٹریکولیٹس کو بحال رکھا جائے تو کرپشن نہیں ہوگا ۔ گورنمنٹ یہ کہہ سکتی ہے کہ تعلیم یافتہ لوگوں کو رکھنے سے ۵۰ - ۶۰ روپیہ ماہانہ دینا پڑیگا تو اس سے گورنمنٹ کے پیسہ کا نقصان ہوگا ۔ لیکن یہ غلط ہے۔ اس سے نقصان ہونے والا نہیں ہے بلکہ اس کے برخلاف جو لاکھوں روپے کا نقصان ہورہا ہے وہ نہ ہوگا اور اسی کو پیش نظر رکھکر ہم یہ کہہ رہے ہیں ۔ اسی طرح ہماری توجہ ہے ۔ کیونکہ اس سے نہ صرف گورنمنٹ کا نقصان ہورہا ہے بلکہ ہم جو بھی ریفارمس لارہے ہیں ، جو تحفظ کے طریقے ہم اختیار کرنا چاہتے ہیں ، جو بھی چھوٹے موٹے قوانین ہم پاس کررہے ہیں ان پر عمل نہیں ہورہا ہے ہم کو اس کا ذاتی تجربہ ہے۔ اس لئے معزز ایوان سے میں ادباً یہ عرض کروں گا کہ ہمارے پاس جو وطنداری سسٹم ہے۔ اڈمنسٹریشن میں جو کرپشن ہے اس کو ختم کرکے جمہوری طریقے رائج کئے جائیں۔ اس سے نہ صرف ہماری گورنمنٹ کو آمدنی ہوگی بلکہ رعایا بھی خوشحال ہوگی ۔ اس لئے میں ادباً عرض کرتا ہوں کہ اس طرف خاص توجہ دیجائے ۔ ورنہ اس کے بجائے ٹیکزیشن کرنے سے کام نہیں ہوگا ۔

آخر میں میں یہ عرض کرنا چاہتا ہوں کہ ایجوکیشن کے سلسلہ میں جو گورنمنٹ کی پالسی ہے اس ضمن میں ادنی تعلیم کے سلسلہ میں راج پرمکھ کے اڈریس میں اس کا ذکر کیا

گیا ہے لیکن اعلی تعلیم ھائیر ایجوکیشن کی طرف کوئی توجہ نہیں دی گئی - اس سے یہ معلوم ھوتا ہے کہ ھائیرایجوکیشن کو رسٹرکٹ (Restrict) کرنا چاھتے ھیں - اگرچیکہ یہ اڈریس میں نہیں بتلایا گیا ہے لیکن دوسرے ذریعوں سے یہ بتلایا جارھا ہے - کیونکہ ھمارے پاس تعلیم یافتہ بیروزگار زیادہ ھورھے ھیں اور ھائیرایجوکیشن کے لئیے زیادہ پیسہ اور وقت صرف ھوتا ہے اس لئیے اس کے بجائے پرائمری اور سکنڈری ایجوکیشن (Secondary education) کے لئیے خرچہ کیا جائے تو اس قسم کی دلیل قطعاً ناقابل قبول ہے اس لئیے کہ ھمارے پاس لیٹرسی (Literacy) ۹٫۲ فیصد ہے - یہ ۵۲-۱۹۵۱ ع کے فیگرس ھیں - ھمارے پاس دس فیصد سے بھی کم ایجوکیٹڈ (Educated) لوگ یعنی گرائجویٹس - یم - ایز - بی - یج ڈیزاور یم بی بی یس ھیں - اگر ان میں ایسے لوگوں کو بھی شامل کیا جائے تو یہ ھمارے ملک کے شایان شان نہیں ہے - ایسی صورت میں یہ سمجھنا کہ تعلیم یافتہ لوگ زیادہ ھیں قطعاً غلط ہے - یہ اس لئیے سمجھنا پڑرھا ہے کہ ھم اس ڈھانچہ کو قائم نہیں کرسکتے جس میں ان تمام لوگوں کو مواقع مل سکیں - لیکن یہ خیال کرنا کہ تعلیم یافتہ لوگ زیادہ ھیں غلط ہے اور اس طرح سے سوچنا بالکل غلط ھوگا - یہ صاف ظاھر ہے کہ گورنمنٹ کی پالیسی ھائیر ایجوکیشن کو رسٹرکٹ کرنے کی طرف ہے چنانچہ یہ دیکھا جاتارھا ہے کہ گذشتہ سال کوئی سات سوطلباء کو کالجس میں اڈمیشن (Admission) کے لئیے ریجکٹ کیا گیا - اور اس سال بھی تقریباً پانسو طلباء کو اڈمیشنس نہیں ملے ھیں - ان کو اڈمیشنس نہ ملنے کی ظاھر طور پر یہ وجہ بتلائی گئی ہے کہ ان کے مارکس پرلمٹ رکھی گئی ہے اور جن کے مارکس اسٹانڈرڈ (Standard) کے مطابق نہ تھے انہیں نہیں لیا گیا - لیکن واقعہ یہ ہے کہ وھاں سیٹس (Seats) کافی نہیں ھیں - مڈیکل کالج میں بھی ھم دیکھتے ھیں کہ صرف ۸۰ تا ۱۰۰ سیٹس رکھے گئے ھیں لیکن ھر سال سیکڑوں طلباء وھاں اڈمیشن کے لئیے آتے ھیں - ایک طرف تو ھم ڈاکٹروں کی زیادہ ضرورت کو بھی تسلیم کرتے ھیں لیکن دوسری طرف ھزاروں طلباء مڈیکل کالج جاتے ھیں تو ان سے کہا جاتا ہے کہ وھاں سیٹس نہیں ھیں - ایسا کرنا معیوب بات ہے جبکہ ھم ڈاکٹروں کی ضرورت محسوس کرتے ھیں - اس طرح سے یہ رسٹرکشن اعلی تعلیم پر عائد کریں تو یہ حد درجہ نامعقول بات ہے - ھائیر ایجوکیشن کے سلسلہ میں یونیورسٹی اور کالجس کو جو ۴۳ لاکھ روپیہ دیا جاتا ہے اس کے بارے میں کانوکیشن اڈریس (Convocation Address) میں وائس چانسلر نے یہ کہا تھا کہ ۱۰۰ لاکھ روپیہ کا اضافہ کرنا چاھئیے تا کہ کالجس کے طلبا کو سہولتیں مل سکیں - ھمارے موجودہ منسٹر فار ایجوکیشن نے بھی یہ کہا تھا کہ ایجوکیشن کو ترقی دینا چاھئیے لیکن جب وہ منسٹر فار ایجوکیشن بنے تو اب وہ بات نہیں رھی - اب وہ بھی یہ باتیں کہنا شروع کئیے ھیں کہ پیسہ کی مصیبت ہے - اب ھم پرائمری اورسکنڈری ایجوکیشن کی طرف زیادہ توجہ دے رھے ھیں - لیکن ھائیر ایجوکیشن کے لئیے پیسہ نہ ھونے کے باوجود بھی نظام کو پیسہ دیا جاتا ہے - اس کے ساتھ ساتھ اڈمنسٹریشن کے

کرپٹ ہونے کی وجہ سے جو پیسہ گورنمنٹ کو ملنا تھا وہ پیسہ اس کو نہیں مل رہا ہے۔

میں کشمیر کا حوالہ دوں گا۔ جب کشمیر آزاد ہوا تو وہاں فری کمپلسری ایجوکیشن (Free Compulsory education) ہوئی۔ اور کالجس میں بھی بلا فیس تعلیم کا انتظام کیا گیا ہے۔ جب کشمیر میں عملاً ممکن ہوسکا تو کیوں اس کی مثال حیدرآباد میں نہیں لی جاتی اور فری تعلیم کا انتظام نہیں کیا جاتا۔ کیا یہ بات اس وجہ سے نہیں ہوسکتی کہ یہاں فضول مدات میں خرچہ ہوتا ہے اور کروڑوں روپیہ جاگیرداروں اور راج پرمکھ کو دینا پڑتا ہے اور ہمارے اڈمنسٹریشن میں کرپشن موجود ہے۔ اگر آپ کے پاس پیسہ نہیں ہے تو انڈسٹریلسٹس (Industrialists) پر اسپیشل ٹیکس (Special tax) قائم کرکے پیسہ حاصل کیا جاسکتا ہے۔ اور ہائیر ایجوکیشن پر صرف کیا جاسکتا ہے۔ ریلیجس انڈومنٹس (Religious endowments) کے نام سے جو پیسہ صرف کیا جاتا ہے اس کو ہائیر ایجوکیشن کے لئے دیا جاسکتا ہے تاکہ ہائیر ایجوکیشن کو فروغ دیا جاسکے۔ اور اسے زیادہ سے زیادہ عام بنایا جاسکے۔ کھیرے کمیٹی رکمنڈیشن اور رادھا کرشنن رپورٹ میں بھی یہ کہا گیا ہے کہ ہمارا یہ فریضہ ہے کہ اس وقت دیش کو خوشحال بنانے اور جمہوریت کے پھولنے پھلنے کے لئے اعلیٰ تعلیم کو عام بنایا جائے۔ آج ہماری ریاست میں صرف ۲۳ کالجس ہیں جس میں ایڈڈ (Aided) گورنمنٹ اورپرائیویٹ سب شامل ہیں۔ ان میں ۱۲۹۴۷ یعنی تیرہ ہزار ٹوٹل اسٹرنتھ (Total strength) ہے۔ تیرہ ہزار طلباء کالجس میں آج پڑھتے ہیں لیکن ضرورت ہے کہ تیس۔ پینتیس ہزار طلباء پڑھیں۔ مگر انہیں موقع نہیں دیا جارہا ہے۔ ان کے لئے دنیا بھر کی تکالیف ہیں۔ دیہات کے طلباء کے لئے ضرورت ہے کہ اضلاع کریم نگر اور نظام آباد میں کالجس کھولے جائیں اور ورنگل کالج کو ڈگری کالج بنا یا جائے کیونکہ کالجس نہ ہونیکی وجہ سے غریب طلبا، متوسط طبقہ کے طلباء حیدرآباد نہیں آسکتے۔ اگر آتے بھی ہیں تو اڈمیشن نہ ملنے کی وجہ سے واپس چلے جاتے ہیں۔ اس لئے ہمارا فریضہ ہے کہ ان کی تعلیم کے لئے اضلاع میں فوراً ہی کالجس قائم کریں۔ ہمیں یہ یقین دلایا گیا تھا کہ کو آپریشن ملیگا لیکن پبلک کو اور طلباء کو کو آپریشن نہیں مل رہا ہے۔ اس لئے جہاں جہاں اضلاع میں کالجس کی ضرورت ہے وہاں کالجس فوراً ہی قائم کئے جائیں تاکہ سیکڑوں لڑکے جو تعلیم سے محروم ہورہے ہیں وہ نہ ہونے پائیں۔ یہ میری مودبانہ عرض ہے۔ اس کے ساتھ ساتھ میری یہ بھی عرض ہے کہ ہم یونیورسٹی کو جو ۴۶ لاکھ روپیہ دے رہے ہیں وہ زیادہ نہیں ہے۔ اس سے زیادہ دیا جانا چاہیئے اور یہ خیال نہ کرنا چاہتے کہ اعلیٰ تعلیم کو زیادہ پیسہ دیا جائے تو پرائمری ایجوکیشن کے لئے پیسہ نہیں رہیگا اور پرائمری ایجوکیشن کے لئے پیسہ دیا جائے تو ہائیر ایجوکیشن کے لئے پیسہ نہیں ملیگا بلکہ سائمل ٹینیسلی (Simultaneously) دونوں کو بڑھانا چاہئے اس وجہ سے کہ لٹرسی (Literacy) بہت کم ہے۔

اتنا کہتے ہوئے میں اپنی تقریر ختم کرتا ہوں ۔

The House then adjourned for recess till Forty minutes Past Five of the Clock.

The House re-assembled after recess at Fortyfive minutes Past Five of the Clock.

[Mr. Deputy Speaker in the Chair].

مسٹر ڈپٹی اسپیکر- آپ هندی میں کہیں تو اچھا هوگا تا کہ میں بھی سمجھ سکوں۔

श्री. गोपिडीगंगा रेड्डी :–हम हर साल देखते है कि देहात में जब नये साल का अनाज लगाते हैं तो अुस वक्त शुभ लक्षण वाले से मुहूर्त कराते हैं। अुनकी भावना रहती है कि जिस तरह मुहूर्त किया जाता है तो फसल अच्छी होती है। अगर किसी के हाथ से मुहूर्त करने से फसल में बढती होने के बजाय कमी होती है तो फिर से अुस आदमी के हाथ से मुहूर्त नहीं कराते हैं। लेकिन हम तो अेकशाही प्रभुत्व जिनके हाथ में सोंपा गया है अुन्हीं के हाथ से हरसाल हमारे वर्ष का मुहूर्त कराते हैं। मैं यह पूछना चाहता हूं कि जब बोकर गेहूं कैसे हासिल किया जा सकता है? हमें हर साल जो राजप्रमुख का अॅड्रेस सुनाया जाता है अुसमें हर बार देखते हैं कि पहले जमाने में क्या किया गया अिसी की कहानी सुनाअी जाती है। और हरसाल वही दोहराअी जाती है। अिस साल भी पिछले साल हमने क्या किया यही बातें ही की गअीं लेकिन आगे आप क्या करना चाहते हैं और क्या सोचते हैं अिसके बारे में तो अिस अॅड्रेस में कुछ नहीं कहा गया है। और मैं देखता हूं कि हमारे स्टेट में अभी तक वही पुरानी जागीरदारी सिस्टम चल रही है। वतनदारी सिस्टम चल रही है। मेरा कहना यह नहीं है कि आज जो पटेल या पटवारी हैं अुन्हें निकाल दिया जाय। या अुनको काम न दें। लेकिन आज जो पटेल या पटवारी हैं वह क्या काम करते हैं? वे सिर्फ गुमास्तगीरी करते हैं। आज जो पटेल पटवारी आते हैं वह वतनदारी सिस्टम से आते हैं। पीढीजात पटेली चलती आ रही है। आज जो गुमास्ते हैं अुन्हें आठ या बारह रुपये दिये जाते हैं। अितने से वे अपना गुजारा कैसे कर सकते हैं? और ये जो पटेल पटवारी हैं वे गाँव के लोगों को चूसते हैं। आज जो पटेल पटवारी हैं वह लोग काम से आराम ज्यादा पसंद करते हैं। और फिर अैसे हालात में रिश्वत लेने का अुन्हें ज्यादा मौका मिलता है। लडाअी करने के और रिश्वत सितानी के मौके ये लोग ढूंड कर निकालते हैं। जब पटेल और पटवारी का सिस्टम खतम होगा और यह वतनदारी का सिस्टम खतम हो कर पटेल और पटवारी लोगों के तकर्रर होंगे तब यह काम ठीक ढंग से हो सकेगा। लेकिन जब हम अिस बारे में बात करते हैं तो हमें कहा जाता है कि खजाने में पैसा नहीं है। लेकिन हम देखते हैं कि डिप्टी मिनिस्टर्स को ७५० रुपये तनख्वाह देने के लिये और अलाअुन्स देने के लिये तो पैसा है। लेकिन अिन लोगों को देने के लिये, जो कि पटेल का काम करते हैं, खजाने में पैसा नहीं है तो बडा ताज्जूब होता है। मालूम नहीं अब यह डिप्टि मिनिस्टर जो अितने बने हैं, वे क्यो काम करनेवाले हैं। लेकिन अुनके लिये तो खजाने में बराबर चाहे जितना पैसा है।

आज आपके पास जो बडे बडे कलेक्टर आदि ओहदेदार है अुनमें भी अमीर और बडे बडे घराने के लोगों को लिया जाता है। अिन तमाम पुरानी बातों को बदलने की जरूरत है। सब रिश्वत-खोरी की जो जड है वह आपकी वतनदारी सिस्टम लेकिन अुसे बंद करने के सिलसिले में राज-प्रमुख के अॅड्रेस में कुछ नहीं कहा गया है।

अब मुझे जबरी तालिम के मुताल्लुक कुछ कहना है। जबरी तालिम के बारे में यह कहा गया है कि कुछकुछ जगहों पर जबरी तालीम लागू करदी गअी है। लेकिन पूरे स्टेट में जबरी तालीम करने के मुताल्लुक कुछ नहीं कहा गया है। मेरा तो कहना है कि सारे स्टेट में जबरी तालिम दी जानी चाहिये।

हमारे मिनिस्टरों की संख्या ज्यादा बढाअी जा रही है। मेरा तो ख्याल है कि मिनिस्टरों की तादाद में बढती करने से रिश्वतसितानी और भी ज्यादा बढ जायेगी। रिश्वतसितानी बंद करने के लिये क्या किया जाना चाहिये अिसके लिये आपने अेक कमिटी मुकर्रर की थी और सिर्फ अुसकी जांच करने के लिये आपने दो साल गुजारे हैं लेकिन रिश्वतसितानी कैसे रोकेंगे अिसके बारे में अबतक कुछ नहीं कहा गया है। हम सब लोगों को मालूम हैं कि आप सब गांधीजी के चेले हैं। गांधीजी ने अिसको रोकने के लिये कितनी कोशिश की। लेकिन आप अुनके चेले क्या यह बता सकते हैं कि आप लोग हुकूमत में आने के बाद रिश्वतखोरी कम होगअी है ? हम देखते हैं कि आप यदि कोअी फंड जमा करते हैं तो सरकारी नौकरोंसे जबरी से अुसमें पैसे लेते हैं और यदि आपके फंड में कोअी पैसा न दे तो अुसको तनख्वाह नहीं मिलती है। अिस तरह से यदि अुसे तनख्वाह नहीं मिली तो फिर वह रिश्वत देने के लिये और लेने के लिये मजबूर होता है। जब वह देखता है कि मेरे अूपर का अफसर भी रिश्वत लेता है तो फिर वह सोचता है कि मुझे भी रिश्वत लेने में क्या हर्जा है। अिस समय मुझे अेक किस्सा याद आता है। हमारे यहां अेक पुलिस कॉन्स्टेबल था जिसे१०००रुपये की रिश्वत लेते हुअे पकडा गया था। अुसके जेबसे १००० रुपये बरामद हुये। लेकिन आजतक अुसके बारे में कुछ नहीं किया गया। अितने दिन होगये बार बार यही कहा जाता है कि मसला जेरेगौर है। लेकिन अभी तक कुछ भी अॅक्शन नहीं लिया गया।

जो काँग्रेस के लोग गांधीजी कानाम लेनेवाले हैं और समझते हैं कि हम गांधीजी के वारसदार है वे आज रिश्वतखोरी के रोकथाम के लिये कुछ नहीं कर रहे हैं अितनाही नहीं बल्किहमारे यहां जो गो-धन है अुसकी हिफाजत के लिये भी कुछ नहीं कर रहे हैं। हमारी सरकार ही नहीं बल्कि भारत सरकार भी बंदि के मुताल्लुक कुछ नहीं कर रहीं है। हमारे यहां रोजाना हजारों गायें मारी जाती है। लेकिन जो यह गोवध हो रहा है अुसे बंद करने के लिये कुछ नहीं किया जा रहा है। अिसके दलील में यह अजीब बात कही जाती है कि यदि गायें और दूसरे जानवर बढते हैं तो अुन्हें रखने के लिये हमारे पास जगह नहीं है। जमीन पर अुनके लिये जगह नहीं है। यहां आदमियों की संख्या बढ रही है अुसके मुताल्लुक तो कुछ नहीं किया जा रहा है। बर्थ कंट्रोल का नाम लिया जाता है लेकिन जन-संख्या तो बढती ही जा रही है। हमारे यहां खेती के लिये ट्रॅक्टर लाये जा रहे हैं। लेकिन आपके जो ट्रॅक्टर हैं वह कडबा या गोबर नहीं देनेवाले हैं। गाय बैल से जो काम होता है वह आपके ट्रॅक्टर से नहीं होनेवाला है। गोबर से जमीन को खाद मिलता है। लोगों को गायों से दूध मिल

सकता है। आप यदि सब ट्रॅक्टरही लाना चाहेंगे तो हैदराबाद स्टेट के अंदर किसान खुशहाल नहीं होगा।

अब अिसके बाद में जंगलात के बारे में कुछ कहना चाहता हूं। जंगलात को बढाने की और अुनकी हिफाजत करने की कोशिश की जानी चाहिये लेकिन वह नहीं की जाती है। कहा जाता है कि जंगलात में दूसरे जानवर आने से अुनका नुकसान होता है। लेकिन अुनको रोकने की कोशिश नहीं की जाती है। जंगलात के अंदर बकरियां जाती हैं तो अुन्हें पकडकर हर बकरी के पीछे दो रुपया जुर्माना किया जाता है लेकिन बकरियों को रोकने का अिंतजाम नहीं करते है। अैसे यदि होगा तो फिर जंगलात की हिफाजत कैसे होगी ? जंगलांत में बकरियां न आयें अिसके लिये अिंतजाम करना जरूरी है।

दूसरी बात आज जंगलात बडी तादाद में कट रहे हैं सरहा बरबादी हो रही है। लेकिन अिसको रोकने के लिये कुछ नहीं सोचा जा रहा है।

राजप्रमुख का अॅड्रेस याने पुराना गाना है। हरसाल राजप्रमुख आते हैं और वही अपना पुराना गाना गाते हैं। अुनके अॅड्रेस में कुछ भी नअी चीज नहीं रही है। आज भी मैंने देखा तो अेक भी नअी चीज मुझे नजर नहीं आअी। अिसमें अिस बात का जरा भी जिक्र नहीं है कि आअिंदा साल आप क्या काम करना चाहते हैं। और अुसके लिये कितना खर्चा आ सकता है। मैं तो समझता हूं कि राजप्रमुख का अॅड्रेस यह अेक रस्मी अदायी है अुसके सिवा और कुछ नहीं है।

* شری اناجی راؤ گوانے - مسٹر اسپیکر سر - کل سے راج پرمکھ کے اڈریس پر بحث ہو رہی ہے ......

مسٹر ڈپٹی اسپیکر - اختصار کو ملحوظ رکھا جائے تو مناسب ہے تاکہ زیادہ ممبرس کو موقع ملسکے -

شری اناجی راؤ گوانے - میں اپنے امنڈمنٹس پر بحث کرتے ہوئے دوسرے آنریبل ممبرس کے امنڈمنٹس پر بھی اپنے خیالات کا اظہار کرونگا - جیسا کہ ابھی ایک آنریبل ممبر نے کہا میں نے بھی اس اڈریس کو غور سے پڑھا - دو مرتبہ پڑھا - لیکن اس میں یہ بات کہیں نظر نہ آئی کہ گورنمنٹ آئندہ سال عوام کی بھلائی کے لئے کیا کرنا چاھتی ہے - اپنی مشنری کی خرابیاں دور کرنے کےلئے وہ کیا قدم اٹھانا چاھتی ہے - ایسا کوئی انڈیکیشن (Indication) اس میں نہیں ملتا - اس میں مجھے سوائے مایوسی کے اور کوئی چیز نظر نہیں آتی - گورنمنٹ کیلئے ان باتوں کا ظاہر کرنا لازمی تھا - میں کہونگا کہ گورنمنٹ اپنے آپسی جھگڑوں کی وجہ سے عوام کی بھلائی کی کوئی اسکیم پیش نہ کرسکی - ایسی کوئی اسکیم ہی اسکے دماغ میں نہ آسکی - اسکے سوا کوئی اور بات نہیں - ایک معاملہ جس پر آپ اور ہم سب متفق ہیں وہ یہ ہے کہ ہم یہ توقع رکھ رہے تھے کہ اس میں عوام کی بھلائی کے کاموں کا انڈیکیشن ہوگا - گذشتہ سشن میں بھی گورنمنٹ کی مشنری سے کرپشن کو دور کرنے کے بارے میں سوالات کئے گئے تھے - یہ بتایا گیا تھا

که ایک بورڈ قائم کیا گیا ہے جس نے اپنی رپورٹ پیش کی ہے ۔ تین مہینوں سے اس رپورٹ پر غور ہو رہا ہے ۔ ہم سمجھ رہے تھے کہ اڈریس میں اسکا حوالہ ضرور آئیگا کہ آخر اس بارے میں کیا عمل ہوا ۔ آج بھی وہی چیز ہمارے سامنے آئی ہے کہ گورنمنٹ اس پر غور کررہی ہے۔ اس سے یہ معلوم ہوتا ہے کہ گورنمنٹ ان چیزوں کو اہمیت دینا نہیں چاہتی ۔ صرف یہ کہا جاتا ہے کہ ہمارے پاس لا اینڈ آرڈر ہے۔

Everything is O. K. on all fronts.

کوئی گڑبڑ نہیں ہے ۔ پورے کام برابر چل رہے ہیں ۔ پراجکٹس کے کام چل رہے ہیں ۔ لا اینڈآرڈر ایکٹ پاس ہوا ہے۔ ٹیننسی ایکٹ پاس ہوا ہے۔ یہ پرنسپلس رکھے گئے ہیں۔ وہ رکھے گئے ہیں ۔ یہ کہا جاتا ہے کہ ”لینڈ ٹودی ٹلر“ (Land to the tiller) کو ملحوظ رکھتے ہوئے ہمنے ٹیننسی ایکٹ پاس کیا ہے ۔ اور سیلنگ فکس (Fix) کرکے زمین حاصل کی جائیگی ۔ اسکو ری ڈسٹری بیوٹ (Redistribute) کرکے سوشیل جسٹس کیا جائیگا اور ان ایکوالٹی (Inequality) کو دور کیا جائیگا ۔ اسطرح ہماری ایگریرین اکانمی (Agrarian economy) درست ہوگی ۔ اس کے متعلق مجھے یہ کہنا ہے کہ گورنمنٹ نے جو قانون پاس کیا ہے اس میں لینڈ ٹودی ٹلر کے مفہوم کو ملحوظ نہیں رکھا گیا ہے ۔ ” زمین کسنے والے کو ہونا چاہئے “ اسبارے میں اپوزیشن کی جانب سے اور اوس جانب سے (گووونٹگ کے ذریعہ نہیں) اسپیچس کے ذریعہ اپنے خیالات کو ظاہر کرکے یہ بتلایا گیا کہ ہمارا لینڈ پرابلم اسطرح حل نہیں ہوسکتا ۔ اسکو نظر انداز کیا گیا ہے۔ آپ نے جو لینڈ ریفارمس پیش کئے ہیں اس سے بجائے اس کے کہ اگریرین اکانمی ٹھیک ہو اور خراب ہونے کے امکانات ہیں ۔ ریزمپشن (Resumption) کا اختیار اسطرح دیا گیا ہے کہ فراگمنٹیشن (Fragmentation) کوروکنے کی پالیسی کو قطعاً ملحوظ نہیں رکھا گیا ۔ اسطرح اگریرین اکانمی کو دھکا پہنچتا ہے ۔ ایک طرف تو آپ یہ کہتے ہیں کہ بیسک ہولڈنگ سے زیادہ فراگمنٹیشن نہونا چاہئے ۔ لیکن جب ریزمپشن کا وقت آتا ہے تو آپ اس کو ملحوظ نہیں رکھتے ۔ اور یہ کہتے ہیں کہ پروٹکٹڈ ٹیننٹ کے پاس ایک فیملی ہولڈنگ سے بھی کم زمین چھوڑ کر ریزمپشن کیا جاسکتا ہے ۔ کیا اس سے اگریرین پیاٹرن (Agrarian pattern) کو دھکا نہیں پہنچیگا ۔ اوس جانب کے بھی آنریبل ممبرس نے اس کو قبول کیا تھا کہ خواہ ٹیننٹ ہو یا مالک ایک فیملی ہولڈنگ سے کم زمین اسکے پاس نہ چھوڑنی چاہئے ۔ لیکن ایسا قانون پیش کیا گیا جسکی وجہ سے اگریرین اکانمی کو دھکا پہنچتا ہے ۔ بڑی شد و مد کے ساتھ کہا گیا کہ ہم ایوکشنس (Evictions) کو روکنے کے لئے یہ قانون پیش کر رہے ہیں ۔ ہمنے اس طرح ایوکشنس کو روکنے کی کوشش کی ہے ۔ لیکن میں اوس جانب کے آنریبل ممبرس سے یہ پوچھنا چاہتا ہوں کہ اس قانون کے پاس ہونے کے بعد کیا آپ ہی کے دیہاتوں میں بیدخلیاں نہیں ہو رہی ہیں ؟ ہر لینڈ لارڈ اس قانون سے خوش ہے کہ اب

وہ اطمینان سے اپنے ٹیننٹس کو بیدخل کرسکے گا ۔ کئی حیلے بہا نوں سے ٹیننس کو بیدخل کیا جا رہا ہے ۔ ان سے دستبرداریاں لیجا رہی ہیں ۔ یہ اس قانون کے نتیجے کے طور پر ہو رہا ہے ۔ اور یہ آپکے سامنے ہے ۔ ایسی حالت میں میں آپ سے پوچھتا ہوں کہ اڈریس میں جو لینڈ ٹودی ٹلر کی پالیسی اور اگریرین اکانمی کو بہتر بنانے والے قانون کا ذکر کیا گیا ہے وہ کہاں تک صحیح ہے ۔ میں کہونگا کہ یہ بالکل غلط ہے ۔ اس اڈریس میں جو کہا گیا ہے اسکے نتائج آپ کے سامنے ہیں ۔ میں گورنمنٹ کی توجہ اس جانب مبذول کرانا چاہتا ہوں کہ اسمال پیزنٹری (Small peasantry) یا چھوٹے پٹہ دار کے تحفظ کے لئے کیا کیا گیا ہے ۔ آپ نے یہ کہا تھا کہ اگر کوئی لینڈ لارڈ پروٹکٹڈ ٹیننٹ سے زمین واپس لینا چاہے تو اسکے پاس کم از کم ایک فیملی ہولڈنگ زمین چھوڑنا چاہئے ۔ اس سے کم نہ چھوڑنا چاہئے ۔ لیکن مجھے افسوس کے ساتھ کہنا پڑتا ہے کہ آپ نے ایسا نہیں کیا ۔ اور ایسی صورت رکھی ہے جسکی وجہ سے سارے اگریکلچرل پیاٹرن کو دھکا پہنچتا ہے ۔ نقصان پہنچتا ہے ۔ مجھے یہ صاف طور پر کہنا ہے ۔

دوسری چیز جو اسکے ساتھ ساتھ عرض کرنا ہے وہ مرہٹواڑہ کے سلسلہ میں ہے ۔ بڑی صاف دلی اور صاف گوئی سے یہ کہا گیا کہ ہمیں افسوس ہے کہ فائیو ایر پلان میں مرہٹواڑہ کو جو حقوق ملنے چاہئے تھے وہ اسکو نہیں ملے ۔ جس لحاظ سے اسکو حصہ ملنا چاہئے تھا وہ نہیں ملا ۔ ساتھ ساتھ یہ بھی کہا گیا کہ پورنا پراجکٹ کو آئندہ پنج سالہ منصوبہ میں انکلوڈ (Include) کرنے کی کوشش کر رہے ہیں ۔ مجھے افسوس کے ساتھ کہنا پڑتا ہے کہ گذشتہ سال مرہٹواڑہ اسکیرسٹی ایریا ہونے کے باوجود ۱۰ لاکھ روپیہ بطور فنڈ دینے کے باوجود ، جس کا کہ پورا روپیہ بھی مرہٹواڑہ پر خرچ نہیں کیا گیا ۔ مرہٹواڑہ کو نظر انداز کیا گیا ۔ یہ گورنمنٹ کی نا انصافی ہے کہ ۱۰ لاکھ میں سے صرف کچھ لاکھ روپیہ نام کے طور پر ، دکھاوے کے طور پر خرچ کئے گئے ۔ یہ نا انصاقی کا نظریہ ہے ۔ ایسا میں صاف صاف کہنے کے لئے تیار ہوں ۔ اسکیرسٹی کی رقم سے کم از کم جو مائنر اسکیمس (Minor Schemes) مثلا بنڈنگ وغیرہ اور دیگر امپروومنٹس (Improvements) ہوسکتے تھے وہ بھی نہیں کئے گئے ۔ باوجود اسکے کہ ہمارا مطالبہ تھا ہمارا تقاضہ تھا ۔ یہ روپیہ بھی آپ دوسری طرف خرچ کرتے ہیں ۔ یہ کونسا انصاف ہے ۔ ممکن ہے یہ کہا جائے کہ ہمارے پاس پراونشل ایزم (Provincialism .) نہیں ہے تلنگانہ ۔ مرہٹواڑہ اور کرناٹک کو علحدہ کرکے نہیں سوچتے لیکن میں اسکا الزام اپنے سر پر لیکر یہ کہہ سکتا ہونگہ مرہٹواڑہ کے لئے کوئی اسکیم تیار نہیں کی جاتی اور مرہٹواڑہ کے ساتھ گورنمنٹ کا رویہ سوتیلا نہ ہے ۔ چنانچہ گذشتہ مرتبہ بھی ہم نے مرہٹواڑہ سے متعلق یہ زور دار مانگ کی تھی کہ پورنا پراجکٹ بنایا جائے اور اس وقت کے منسٹر نے بھی یہ وعدہ کیا تھا کہ جو ۲ لاکھ اس کے لئے دیئے جائینگے ۔ لیکن افسوس ہے کہ منسٹر جو الفاظ ہاؤز کے سامنے کہتے ہیں اس پر بھی عمل نہیں کیا جاتا ۔ آج ہمارے سامنے یہ

کہا جاتا ہے کہ نکسٹ فائیو ایر پلان (Next Five Year Plan) میں
ہم اسکو انکلوڈ کرنے والے ہیں - شائد یہ بتلانے کے لئے کہ مرہٹواڑہ میں پراجکٹس
کا کام شروع کیا گیا ہے مائنر پراجکٹس پر کام ہو رہا ہے لیکن مجھے معلوم ہوا
ہے کہ وہاں بھی جیسا چاھئے ویسا کام نہیں ہورہا ہے بلکہ مرہٹواڑہ کے لوگوں کے
آنسو پوچھنے کی کوشش کی جا رہی ہے -

مرہٹواڑہ میں پانی کی قلت کے تعلق سے بھی کئی مرتبہ کہا گیا - اور ضلع ضلع
سے یہ مطالبہ کیا گیا کہ مرہٹواڑہ میں پانی نہیں ہے وہاں پانی کے لئے کئی آدمی مر گئے
ہیں - مانوت سے جو کانگریسی ممبر چنکر آئے ہیں کیا وہ یہ کہہ سکتے ہیں کہ یہ
جھوٹ ہے - کیا وہاں عورتیں باؤلی میں گر کر نہیں مریں - لیکن مرہٹواڑہ کے لئے
گورنمنٹ کی جانب سے کیا کیا گیا اور آئندہ کیا کیا جانے والا ہے اس کا آپ کے اڈریس
میں پتہ نہیں چلتا - مرہٹواڑہ کے پانچ اضلاع میں اسکیرسٹی ہونے کے باوجود بھی
گورنمنٹ کی جانب سے کیا کیا جانے والا ہے یا کیا کیا گیا اس میں کچھ بھی تذکرہ
نہیں ہے - اگر یہ حالات ہیں اور انکے باوجود یہ کہا جاتا ہے کہ نا انصافی نہیں ہوئی
حالانکہ در اصل نا انصافی ہوئی ہے تو یہ دھوکہ بازی ہے - خاص طور پر وہ آنریبل ممبر
جو مرہٹواڑہ سے چنکر آئے ہیں - جو آج ڈپٹی منسٹر ہیں - مرہٹواڑہ کی حدتک نا انصافی
ہو رہی ہے گو اسکو قبول کیا ہے لیکن اسکو دور کرنے کے لئے کیا کرنے والے ہیں
اس کا بھی کوئی انڈیکیشن نہیں ہے - اس پر کوئی لائٹ (Light) نہیں ہے
مجھے تو اندھیرا ھی اندھیرا نظر آتا ہے سوائے اسکے کچھ نہیں ہے -

تیسری چیز مجھے یہ کہنا ہے کہ اس اڈریس میں بہت ڈھونڈنے کے بعد بھی وطنداری
سسٹم ، جو ہماری ساری برائیوں کی جڑ ہے - جسکو آپ بھی مانتے ہیں اور ہم
بھی اور عدالتیں بھی ماننے لگی ہیں اس کے متعلق کچھ نہیں کیا گیا - جسطرح کہ
پہلے زمانہ میں یہ ہوتا تھا کہ فلاں ذات کا آدمی ہوتو ویسا ہوتا ہے - ویسا ھی
وطن دار آج ہیبیچویل افنڈرس کی تعریف میں آگئے ہیں انکو ختم کرنے کے لئے گورنمنٹ
کیا سوچ رہی ہے - آج ایکسال سے ہم اسکے بارے میں غورکر رہے ہیں - ہماری
پارٹیاں غورکر رہی ہیں لیکن اس پوری برائیوں کی جڑ وطنداری اور لوٹنے والے
وطندار جو کرپشن کی جڑ ہیں انکے ختم کرنے کے بارے میں ہم سمجھ رہے تھے کہ
اس اڈریس میں کوئی اشارہ ملیگا لیکن افسوس کے ساتھ کہنا پڑتا ہے کہ آج حکومت
میں آنے کے بعد آپ اس پورے سسٹم کو بھی ختم کرنا نہیں چاہتے - جو طریقہ باپ دادا کے
زمانہ سے چلا آرہا ہے آپ اسکو دھکہ پہنچانا نہیں چاہتے - وطنداری کے ساتھ ساتھ
منصبداری کو بھی ہمارے سامنے لایا جائیگا - ہم سمجھے تھے کہ ایسا قدم اٹھایا جائیگا
جیسا کہ گذشتہ سال اٹھایا گیا تھا لیکن ایسا معلوم ہوتا ہے کہ اس سال کوئی قدم
اٹھانے والے نہیں ہیں - گورنمنٹ اور اودھر کے آنریبل ممبرس یہ جانتے ہیں کہ نہ صرف
انعامدار بلکہ منادر اور مساجد کے انعامدار بڑے بڑے انعام حاصل کرتے ہیں انکو
نیشنل ڈیولپمنٹس (National developments) کے لئے لے سکتے ہیں -

ٹاؤن کمیٹیز اور میونسپا لٹیز کے لئے اس رقم سے کچھ نہ کچھ کام کرسکتے ھیں کیونکہ ایسے انڈومنٹس (Endowments) حاصل کرنے والے اب کسی کام کے نہیں رھے ھیں بلکه وہ محض چین سے اپنی زندگی بسر کرنا اور عیش و آرام سے زندگی گزارنا ھی انکا مقصد ھوگیا ھے ۔ انکو ختم کرنے کے لئے گورنمنٹ کیا کرنے والی ھے یہ میں پوچھنا چاھتا ھوں ۔ یہاں اس اڈریس میں یہ چیز بھی نظر نہیں آتی ۔

اس اڈریس میں ایک چیز جو نظر آئی ھے وہ یہ ھے کہ ھمارا ریوینیو کم ھے اور نیشنل ڈیولپمنٹس اور دیگر اسکیمات کو پورا کرنے کے لئے ٹیکزیشن کرنے والے ھیں اسلئے پبلک اور سب پارٹیوں سے یہ خواھش کی گئی ھے کہ نئے آنے والے ٹیکزیشن کے بارکو برداشت کرنے کے لئے تیار رھیں ۔ نیشنل ڈیولپمنٹس اسکیمس (National development Schemes) کو پورا کرنے کے لئے آج پیسہ کی ضرورت ھے یہ ھم بھی جانتے ھیں اور آپ بھی جانتے ھیں لیکن اسکو پورا کرنے کے لئے پبلک میں جا کر ان سے میل جول پیدا کرکے ۔ انکو اپنے ساتھ لیکر پورا کرنے کی کیا کوشش کی گئی ھے ؟ آپکو ایک مرتبہ اسکا تجربہ آچکا ھے کہ آپ لون (Loan) ابھارنا چاھتے تھے ۔ ایک زمانہ تھا کہ لون کے لئے نوٹس جاری ھو تو ۱۲ گھنٹوں میں لون مل سکتا تھا لیکن آج کے منسٹرس کو ڈسٹرکٹ ڈسٹرکٹ جا کر لون مانگنا پڑرھا ھے ۔ یہ ھے آپ کی پاپولاریٹی (Popularity) اسکی وجہ یہ ھے کہ لوگ آپ پر ۔ آپکی گورنمنٹ پر بھروسہ نہیں رکھتے ۔ اسلئے جو اسکیم آپ سامنے رکھتے ھیں اسکو پورا کرنے کے لئے وہ سامنے نہیں آتے ۔ اسکے ساتھ ساتھ مجھے یہ بھی پوچھنا ھے کہ کیا یہ بار برداشت کرنے کی عوام میں آج قوت ھے ۔ آج جو کرپشن ھے ۔ جو حالات ھیں ۔ جسکی وجہ سے گرنیاں بند ھو رھی ھیں ۔ ریٹس (Rates) فال (Fall) ھو رھے ھیں اور جو نیا سلمپ (Slump) آیا ھے یا آنے والا ھے آپ ایک نئے ٹیکزیشن کے ذریعہ اور بھی بوجھ ڈالنے کی کوشش کررھے ھیں ۔ اس نئے ٹیکزیشن کے بجائے آپکا وعدہ کیا تھا ھمیں معلوم ھے ۔ ھم سمجھتے تھے کہ کم از کم کسٹمس اور سر چارج (Surcharge) کو آپ ختم کرنے والے ھیں ۔ لیکن اسکو بھی رکھا جا رھا ھے اور یہ ٹیکزیشن کی نئی چیز ھمارے سامنے آنے والی ھے ۔ دیہات کے عوام کے لئے اتنا ھی نہیں بلکہ جاگیرات کے ایریاز میں جو لوگ ھیں انکو تین گنا اور چارگنا مالگزاری دینا پڑتا ھے ۔ جاگیرات کے ایریاز سے بھی دیوانی کے مساوی مالگزاری نہیں لیجا رھی ھے ۔ وھاں جو تین چارگنا زائد مالگزاری لیکرنا انصافی کی جا رھی ھے وہ کس لحاظ سے کی جا رھی ھے ۔ ایک جگہ ۱۰۰ ولیجس ھیں جو جاگیرات کے علاقہ سے آئے ھیں تو وھاں جس زمین کی مالگزاری ۲۰ روپیہ ھوتی ھے سو روپیہ لیتے ھیں ۔ ایکوالیٹی (Equality) کا یہ کیا پرنسپل ھے جو میری سمجھ میں نہیں آتا کہ ایک شخص سے ۲۰ روپیہ اور دوسرے سے ۱۰۰ روپیہ وصول کریں ۔ یہ بتلانے کی کوشش کی گئی ھے کہ کچھ دیہاتوں میں خالصہ کیا گیا ھے اور بعض جگھوں پر

ریمیشن (Remission) دیا گیا ہے ۔ یہ تو ایک بہانہ ہے ۔ دو گنا یا تین گنا سے مالگزاری کہیں بھی کم نہیں ہے ۔ کسی ایریا میں کوئی آنریبل ممبر یہ نہیں بتلاسکتے کہ دو گنا سے کم نہیں ہے ۔ وھاں تین گنا ہے ۔ اس لحاظ سے موجودہ حالت میں بھی ۵۰ فیصد ناجائز وصولی ہو رہی ہے ۔ اس سے معلوم ہوتا ہے کہ آپ ایک ھی رولس (Rules) کے تحت ایک دیہات سے ایک مالگزاری وصول کرتے ھیں اور دوسرے دیہات سے دوسری شرح سے مالگزاری وصول کرتے ھیں ۔ اس کے لئے یہ بہانہ بناتے ھیں کہ آھستہ آھستہ کام کررہے ھیں ۔ آپ پیسہ کی ضرورت بتلاتے ھیں ۔ کہتے ھیں کہ پیسہ کم ہے لیکن جاگیر داروں اور راج پرمکھ کو دینے کے لئے یہ دھوکہ ہے ۔ یہ بہانہ ہے ۔ میں گورنمنٹ پر صاف طور پر یہ اٹاک (Attack) کرنا چاھتا ھوں ۔ اس کے لئے آپ لوگوں کو دھوکہ دیکر ۲۰ فیصد کے بجائے ۵۰ فیصد وصول کرکے انکو لوٹ رہے ھیں ۔ آپ پرنسپلی (Principally) یہ رقم وصول کرنے کے حقدار نہیں ھیں ۔ مجھے یہ عرض کرنا ہے کہ یہ حالات ھیں جن کے لئے ھم راج پرمکھ کے اڈریس میں کچھ نہیں پاتے ۔

کہا گیا ہے کہ لا اینڈ آرڈر بہت اچھا ہے ۔ لا اینڈ آرڈر کے معنے اگر آنریبل منسٹر کنسرنڈ یہ سمجھتے ھیں کہ اب نارمل کنڈیشنس (Normal Conditions) نہیں ھیں تو یہ انکی سمجھ کا پھیر ہے ۔ یہ انکی بھول ہے ۔ انکا ایسا سمجھنا ایک بھاری غلطی ہے ۔ آج جو پیس فل (Peaceful) حالات ھیں انکا پچھلے دنوں سے مقابلہ کیجئے اور یہ بتائیے کہ کیا آپکے پاس آج کرپشن کم ھوگیا ہے ۔ آپکے لا اینڈ آرڈر کے زمانے میں چھوٹے مقدمات نہیں چل رہے ھیں ۔ بلا وجہ ستانا ، تکلیف دینا کم ھوگیا ہے ۔ باوجود اسکے کہ سب انسپکٹر کسی غریب لڑکی کو خراب کرتا ہے آپکی منسٹری کوئی ھلچل نہیں کرتی ۔ یہ آپکے سامنے ریکارڈس موجود ھیں ۔ عورتوں کو ستایا جاتا ہے عدالتوں میں اسکے تصفیہ ھوتے ھیں اسکے باوجود بھی یہ کہا جائے کہ لا اینڈ آرڈر امپرو (Improve) ھورھا ہے تو یہ سمجھنے کی غلطی ہے ۔ میں یہ کہتا ھوں کہ آپکا لا اینڈ آرڈر ڈپارٹمنٹ کسی طرح بھی امپرو نہیں ھو رھا ہے ۔ جو حالات تھے وہ تبدیل ھوگئے اور اس تبدیلی کو لا اینڈ آرڈر سمجھنا غلط ہے جبکہ آپ جس کو پیس فل حالات کہتے ھیں ان میں بھی چھوٹے مقدمات چل رہے ھیں ۔ لوگ ناراض ھیں ۔ تو کیا یہی لا اینڈ آرڈر امپرو ھوگیا ہے ۔

میں آنریبل منسٹر کنسرنڈ سے یہ پوچھنا چاھتا ھوں کہ کیا وہ اس کا دعوی کرسکتے ھیں ۔ میں سمجھتا ھوں کہ کسی بھی ڈپارٹمنٹ کے منسٹر صاحب یہ کہنے کے لئے تیار نہیں ھوں گے کہ اون کے پاس رشوت ستانی نہیں ھورھی ہے یا اس طریقہ پر نا انصافی نہیں ھورھی ہے ۔ یہ سب چیزیں آپ کے سامنے ھیں ۔ اتناھی نہیں بلکہ آپ نے جو ڈیمو کریٹیک آرگنائزیشنس (Democratic organisations) قائم کئے ھیں یعنی لوکل بورڈس یا میونسپالٹیز وغیرہ وھاں بھی گروپس کام کررہے ھیں ۔ جو لوگ وھاں

اچھا کام کرنا چاھتے ھیں تو وھاں بھی آپ آڑے آجاتے ھیں۔ آپ کی گورنمنٹ نے وھاں ایسا ھانھہ رکھی ھے کہ اچھے کام کرنے والے کو کام کرنے نہیں دیا جاتا ۔ اس سلسلہ میں کئی مرتبہ ھم نے آپ کے سامنے یہ چیزیں پیش کی کہ میونسپالٹیزاور ٹاؤن کمیٹیز میں کلکٹرس بلاوجہ مداخلت کرتے ھیں۔ میں مثال کے طور پر کہوں گا کہ دہلی کی میونسپالٹی سے جہاں کانگریس کا قبضہ ھے ایک اچھا ریزولیوشن بہ غلبہ آراء پاس ہوا ۔ لیکن اس کے باوجود کلکٹر کہتے ھیں کہ میں اس کی اجازت نہیں دیتا ۔ اس طرح اون کو مداخلت کرنے کے اختیارات دیئے گئے ھیں ۔ تاکہ جس طرح یہاں اوپر سے نیچے تک آپ کی مشنری کرپٹڈ (Corrupted) ھے وھاں بھی رھے اور جس طرح یہاں لوگوں کی بہبود کا خیال نہیں رکھا جاتا وھاں بھی نہ رکھا جائے ۔ ھم توقع کررھے تھے کہ اڈریس میں اچھی چیزوں کا ذکر نہیں تو کم از کم موجودہ نقائص کو دور کرنے کے متعلق تدابیر بتلائی جائینگی ۔

میری ایک امنڈ منٹ ان امپلائمنٹ (Unemployment) کے سلسلہ میں بھی ھے ان امپلائمنٹ کو روکنے کے لئے آپ نے کیا تدابیر سوچی ھیں۔ ممکن ھے یہ کہا جائے کہ ھم نے ان امپلائمنٹ کمیٹی قائم کردی ھے۔ آپ بھی اس کے ایک ممبر ھیں آپ ھی کچھ کیجئے ۔ لیکن میں پوچھنا چاھتا ھوں۔ گورنمنٹ کی طرف سے کیا بنیادی چینج پالیسی میں آیا ھے ۔ انڈسٹریل یا ایجوکیشنل پالسی میں کیا بنیادی چینج کیا گیا ۔ دیہاتی صنعتوں کی پالیسی میں کیا چینج لایا گیا جس کی بناء آپ یہ کہہ سکیں کہ آپ نے ان امپلائمنٹ یا انڈر امپلائمنٹ کو دور کرنے کی تدابیر اختیار کی ھیں۔ ایسی کوئی چیز اس میں نہیں ھے ۔ اندھیرا ھی اندھیرا نظر آتا ھے۔ پورا اڈریس اس کے متعلق خاموش ھے۔ ھمارے سامنے کوئی ایسی چیز نہیں جس کی بناء پر یہ کہا جاسکے کہ اچھے کام نہیں تو کم از کم جو نقائص ھیں انہیں ھی دور کیا جارھا ھے ۔ اتنا کہتے ھوئے میں اپنی تقریر ختم کرتا ھوں ۔

Shri R. B. Deshpande (Pathri) *:* Mr. Speaker, Sir, I have heard with calmness.....

مسٹر ڈپٹی اسپیکر - اگر آنریبل ممبر اردو میں تقریر کریں تو مناسب ھوگا ۔

Shri R. B. Deshpande.: The Constitution gives me right to speak in any language as I desire. It is very difficult for me to express my thoughts in Urdu or Marathi.

Mr. Deputy Speaker : He may proceed.

Shri R. B. Deshpande : Thank you, Sir.

I have heard with calmness the different speeches of the hon. Members of the Opposition and I am really wondering how not a single member has been satisfied with the report presented to this Assembly. (INTERRUPTION) In this connection, I am reminded of a very beautiful anecdote given in the works of Swami Vivekananda and I think it will be in the fitness of things if I quote it here. There was once a very famous painter who was reigning all over the world, and he was having a beautiful portrait with him. He happened to paste it on the public street giving instruction that whoever found any defect in the portrait might place a dot over the defective part of the picture. The funny thing was that some persons gave a dot on the nose, some others on the hand, and in this manner, the defect of the picture was pointed out from morning till night, with the result that the whole beauty of the picture was entirely spoiled, from top to bottom. What does it mean? Mr. Speaker, Sir, does it mean that the picture was very ugly? No. The picture was very beautiful, produced by a world-famous painter and it was acclaimed so by all the people of the world. It only exposed the views of those people who came across the picture and wanted to spoil it. What I mean to say is that a man must have the power of appreciating things. The Report presented by the Rajpramukh before this Assembly may have certain defects; and I don't mean to say that it is cent per cent. good. For the matter of that, is there any person in this world who is cent per cent. good? According to the famous dictum of Dr. Jekyll and Mr. Hyde, where an answer to this question has been clearly given a man is never truly one, but he is truly two. Similarly, the Report may have certain defects; but it should not on any account be construed that the Report is entirely useless.

.....

Yesterday, unfortunately, the Leader of the Opposition happened to remark that the Congress Administration had proved to be a laughing stock of the people. On the other hand, I would like to say the same thing with regard to the speeches made by the hon. Members of the Opposition. They have amply demonstrated that there is no proper reasoning and balance in their speeches. I should say that speeches of such kind are really a source of laughing stock to the common people. Whether the Government has made any progress or not is no doubt an important question to be

seriously considered. But the real persons to judge this are those who are outside this Assembly; not only outside this Assembly, but who are outside this State, too.

Mr. Speaker, Sir, I recently happened to go to Nagpur and Buldana, and I was happy to hear the people say that the Hyderabad administration was going on very satisfactorily. I should like to tell the critics that a change in the ministry need not mean that the administration is rotten to the core. Well, it is very easy to talk things. I am again reminded of a very famous sentence from the MERCHANT OF VENICE written by the world-famous Comedian, William Shakespeare, wherein Portia says: "If to do were as easy as to know what were good to do, chapels would have been churches and poormen's cottages would have been princes' palaces in the twinkling of eye or by the mere touch of a Magic wand." Mr. Speaker, Sir, when an ordinary wall tumbles down on account of excessive rain or some other cause, we find it very difficult to construct it within the required time. The hon. Members of the Opposition take pride in attacking the Administration. For instance, they attacked the Five-Year Plan, which has since become famous all over the world. They complained that nothing has been achieved till now out of the Five-Year Plan. Simply because we have not been able to reach the target within the period of three years, does it mean that it is going to fail; or, even if it fails partially, is it fair to attack the Plan completely? Perhaps, during the next five-year period, it may be brought to completion. It does not mean that the Plan is entirely useless.

If we analyse the speeches of the various hon. Members of the Opposition, we can easily understand that there is so much contradiction between the statement of one hon. Member and the other. Mr. Speaker, Sir, Just now, we happened to hear the speech of the hon. Member from Parbhani. He says that there are so many defects in the Tenancy Act. Only during last session, the hon. Chief Minister assured the whole House that if there is any defect in the Tenancy Act, it could be rectified later on. It depends on our own will and pleasure. Even then, certain people are not satisfied with it; I must say that so far as one chief element is concerned, viz., the total abolition of the absentee landlordism, it has been completely eradicated; and that was the only thing which we had cherished long ago. Regarding other matters, there is ample time at our disposal to rectify mistakes, if any. I am

of the view that the Tenancy Act is a double blessing to the people at large. There is benefit not only to the landlords but also to the tenants. With all these things and inspite of the fact that the Tenancy Act has made tremendous progress and has since received the consent of most of the experts, before whom we are simple sparks in our intelligence and in our wisdom, to say that it is a useless Act, really accounts for the fact that we are far far behind the times.

Mr. Speaker, yesterday, one hon. Member happened to say........I am sorry, I forgot the point. I would therefore leave it. (LAUGHTER). Some Members happened to say that Government has not given anything tangible, in the Report. I should like to ask, What is the intention or motive of placing the Budget before the Assembly ? If you read the Budget, you can exactly understand what the Government is intending to do in future. If everything has not been given in the Report, it does not mean that the Government has not done anything to the public. I submit that only by reading the Budget we can understand what the Government intends to do in future.

I now come to the subject of education. Mr. Speaker, Sir, can anybody say that the Government has not done anything in the field of education ? So far as education is concerned, I am sure, all of you will concur with me that great advance has been made in the field of education. We have accepted the principle of free compulsory primary education, which was totally absent in ths State. If anybody still says that there is no advance in the field of education, I should characterise it as an utter lie. Well, a man has eyes. When a man has jaundiced eyes, whatever he sees will naturally be yellow. I think that has been the case with the most of the hon. Members here. They could not find anything good in this Report. Perhaps, the Communists might be able to bring something good ! (LAUGHTER) The communists always say that the Congress Government is entirely corrupt. I have to ask one question, Mr. Speaker, Sir. Who are those persons responsible to create the belief amongst the people that the Congress Government is entirely rotten to the core ? (AN OPPOSITION MEMBER:— Your actions.) No. It is due to the actions of the hon. Members of the Opposition. Whenever I happened to go to the villages— and particularly my constituency—I tried to sound the feelings of the most innocent villagers, who did not know A B C of

politics. I asked them: " Well, Whose administration do you want? Is the Congress administration entirely rotten or do you want the administration of any other party, and much more the administration of the P.D.F.? Instantaneously came the reply: "We want only Congress administration." One another instance comes to my mind now. I think, about an year back, there was a report in Hyderabad that the Congress Government was going to end and the PDF party was going to take over the reigns of administration. Then, a boy aged about 7 years in my own house asked me: Well, Mr. Deshpande, is it true that the Congress Government is coming to an end and that the Communists are going to take over the administration? If it is so, let us pack today only." (LAUGHTER) That shows, beyond doubt that the people have got a terror when they hear the name of 'Communists.' They are naturally afraid of having any other regime than the Congress. Congress Government have got to do things peacefully and cautiously. We can't do things all of a sudden. We can't change things overnight. It is something like a person going to sleep at 1 O'clock after dinning the best ghee and getting up at 4 O'clock to see if there was any lustre and brightness on his face. Mr. Speaker, Sir, I should like to remind the hon. Members of the Opposition that Rome was not built in a day. Hundreds and thousands of years are required for building a nation. If we do things rashly, the Nation will only stand on a slippery ground. Imagine for a moment that the Administration is given in to the hands of other Parties, who have got an ambition to rule. I tell you the result will be entirely disastrous. There will be nothing left for us to rectify. (LAUGHTER) Everything will come to naught. That is the picture which I think will come about, and that is the notion of almost all the people. What I mean to say is, it is very very easy to speak things. Only when you get responsibility on your shoulders, you will be able to appreciate the difficulties.

One hon. Member happened to say yesterday: Where is the necessity of having so much police? Formerly, there was no huge expenditure on the police. How is it that there is huge expenditure now?

Who is responsible for all these things? If members ofthe Opposition clearly assure the Government that they will lend all possible co-operation, there is certainly no necessity to

keep the Police. Yesterday only, I believe, the hon. Leader of the Opposition happened to say how unlucky and how unfortunate it is that this session of the House is being carried on under the direct supervision of the Police, with police watch alround the premises! I would ask, who is responsible for all this ? I say it is only the Members of the Opposition party who are responsible to bring about this state of affairs. In this connection, I should like to put a pertinent question to the members of the Opposition. Where is the necessity for those who have got any grievances to come directly to the Assembly Hall ? Cannot they go to the Minister concerned, either to his bungalow or to his office ? There is mischievous propaganda in the background to bring down the Congress regime and to spoil its reputation.

Mr. Speaker, Sir, I would say that whatever is contained in the Rajpramukh's address is quite right. Very often the question is asked why is it that inspite of the fact that the King Kothi is so near all his wealth is not brought out. Hon. Members of the Opposition have raised this question several times. They need not teach these things to us. We differ in our methods. They are entirely different. Our means are most constitutional, systematic and peaceful while the methods of the members of the Opposition are unsystematic and most unconstitutional. In whatever we do, we want to be looked at and judged from this point of view, *viz.*, that the Congress regime is doing the best thing possible.

Again, members of the Opposition say that the institution of the Rajpramukh should be abolished. I must say, then, that members of the Opposition party who utter these words about the abolition of the Rajpramukh system do not seem to understand thespirit andsignificance of the Constitution, which we are having before us, prepared, as it was, by the wisest of persons of our country. If we want to respect our Constitution, why should we utter such words ? A promise is a promise. It is a gentleman's word. It must be duly performed. When the Government says that this institution is going to be retained only for a certain period and abolished thereafter from the land, why should you disbelieve it and say, Don't believe the Congress Government, as if everyone should believe what all the members of the Opposition say.

Just now, the hon. Member from Parbhani has said that there is a slump and prices are going down. That is the picture

which he has put before the House. Yesterday, one hon. Member of the Opposition remarked that prices are going up and they are rising exhorbitantly. I say, where is the conformity between that statement of yesterday and the statement of today made by members of the Opposition party. The members of the Opposition are contradicting each other and are not sure as to what they say is correct or incorrect. That being the state of things, how can they claim to be believed in preference to the Congress ?

What I say is this : the Report of the Rajpramukh is placed before the House. It embodies a true state of things. I request the hon. Members of the Opposition to appreciate things with large-heartedness. If they do not have that spirit of appreciation, I am afraid whatever they may do or say is sure to be condemned. I would like to request the hon. Members of the Opposition to have that spirit of co-operation with the Government, point out the latter's defects and help them in remedying them, instead of condemning them at every stage and carrying out slogans that the Congress regime is the most wretched Government. Such slogans won't help. The hon. leader of the Opposition speaks, whenever he does, as though he is giving a warning to the Government like a Dictator. Yesterday, he has happened to use such phraseology which ought not to have been allowed by the hon. Speaker. He said that it is a great shame on the part of the Congress regime. I say it is a great shame on the part of the hon. Members to utter such words in the House. Let us approach each other in a spirit of co-operation, so that it may help towards the advancement of our people.

There is one more thing,—the sum given to the Nizam, about Rs. 50 lakhs. The Nizam is not going to enjoy this any longer. Have patience. Patience is a great thing. Impatience will hurl one into great difficulties. Trust the Congress Government. One day or the other, the Congress Government will be able to abolish all these things according to your desire, provided that you have got some trust and faith in that Government. What you are going to do, we are also doing. But the methods are different. Our methods are constitutional. Yours are not so. You want to snatch things.

Once again, I say that the report must be looked at from a very impartial point of view. I fully agree with my learned

friend, the hon. Member from Parbhani, in his remarks about the Marathwada area. A fact is a fact and it cannot be gainsaid. In the Report of the Rajpramukh also there is mention made about Marathwada. I would like to draw the attention of the hon. Members to pages 6 and 7 of the Rajpramukh's Address, wherein he said:

'This will be a permanent relief to the people of the area, though much more will have to be done for development of irrigational facilities, especially in the Marathwada area which has not received its fair share of development projects under the Five-Year Plan'.

See how catholic is our Government. Where there is a defect, the Government is prepared to admit it. The Address further states:

"My Government, however, has sent up proposals in final form, for the inclusion of Purna Multipurpose Project in the Five-Year Plan'.

Regarding Marathwada, I must admit that it is completely neglected. Whenever we go to our constituencies, people say 'what about Marathwada?'. I have got to hang my head down in shame. I would like to put before you, with the permission of the hon. Speaker, a vivid picture of the matters relating to the Marathwada. It is not for the first time—but hundred times, both outside and inside the House, and in meetings, public and private, we have been telling at the pitch of our voice that the Marathwada is neglected. In this respect, I fully concur with and endorse the feelings expressed by the hon. Member from Parbhani. He is perfectly justified in saying what he has said. Let us all join together with a noble heart and urge upon the Chief Minister to concentrate upon the development of the Marathwada area. That is our right and a right conferred upon us.

Marathwada is not an ordinary area. It has got a huge population and the cultivable areas in it are larger than in Telangana and Karanataka. If I should tell the House the percentage of the sums that have been allotted for the welfare of the Marathwada area, it is only 2 per cent. If we have to tell this to our electorate, how does it reflect upon their feelings? I would place before the House the bare facts and figures which will bring to the notice of the members present how the Marathwada area is completely neglected in every respect, and these figures are as follows:

We have got the Five-Year Plan before us. The figures I have taken down are districtwise. Agriculture is a thing common to all. There is no need to discriminate in the matter of agriculture. It is equally beneficial to all the parts of the State. For Agriculture, Telangana has got 332.98 lakhs, Marathwada has been allotted 14.9 lakhs; and Karnataka 9.2 lakhs. These figures will speak for themselves and members can understand how Marathwada is completlely neglected. Coming next to Veterinary Department, which is equally important as Agriculture, 25.52 lakhs, 15.4 lakhs and 13.0 lakhs were respectively allotted to Telangana, Marathwada and Karnataka. Akin to Agriculture and Veterinary is Dairy. Herein also, 1.7 lakhs were given to Telangana while nothing at all was given to either Marathwada or Karnatak. Then we have got forests: 4.9 lakhs for Telangana, 3.5 lakhs for Marathwada and 13.0 lakhs for Karnataka. I do not know why the figure has gone so high for Karnataka. For Co-operative Department, 19.2 lakhs were given to Telangana, while 6.6 lakhs were given to Marathwada and 7.1 lakhs for Karanatak. Take the case of Fisheries. While Telangana was given 6.4 lakhs, only .6 lakhs was granted for Marathwada while there was no allotment for Karnataka at all.

The grand-total of all these figures comes to 389.9 lakhs for Telangana, 41.0 for Marathwada and 42.3 lakhs for Karnatak. Coming next to Major Irrigation Projects, there is no amount at all under this head given to the Marathwada, as if there are no tanks, no rivers and no other projects. It clearly shows that we are neglected by the Government for reasons which are best known to them and to God and not to us. For Major Irrigation Projects...

Mr. Deputy Speaker: Let the hon. Member refer to important points, instead of going into details.

Shri R.B. Deshpande: I do not go into the details, Sir, when 358.0 lakhs were granted to the Telangana area under the head Major Irrigation Projects it is extremely surprising that nothing was granted for marathwada at all, though, for Karnataka, amount allotted was 1923.0 lakhs.

Minor Irrigation Projects:

Rs. 1,26,90,000 for Telangana.
Rs. 50,60,000 for Marathwada.
Rs. 4,50,000 for Karnataka.

Major Irrigation and Power :

Rs. 4,84,90,000 for Telangana.
Rs. 50,60,000 for Marathwada.

Cottage Industries :

Rs. 23,90,000 for Telangana
Rs. Nil for Marathwada
Rs. 90,000 only for Karnataka

Other Industries :

Rs. 2,68,70,000 for Telangana
Rs. Nil for Marathwada and Karnataka

Transport :

Rs. 91,90,000 for Telangana
Rs. 70,80,000 for Marathwada
Rs. 85,00,000 for Karnataka

Technical Education :

Rs. 1,28,10,000 for Telangana.
Rs. Nil for Marathwada.
Rs. 51,09,000 for Karnataka.

Medical :

Rs. 1,10,60,000 for Telangana.
Rs. 58,40,000 for Marathwada.
Rs. 45,10,000 for Karnataka.

Grand Total : Rs. 15,22,90,000 for Telangana
Rs. 2,72,70,000 for Marathwada and
Rs. 2,14,93,000 for Karnataka.

I will now give the respective percentages, which would clearly explain the position. Looking at the plan as a whole the distribution in the Telangana, Marathwada and Karnatak

areas is 38.0,6.9, and 54.5% respectively. Excluding the expenditure on major, minor and power projects the figures are as follows: 70% of the total expenditure is incurred on Telangana and only 15% is spent in Marathwada and 15% in Karnataka.

Mr. Speaker, Sir, I have, with your kind permission quoted the figures of the three areas, from which one can easily know that Marathwada is neglected completely. The M.L.As of Marathwada have made it a point to insist upon the authorities to do justice to us, to lead delegations and deputations to the Chief Minister and urge upon him the necessity of conceding just demands. Only then, shall we rest satisfied; otherwise there will be a feeling of frustration that our area would remain neglected, irrespective of the fact that we have so many resources in the form of rivers, wells, tanks etc.

Lastly, I should like to make a passing reference to the Purna Project. The official report says that it is under way. We do not know how far it is true. It is only hearsay; really nothing is found there. I do not know how far that will be implemented according to our satisfaction.

I should in conclusion request the Chief Minister to go into these things very closely and concede our just demands. Only then shall we feel that we have a status in the society; otherwise we shall consider that we are the most neglected people in the whole State.

شری کے - اننت ریڈی - اسپیکر سر - ابھی ابھی اوس جانب کے ایک آنریبل ممبر نے یہ بتلانے کی کوشش کرتے ہوئے اپنا خوشگوار فرض ادا کیا کہ حکومت جو کچھہ کرتی ھے اس میں کوئی خاص غلطی نہیں ھے - مرھٹواڑہ کی حد تک انہوں نے یہ تسلیم کیا کہ اپوزیشن بنچس کی جانب سے اس بارے میں جو کچھ کہا جاتا ھے وہ صحیح ہے - واقعی میں اس کے لئے شکریہ ادا کرتا ہوں کہ انہوں نے یہ تسلیم کیا کہ اس جانب سے مرھٹواڑے کے بارے میں جو خیالات ظاہر کئے گئے ہیں وہ صحیح ہیں - ان کو صحیح تسلیم کرنے کی وجھہ ان کی نظر میں یہ ھے کہ وہ بھی مرھٹواڑہ سے تعلق رکھتے ہیں - جس نقطہ نظر اور جس گہرائی سے انہوں نے اس چیز پر غور کیا اگر اس گہرائی سے وہ اسی طرح اپوزیشن کے پیش نظر کئے ہوئے دیگر مسائل پر بھی غور کرتے تو انہیں بھی حقیقت پاتے - میں یہ عرض کروں گا کہ اپوزیشن کے خیالات پر غور کرتے وقت یہ سمجھا جاتا ھے کہ اوس جانب سے جو خیالات ظاہر کئے جاتے ہیں وہ محض بکواس ہے حکومت پر کیچڑ اچھالنا ھے - لینڈ لیجسلیشن کے سلسلے میں آنریبل ممبر نے کہا کہ ہم اس سے آئینہ چلکر کسان کو سرفراز کرنے والے

هیں ۔ یہ تووقت بتلادیگا کہ کسان کو یہ قانون سرفراز کرنے والا ہے یا تباہ کرنے والا ۔ لیکن میں آپ کو ایک چیز بتلا دینا چاھتاھوں کہ اس سے بیدخلیوں کا ایک سلسلہ شروع ھونے والا ہے ۔ اور ایک انچ زمین زمینداروں سے حاصل ھونے والی نہیں ہے ۔ وقت اس کو بتلا دیگا ۔

ھمارے اڈمنسٹریشن کی مشنری کے بارے میں مجھے یہ کہنا ہے کہ کیا آنریبل ممبر یہ سمجھتے ھیں کہ ھمارے اڈمنسٹریشن کی مشنری سراہنے کے قابل ہے ۔اس پارٹی اور اودھر کی پارٹی کے پالیسیوں میں فرق ھوسکتا ہے ۔لیکن نظم ونسق کی اچھائی پر ھم سب کو متفق ھونا پڑیگا ۔ مجھے یہ کہنے میں تامل نہیں ہے کہ ھمارا اڈمنسٹریشن نہ صرف ٹاپ ھیوی (Top heavy) بلکہ موسٹ کرپٹ (Most corrupt) ہے ۔ ھم جہاں کہیں بھی جاتے ھیں ھمیں یہ جان کر بڑا دکھہ ھوتا ہے کہ ھرجگہ رشوت اور کرپشن ہے ۔ لوگ کہتے ھیں کہ رشوت کہاں نہیں ہے ۔ اوپر سے نیچے تک ھرجگہ کرپشن ہے ۔ نیچے کے لوگ کہتے ھیں کہ ھم کھاتے ھیں تو کیا گناہ کرتے ھیں ۔ میں تھوڑی دیر کے لئے اڈمنسٹریشن کے کل پرزوں پر کرپشن کا الزام مان سکتاھوں ۔ لیکن جب کوئی شخص یہ شبہ پبلک منسٹرس پر ظاھر کرتا ہے تو مجھے یہ جمہوریت پر ایک طمانچہ معلوم ھوتا ہے ۔ پبلک منسٹر پر کوئی یہ شبہ بھی ظاھر کرے تو یہ اڈمنسٹریشن کا نہیں بلکہ جمہوریت کا خون ہے ۔

श्री. व्ही. डी. देशपांडे : पब्लिक मिनिस्टर के माने पी: डब्ल्यू डी. मिनिस्टर हैं या पब्लिक से आये हुओ मिनिस्टर्स हैं ।

شری کے ۔اننت ریڈی ۔ اس چیز کی جانب میں آنریبل ممبرس کی توجہہ مبذول کرانا چاھتاھوں ۔ چاہے آج ایک پارٹی کی حکومت ھو یا کل دوسری پارٹی کی حکومت ھو لیکن ایک ولفیر اسٹیٹ قائم کرنے کی ذمہ داری افیشینٹ اڈمنسٹریشن (Efficient administration) پر ھوتی ہے ۔ اگر ھم اڈمنسٹریشن کو لٹ لوز (Let loose) کریں اور من مانے کرنے دیں تو اس کا خمیازہ ھم کو آئندہ بھگتنا پڑیگا ھم یہ کئی بار کہہ چکے ھیں کہ افیشینٹ اڈمنسٹریشن جمہوریت کی بقا کے لئے ضروری ہے ۔ جب تک کہ اس جانب دھیان نہ دیں گے اس وقت تک ھماری جمہوریت سرسبز نہیں ھوسکتی ۔ مجھے افسوس ھوتا ہے جب ھمارے دیہاتی یہ محسوس کرتے ھیں کہ وھی پٹواری ھیں جو ھمیں پہلے سے لوٹتے آئے ھیں ۔ وھی گرداور ھیں وھی تحصیلدار ھیں وھی اڈمنسٹریشن ہے کوئی تبدیلی وہ اڈمنسٹریشن میں محسوس نہیں کرتے ۔ ایسی صورت میں پبلک کو آپریشن حکومت کو کس طرح مل سکتا ہے ۔ جب کہ لوگوں میں گورنمنٹ کی ان پاپولیارٹی (Unpopularity) بڑھتی جارھی ہے ۔ اس کی وجہہ یہی ہے کہ پبلک اس سٹ اپ (Set up) سے خوش نہیں ہے ۔ اڈمنسٹریٹیو اسٹاف تو وھی پرانا ہے جو آپ کی اسکیمات کو عملی جامہ پہنانے والا ہے ۔ آپ اس طرح کام کرنا چاھیں تو اس وقت تک نہیں ھوسکتا جب تک کہ اڈمنسٹریشن پر پبلک کا وشواس حاصل نہ ھو ۔ اس صورت میں ، آپ آزادی اور بہتری کے ساتھہ کام کرسکتے ھیں ۔ بغیر کسی

اکسپلائیٹیشن (Exploitation) بغیر کسی لوٹ کھسوٹ کے کام ہوسکتا ہے اور اسی صورت میں پبلک تعاون کے لئے آمادہ ہوسکتی ہے ۔

اس جانب توجهه دلانے کے بعد میں حکومت کی ایک فاش غلطی کی جانب توجهه دلانا چاهتا هوں ۔ آج حکومت کی انڈسٹریز اور لیبر کے تعلق سے جو پالسی ہے وہ واضح ہے۔ لکویڈیشن (Liquidation) اور رٹرنچمنٹ (Retrenchment) کے بارے میں مجھے زیادہ کہنا نہیں ہے کیونکہ اس بارے میں کافی کہا جاچکا ہے۔ لیکن حال ہی میں حکومت هند کی جانب سے فولاد کا جو کارخانہ قائم ہونے والا تھا اس کے لئے اڑیسہ کی حکومت نے مانگ کی مدھیہ پردیش کی گورنمنٹ نے مانگ کی میسور اسٹیٹ نے مانگ کی میں پوچھتا ہوں کہ حکومت حیدرآباد کو اس وقت کیا ہوا تھا ؟ میں آنریبل منسٹر فار انڈسٹریز سے یہ پوچھتا ہوں کہ کیا انہوں نے وہاں اس کی کوئی مانگ کی ۔ میں انہیں پورا رسپکٹ (Respect) دیتے ہوئے کہوں گا کہ وہ تو بس یہی کہینگے کہ ہم کیا کریں ۔ لیکن میں یہ کہوں گا کہ ہماری موجودہ انڈسٹریز جو لکویڈیٹ ہورہی ہیں وہ محض آپ کے مس مینجمنٹ (Mismanagement) کی وجہہ سے ہورہی ہے ۔ آپ اس حقیقت کو کیوں بھلاتے ہیں ۔ آج کی منسٹری پر اس بات کی ذمہ داری عائد ہوتی ہے کہ اس نے کوئی مانگ وہاں نہیں رکھی کہ فولاد کی نیشنل انڈسٹری حیدرآباد میں قائم کی جائے ۔ حالانکہ یہاں بھی اس انڈسٹری کے لئے سہولتیں حاصل ہیں ۔ ہمارے هاں کی کوئلہ کی کانیں سارے ہندوستان میں مشہور ہیں ۔ اگر یہ انڈسٹری یہاں قائم ہو جاتی تو اس سے یہاں کے ۱۰۰۵ هزار لوگوں کو روزگار تو ملجاتا ۔ اس سے بیروزگاری میں کمی تو ہوتی ۔ اس کے متعلق حکومت کیوں نہیں سوچتی ؟ مجھے حکومت پر یہ بہت بڑا آروپ (आरोप) لگانا ہے۔ اس طرح اس نے بہت بڑی فاش غلطی کی ہے۔ اس کو ہم فراموش نہیں کرسکتے نہ ہماری نسلیں اس کو فراموش کرسکتی ہیں ۔ یہ تصفیہ ہوتا ہے کہ اڑیسہ کی مانگ پر وہاں یہ کارخانہ قائم کیا جائے ۔ مدھیہ پردیش بھی اس کی مانگ کی تھی ۔ اس کو کم از کم اس بات کا تیقن تو دلایا جاتا ہے کہ آئندہ امکان ہو تو مدھیہ پردیش میں قائم کرنے پر غور کیا جائیگا ۔ آپ کا حیدرآباد کہاں ہے ۔ آج میسور میں انڈسٹریز ہیں ۔ نیشنل انڈسٹریز بھی ہیں ۔ وہاں اور بھی انڈسٹریز قائم ہورہی ہیں ۔ مجھے اس بارے میں حکومت سے جواب طلب کرنا ہے کہ اس نے اپنا مطالبہ بھی حکومت هند کے سامنے کیوں نہیں رکھا ۔ جس طرح دوسری ریاستوں نے عمل کیا ۔

دوسری چیز جس کو میں نے امنڈمنٹ کے طور پر بھی پیش کیا ہے وہ ولیج پنچایت ایکٹ (Village Panchayat Act) کے بارے میں ہے ۔ مجھے یہ کہتے ہوئے بہت شاق گذرتا ہے کہ گرام پنچایتوں کے بارے میں نہایت غفلت برتی جارہی ہے ۔ وہ آج انفنٹ اسٹیج (Infant Stage) میں ہیں اور کافی توجہ کے محتاج ہیں ۔ لیکن حکومت نے ان کی جانب کوئی توجہ نہیں کی ہے ۔

میں ایک دو واقعات کی جانب هاؤزکو توجه دلانا چاهتا هوں ۔ وہ یه هے که چند جگهوں سے ایسی شکایتیں وصول هو رهی هیں که پنچائت کے کارکنوں اورسرپنچ کے ساتھ حکومت کے ذمه دارکارکن نازیبا سلوک کررهے هیں ۔ یهایک ضلع کا واقعه هے جسکا نام میں بهول رها هوں ۔ پرسوں هی میرے پاس اس قسم کی ایک اطلاع آئی هےکه وهاں کےایک سر پنچ کوایک ڈپٹی کلکٹر صاحب نے چپراسی کےذریعه کمرہ سے باهر نکلوادیا ۔ آج جو حکومت کے کل پرزے هیں وہ پنچائت اورسر پنچ کی اهمیت کو نہیں سمجھ رهے هیں ۔ میں نظام آباد کے ایسے واقعات آپکو بتلاتا هوں ۔ ڈپٹی کلکٹرس نے اپنے پٹیل پٹواریوں کو یه حکم دیا هے که پنچائتوں کی کوئی مدد نه کی جائے ۔ ٹیکسس کی وصولی میں کوئی مدد نه کی جائے ۔ آپ بهلا بتلائے که جو پنچائت انفنٹ اسٹیج میںهے انکو انکریجمنٹ (Encouragement) نه دیا جائے تو وہ کیسے سیوا کرسکتی هیں ۔ اس طرح کے ڈسکریجمنٹ (Discouragement)سے ولیج پنچائت اپنے پیروں پرکیسے کهڑے هوسکتے هیں جبکه تعلیم یافته لوگوں کی ان میں پہلے هی سے کمی هے ۔ چنانچه اس جانب بهی حکومت کو توجه کرنا چاهئے ۔ صحیح بات تو یه هے که همارا جو پنچائت سسٹم هے اسکو کچھ اس طور پر ڈهالا گیا هے که ایک ڈپٹی کلکٹر هی اسکا فیگر هیڈ (Figure head) هے ۔ اس میں پنچ اور پنچائت افیسر هیں لیکن انکے باوجود بهی ڈپٹی کلکٹر هی کے پاس هر بار جانا پڑتا هے ۔ وهی بجٹ منظورکرتا هے ۔ تو ولیج پنچائت افیسر اور صوبه پنچائت افیسرکس مرض کی دوا هیں ۔ اسپر همیں غورکرنا چاهئے کیونکه هماری آئنده جو نیشن بلڈ(Build) هونے والی هے اسی پر اس کا انحصار هے ۔

دوسری چیز جسکی طرف میں حکومت کو توجه دلانا چاهتا هوں وہ یه هے که هم نے زرعی ایکٹ پاس کیا ۔ اسکے کیا نتائج هونے والے هیں جیسا که میں نے کہا وہ وقت بتلائیگا ۔ لیکن اسطرف کے آنریبل ممبر نے کہا که اس سے سیلینگ (Ceiling) قائم هونے والی هے ۔ جگه مقرر هونے والی هے ۔ ٹهیک هے ۔ اچها کیا ۔ لیکن لوگ یه پوچهتے هیں که بزنس اور پروفیشنس کے جو دوسرے سکٹرس (Sections) هیں ان میں هم آئنده کیا کرنے والے هیں ۔ هم نے ایک لینڈ ایکٹ پاس کیا ۔ تو هم نے کیا کیا اورکیا نہیں کیا میں یه بحث نہیں کرنا چاهتا ۔ لیکن زندگی کے جو دوسرے شعبے هیں ان پر بهی اس قانون اور پرنسپل کا اطلاق هونا چاهئے ۔

آج جیسا که اڈریس میں کہا گیا که ٹیکزیشن کے لئے هم کو لوگوں کو تیار کرنا چاهیئے ۔ آئنده همجو ٹیکس وصول کرینگے وہ میں صاف صاف کہنا چاهتاهوں که غریب اور متوسط آدمی سے وصول نہیں کئے جائینگے اور نه وصول هونگے ۔ بلکه جیسا که میں نے پہلے بتلایا هے که دوسرے لوگوں کو ڈهونڈنا پڑیگا جن سے آمدنی کے ذرائع هوسکتے هیں ۔ اس وقت میں کہه سکتا هوں که اس ٹیکزیشن کا اثر ان هی پر پڑنا چاهئے جو زیادہ کماتے هیں ۔ اس چیز کی جانب میں

حکومت کی توجہ دلانا چاھتا ھوں اور یہ پوچھنا چاھتا ھوں کہ حکومت نے زندگی کے ان شعبوں کی طرف کیا رویہ اختیار کیا ہے ۔ ٹیکزیشن کے متعلق یہ کہا جاتا ہے کہ ھم یعنی اپوزشن کے ممبرس جیسا کہ ابھی ایک آنریبل ممبر نے کہا ، (حکومت سے بغاوت ۔ ایسا تو نہیں کہا) حکومت سے ناراضگی کے خیالات پیدا کرنے والے ھیں ۔ لیکن حکومت سے ناراضگی کا ماحول خود حکومت ھی پیدا کر رھی ہے ۔ ادھر کے لوگ تو ناراضگی کے حالات پیدا کرنے کے اھل ھیں اور نہ کرسکتے ھیں ۔ حکومت خود اپنے لئے ناراضگی کے جراثیم لوگوں میں پیدا کررھی ہے ۔ میں یہ کہنا چاھتا ھوں کہ جو ٹیکسس ھیں اور ٹیکسس سے زیادہ اڈمنسٹریشن کی جو خرابی ہے یہ دونوں چیزوں کے مل جانے کی وجہ حکومت ان پاپولر ھوتی جارھی ہے اور چاروں طرف سے جو لوٹ ھو رھی ہے ۔ جو ان سکیوریٹی (Unsecurity) پیدا ھو رھی ہے اسکی وجہ سے حکومت کی ان پاپولاریٹی ہے ۔ ان حالات میں میں حکومت کی توجہ اس جانب مبذول کرانا چاھتا ھوں کہ ان مسائل پر سوچئے ۔ ماضی کے جو کارنامے ھیں انکو اڈریس میں بتلانا آسان ہے لیکن اڈریس میں دراصل آئندہ کا لائحہ عمل ھونا چاھیئے ۔ آئندہ حکومت کیا کرنے والی ہے ، وہ کونسی چیزیں ھیں جنکو پورا کر کے ولفیر اسٹیٹ (Welfare State) کی طرف ھم بڑھنا چاھتے ھیں ۔ ان سب کا ذکر اڈریس ھی میں ھونا چاھیئے

[MR. SPEAKER IN THE CHAIR]

اڈریس کو ادھر کے لوگ سراھینگے اور ادھر کے لوگ نہیں سراھینگے اس سے کیا ھوگا لیکن راج پرمکھ کا اڈریس ایک لائحہ عمل پیش کرنا چاھئے ۔ ایک پالیسی اسٹیٹ منٹ ھونا چاھئے جس میں آئندہ کے پروگرام کی تفصیلات ھوں ۔

श्री. गोविंदराव मोरे (कंधार-आम) :–मिस्टर स्पीकर सर, आज दो दिन से हम राजप्रमुख के अेड्रेस पर चर्चा कर रहे हैं। अिसमें बहुत सी बातें पालिसी की बयान की गयी हैं और साबिक में जो काम किया गया अुसके मुताल्लुक भी रिपोर्ट हम अिसमें पाते हैं। आयंदा हम कौन से काम करने वाले हैं और हमारी पालिसी क्या रहेगी अिसके मुताल्लुक अेक धुंधलासा फेंट आयडिया (Faint idea) अेक कल्पना अिसमें देने की कोशिश की गअी है। दो दिन से सुन रहा हूं कि अपोजिशन के बहुत सारे ऑनरेबल मेंबर्स अेक ही बात कह रहे हैं कि हुकूमत में करप्शन है और बहुत कुछ है? अिसके मुताल्लुक बहुत कुछ कहा गया लेकिन जब तक हम और आप पूरी तरह कोशिश नहीं करेंगे यह कैसे दूर हो सकता है। महज कह देने से तो करप्शन दूर नहीं हो सकता। जब तक हुकूमत की मदद न की जाय तब तक करप्शन दूर नहीं होगा।

राजप्रमुख के अेड्रेस में हम दो सालसे देखरहे हैं कि मराठवाडे के मुताल्लुक कुछ नहीं किया गया है। यह मुमकिन है कि अभी अभी जमरी हूकूमतकायम हुअी है। अेक साल में कम कारगुजारी हुअी होगी अिसलिये अिसके मुताल्लुक कुछ नहीं कहा गया। दूसरे साल भी कुछ नहीं किया गया। लेकिन मुल्क के अेक बडे हिस्से को पांच साला मनसूबे में भी अिन्क्लूड (Include) नहीं किया गया। अिसको नेग्लेक्ट (Neglect) किया गया है और अैसा मालूम होताहै कि मराठवाडे के लिये हुकूमत जरा भी सोचने के लिये तैयार नहीं है। जब भी हम मराठवाडेसे

मुतालिबा करते हैं तो टेकनिकल राय की कमियां हमारे सामने रखी जाती है। अगर हम भी आफिसर बन जायें तो ओहदेदारों को कह सकते हैं कि अैसी राय दो। बाम्बे प्राविन्स का भी हाल हमको मालूम है। यह तो प्राजेक्टस और टेकनिकल राय से मुताल्लुक था लेकिन क्या अेजूकेशन के सिलसिलेमें भी मराठवाडे में पैसा खर्च नहीं किया जा सकता ? अेक ऑनरेबल मेंबर ने स्टेटिसटिक्स बतलाकर यह वाजे किया कि मराठवाडे को किस तरह नेग्लेक्ट किया जा रहा है। अिन फीगर्स की रू से यह साबित किया गया कि मराठवाडे को नेग्लेक्ट किया गया है। अब हम महज क्रोकोडाअिल टिअर्स (Crocodile Tears) को बर्दाश्त नहीं कर सकते। आयंदा हम स्कीमें लेंगे यह वायदा करके आप टेन्शन (Tension) को कम नहीं कर सकते। अिसलिये हुकूमत को अिस पर गौर करना चाहिये कि मराठवाडे की क्या मांग है। गुजिश्ता जमाने की जो हिस्ट्री है अुस जमाने में जिस तरह मराठवाडे को ठुकराया गया अगर आज जमहूरी हुकूमत में भी अिस तरह अिसको ठुकराया जाय तो अच्छा न होगा।

तीसरी बात जो मैं कहना चाहता हूं वह यह है कि अेक ऑनरेबल मेंबर ने अिस साअिड (राअिट साअिड) से कहा कि पाप्युलेशन की बेसिस पर सोच रहे हैं। अगर अिस बेसिस पर भी हिस्सा मिले तो हम खुश रहेंगे और अगर रेवीन्यू के तनासुब से भी हिस्सा दें तो भी खुश रहेंगे। अिसके लिय हम हुकूमत को क्लचेस (Clutches) में फंसाने की कोशिश नहीं करेंगे। मैं ऑनरेबल लीडर ऑफ दि अपोजिशन से यह पूछना चाहता हूं कि जब मराठवाडे का नाम आता है तो वे जरा लेकिन पीछे जाकर क्यों बैठ जाते हैं ? (Laughter) यह मुमकिन है कि हाय पावर कमीशन (High Power Commission) के सिलसिले में मराठवाडा अिधर या अुधर हो जाय लेकिन जब तक हम अेक हैं तो हमारा नजरिया यह होना चाहिये कि हमारी रियासत के सब हिस्से बराबर तरक्की करें। जो प्लान्स हम ब्रिटिश अेम्पायर के जमाने में देखते थे वही आज भी हैं। अिससे यह पता चलता है कि हम आंध्र अेम्पायर (Andhra Empire) का जुज बन गये हैं। आखर में मैं हुकूमत से यही अपील करता हूं कि हुकूमत अिस नुक्तेनजर से भी गौर करें कि मराठवाडे में भी अिन्सान बसते हैं और अिनकी जरूरीयात की तकमील भी जरूरी है। यह हुकूमत से आखरी अपील है और यह आवाज नहीं दबाअी जा सकती।

*श्रीमती आशाताअी वाघमारे (वैजापूर) :—अध्यक्ष महाराज, राजप्रमुखांच्या भाषणांतील अेक दोन मुद्यावर मी चर्चा करणार आहे. २२ तारखेला ज्या वेळीं राजप्रमुखांनी भाषण केले त्या वेळीं ते अिंग्रजींतून बोलले आणि शिवाय ते बरोबर अैकावयालाहि आले नाहीं. म्हणून त्यांतील आशय मला बरोबर समजला नव्हता पण आतां राजप्रमुखांच्या भाषणाच्या ज्या प्रती आम्हाला मिळाल्या आहेत त्या आमच्या भाषांणांतून भाषांतरीत केलेल्या आहेत, म्हणून त्यांतील आशय आतां स्पष्ट झाला आहे. त्यांत अेक दोन मुद्दे असे आहेत कीं ज्यांचा मराठवाड्याशीं संबंध आहे. मराठवाड्याकरितां आतां पर्यंत कांहीं केले नाहीं, आणि या पुढेहि कांहीं करणार आहेत कीं नाहीं याची त्यांत चर्चा नाहीं. माझ्या पूर्वीच्या वक्त्यानी सांगितले आहे कीं मराठवाड्याकडे दुर्लक्ष केले गेले आहे. तरीहि मला त्या शब्दांची द्विरुक्ति करणे भाग आहे. मराठवाडा हा ५० लक्ष लोकसंख्येचा प्रांत आहे. जर तुम्हाला लोकशाही तत्वावर सर्वच गोष्टी करावयाच्या असतील

आणि तुम्ही करणार असाल तरीहि मराठवाड्याला या पंचवार्षिक योजनेंत आपला हिस्सा मिळावयास पाहिजे होता. परंतु तें न होता या ठिकाणीं कागदोपत्री दिलगिरी व्यक्त केली जात आहे. आतां तरी जे सव्वातीन कोटी कर्ज अुभारले जात आहे, तें सर्वच्या सर्व मराठवाड्यावरच खर्च केले पाहिजे. तरच आम्ही म्हणूं कीं ही जी दिलगिरी व्यक्त केली जात आहे ती तोंडी नसून सक्रीय आहे.

मराठवाड्याची अुपेक्षा व्हावयाला आणखी अेक कारण झाले आहे. तें असे कीं अधिकारारूढ ज्या व्यक्ति आहेत त्यांत मराठवाड्याचा प्रतिनिधी असा कोणीच नाहीं. जे कांहीं मराठवाड्याचे प्रतिनिधी म्हणून आहेत ते बहुतेक हैदराबाद शहरांतून घेतले गेलेले आहेत.

मराठवाड्यांतील दुष्काळी विभागाकरितां म्हणून जे १० लक्ष रुपये दिले आहेत त्या पैकीं फक्त तीन लक्ष रुपये खर्च झाले आहेत. त्यांतील सात लक्ष रुपये, आणि मुख्य मंत्र्यांनी जे कर्ज अुभारले आहे त्या बाबत येणारी सर्व रक्कम मराठवाड्यावरच खर्च करावी अशी माझी मुख्य मंत्र्यांना आग्रहाची विनंती आहे. शिवाय पूर्णा प्रॉजेक्ट पूर्ण करणे आवश्यक आहे. मला असे कळले कीं त्याचे कॅाम फक्त कागदोपत्रीं होत आहे. म्हणून मला विनंती करावयाची आहे कीं तें काम पूर्ण करावयाला पाहिजे.

आणखी अेक गोष्ट जी मला सांगावयाची आहे तीं अशी कीं १५ तारखेला मुख्य मंत्र्यांनीं आपल्या भाषणांत असे सांगितले कीं 'मी मराठवाड्याकरितां कांहीं करूं शकलो नाहीं या बद्दल फार दिलगीर आहे. हा माझा संदेश मराठवाड्यांतील जनतेला कळवा". असा संदेश आम्ही पोहचवणे शक्य नाहीं. आम्हाला मराठवाड्यातील लोक काय म्हणतील? म्हणून माझी अशी आग्रहाची विनंती आहे कीं या पंचवार्षिक योजनेंत तुम्ही दुसरे कांहीं करूं शकत नसाल तरी शक्य तितक्या गोष्टी मराठवाड्या करिता अवश्य केल्या पाहिजेत. जर रकमेची गुंजायश नसेल तर दुसऱ्या अेखाद्या भागाच्या रकमेंत कमी करा व त्यांतील कांहीं हिस्सा मराठवाड्याला द्या अितके बोलून मी आपली रजा घेते.

श्री. रुख्माजी धोंडीबा पाटील (आष्टी) :—मिस्टर स्पीकर सर, मराठवाडे की हदतक जिन मेंबर्स ने अेतराजात अुठाये हैं कि मराठवाडे को कुछ नही मिल रहा है अुस हदतक मै अुन सब मेंबरों से सहमत हूं। लेकिन यह जो राजप्रमुख का भाषण हुवा अुसमें अुधर बैंठे हुवे ऑनरेबल मेंबर्स को कुछ अच्छी बातें दिखती ही नहीं है। और अिस तरफ जो लोग बैठे हैं वे अुन्हे बहुत बुरे मालूम होते है। कल अेक ऑनरेबल मेंबर नें अपनी तकरीर में कहा कि जिस तरह "भूखे बैल कडबे कीगंजी पर जा कर टूट पडते हैं वैसे ही हमारे मिनिस्टर साहबान भी शाहमंजील में होनेवाली पार्टी पर टूट पडे हैं। यह मेंबर ने सब मिनिस्टर को बैल मान लिया है।

مسٹر اسپیکر - اس کے تذکرہ کی ضرورت نہیں -

श्री. रुख्माजी धोंडीबा पाटील :—खैर, ट्रेजरी बेंचेस पर जब कोअी ऑनरेबल मिनिस्टर नहीं थे तब अिधर के अेक ऑनरेबल मेंबर ने कहा कि जबाब देने के लिये हम हैं। तो कहा गया कि आप भी अुन्ही जैसे बैल हैं।

मराठवाडे की तरफ से जो मांग की जा रही है वह बहुत न्याय है। यह मांग सब गरीबों की मांग है। गरीबों की यह आशा है कि हमारी गव्हर्नमेंट हमारे लिये जरूर कुछ न कुछ करेगी। मै यह

कहना चाहता हूं कि मराठवाडे के बहुतसे हिस्सों में पीने के पानी की तकलीफ है, वह जल्द से जल्द सरकार को दूर करनी चाहिये। पूर्णा प्रॉजेक्ट की जो मांग यहां पर कअी बार की गअी है वह मराठवाडे के सभी लोगों की आम मांग है।

वक्त कम होने की वजह से मै ज्यादा बोलना मुनासिब नहीं हमझता हूं लेकिन अित न जरूर कहना चाहता हूं कि अभी अभी जो तकरीरें हाअुस के सामने हुअी है अुसमें मराठवाडे के बारें मे जो कुछ कहा गया है वह बिलकूल सही है। मराठवाडे पर सरकार की तरफ से बहुत अन्याय हो रहा है। मराठवाडे के लिये जो खर्च मिला है और जो अिमदाद मिली है, सरकार की तरफ से वह बहुत कम है। अिस तरफ गव्हर्नमेंट का ध्यान आकर्षित करना चाहता हूं। अुसके साथ साथ यह भी कहना चाहता हूं कि यह जो काम है वह सब गव्हर्नमेंट खुद हो कर तो नहीं कर सकती। जनता को भी अिसमें सरकार की मदद करनी चाहिये।

मैने अपने यहां जो काम किये है, वह मै हाअुस के सामने रखना चाहता हूं जब हमारे तालुके को पानी के लिये २० हजार रुपये मिले अुससे हम लोगों ने जो काम किया है अुसकी किमत लगाअी जाये तो २ लाख रुपये की होती है। यानी २० हजार रुपये में हमनें दो लाख रुपये का काम किया है। गव्हर्नमेंट जो काम करना चाहती है अुसमें लोगों की सहायता होना जरूरी है। जनता की सहायता कब मिल सकती है जब हम सही माने में अुन लोगों का काम करेंगे। मुझे तो मालूम होता है हमारे ऑनरेबल मेंबर्स यहां आकर बडी बडी तकरीरें करते है और समझते हैं कि अिससे हम गव्हर्नमेंट की मदद करेंगे। लेकिन यह ख्याल गलत है। अिस तरह से आप गव्हर्नमेंट की कुछ मदद नहीं करसकते हैं। आपको तो जनता में जाकर अुनके कामों को हाथ में लेना चाहिये।

मेरे तालुके में कुछ छोटे छोटे काम हुवे हैं। और अभी ३०, ४०, लाख का काम होनेवाला है। मैंने यहां आकर आष्टी तालुके में तालाबों का काम शूरू करवाया है।

करपशन के बारे में बहुत जोरशोर से कहा जाता है करपशन कौन करता है। सच देखें तो करपशन अेक तरफ से नहीं होता है। अिसकी मिसाल भी मै आपके सामने रखना चाहता हूं कि करपशन को किस तरह रोका जा सकता है। हमारे तालुके में पानी पीनेके लिये नागराज नाम का पुराना तालाब है। अुसकी दुरूस्ती का काम करने के लिये मैनें लोकल सेल्फ डिपार्टमेंट से कहा। अुसके लिये अेक डी. लो. बोर्ड की कमिटी हो गअी। और अुसनें सब बातें देखकर अिस काम के लिये २२ हजार रुपये मंजूर किये। कोअी गुत्तेदार वह काम २२ हजार रुपये में करने के लिये तैयार भी होगया। मैंने वहां जाकर देखा तो मुझे मालूम हुआ की वह काम २२ हजार का नहीं है। और बाद में अधिकारियों से जाकर मिला। मैंने वहां जाकर कुछ मेंबरों से कहा कि दूसरे गुत्तेदार से अितना यह काम करवाने की जरूरत नहीं हैं। वहां के लोग ही गुत्तेदार बनेंगे और खुद काम करेंगे। फिर कमिटी नें सब बातों पर सोच कर ८ हजार रुपयें मंजूर किये। वह काम वहां के लोगों ने मिलकर ८ हजार रुपये में पूर किया है यहां २२ हजार रुपये का काम ८ हजार रुपये में ही बनेगा। सरकार २२ हजार रुपये देने के लिये तैयार थी। गुत्तेदार अुसमें ७-८ हजार रुपये जरूर कमाताथा और कुछ गव्हर्नमेंट के अफसर भी खाते। लेकिन हमनें मौका नही दिया। अिस तरह से हमनें अिस होनेवाले करपशन को बंद किया। अिस तरह करपशन को बंद करने के लिये जनता की सहायता मांगनी चाहिये। अुसकी

आज ज्यादा जरूरत है। जनता के सहायता बिना करपशन दूर नहीं किया जा सकता है। गव्हर्नमेंट तो सहायता देती है लेकिन वह सहायता का अिस्तेमाल ठीक ढंग से हो अिसके लिये हमें भी कुछ न कुछ करना चाहिये। यहां आकर सिर्फ भत्ता लेने से यह काम नहीं हो सकता है अुसके लिये तो आपको जनता के पास जाकर प्रत्यक्ष काम करना होगा। आपको कोअी अकेले का संसार नहीं करना है। आपको सारे मुल्क का संसार करना है। आपके अुपर पूरे स्टेट की जिम्मेदारी है। सब ऑनरेबल मेंबर्स को मिनिस्टर साहब की साहायता करनी चाहिये। मुझे अुमीद है कि गये दो साल से मराठवाड़े पर जो अन्याय हो रहा है अुसे मिनिस्टर साहब दूर करेंगे। और पूरे मराठवाडे की तरफ अपनी निगाह रखेंगे ताकि वह दूसरे स्टेट के हिस्सो के बराबर रहे। और आअिंदा हमें आगे बढने के मौके मिलेंगे।

हम सब ने मिलकर हमारे आष्टी तालुके में जो काम किया वह मैंने आपके सामने रखा है। अेक और भी मिसाल देना चाहता हूं। गअुखेळगांव के पास अेक नाले पर अेक कट्टा बांधने के लिये सरकार से सर्वे कराया। सर्वे करने के लिये जो अफसर आये अुन्होंने जब देखा कि यहां पर करपशन के लिये कोअी जगह नही है तो अुन्होने सर्वे का काम अच्छी तरहसे नही किया। अुन्होने कहा कि आप लोग अिस काम को नहीं कर सकते हैं दूसरे को गुत्ता देने की जरूरत है। गांव वालें अुनकी बातों में आकर तैयार होगये। मै जब वहां पहूंचा तो देखा की गांव वालों ने काम करने से अिनकार किया है। तो मैंने अुनसे सब बातें पूछी और फिर से अुनको काम करनेके लिये राजी किया और वह काम करने के लिये हम अभी फिरसे फाअील पेश कर रहे है।

अुसी तरह निदगांव चोंथे की चावडी का काम भी वहां के लोगों ने अपने हाथ से करनेका विचार किया। पहले अिस काम के लिये १८०० रुपये का अेस्टिमेट बनायागया था गुत्तेदार आकर १५०० रुपये में काम करनें के लिये तैयार था। मैंने जाकर लोगों को अिस काम के लिये तैयार करवाया और जिस काम के लिये सरकार १५०० रुपये खर्च करने के लिय तैयार थी आप अुसे ही बेहतर काम बहुत कम रुपये में किया जा रहा है। अिस तरह यदि जनता की सहायता हासिल की जाती है तो हमारी गव्हर्नमेंट जो सहायता देगी अुससे बहुत ज्यादा काम हो सकेगा। मै यही कहना चाहता हूं की हमें गव्हर्नमेंट की मदद करनी चाहिये तभी यह काम अच्छी तरह हो सकेगा और हम रिश्वतबाजी को रोक सकेंगे।

مسٹر اسپیکر - سپلیمنٹری ڈیمانڈس کے سلسلہ میں صبح کے اجلاس میں کچھ صراحت کی گئی ہے موشنس فار رڈکشن (Motions for reduction) جنکو عام طور پر کٹ موشنس (Cut motions) کہا جاتا ہے ان کے بارے میں میں نے مختلف پارٹیوں کے لیڈروں سے کنسلٹ (Consult) کیا اور یہ طے پایا کہ آنریبل منسٹر فار پبلک ورکس اور آنریبل منسٹر فار سپلائی کے ڈیمانڈس ۲۶ فبروری سنہ ۱۹۵۴ع کو پیش ہوں - اس کے متعلق موشنس فار ریڈکشنس ۲۵ فبروری سنہ ۱۹۵۴ع کو شام میں ۵ بجے تک آنے چاہئیں - پہلی مارچ سنہ ۱۹۵۴ع کو آنریبل منسٹر فار ہوم اور آنریبل منسٹر فار ریوینیو اینڈ اکسائز کے ڈیمانڈس پیش ہونگے - ۲۷ تاریخ کو اگرچیکہ تعطیل ہے لیکن آفس کھلا رہے گا - اوس تاریخ کو بارہ بجے تک ان ڈیمانڈس کے متعلق موشنس فار ریڈکشن پیش کئے جائیں - دوسری مارچ کو آنریبل چیف منسٹر - اور آنریبل

منسٹر فار فینانس ، کامرس اینڈ انڈسٹریز کے ڈیمانڈس پیش ہونگے ۔ اس کے متعلق موشنس فار ریڈکشنس یکم مارچ سنہ ۱۹۵۴ع کو بارہ بجے تک پیش کئے جائیں ۔

The House then adjourned till Half Past Two of the Clock on Thursday, the 25th February, 1954.